Stefan Zweig

SATRANÇ USTASI

BİLİNMEYEN BİR KADININ MEKTUBU

UZUN ÖYKÜLER

YÜRÜKOĞLU TAHSİN YÜCEL

Yordam Kitap

Tahsin Yücel (1933, Kahramanmaraş -)

Öykü ve roman yazarı, denemeci, eleştirmen ve çevirmen.

1953'te Galatasaray Lisesi'nden, 1960'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı fakültede akademik hayatını sürdüren Yücel, 1978'de profesör oldu.

Yüze yakın esere çevirmen olarak imza atan Yücel'in çok sayıda roman, öykü ve deneme kitabı bulunuyor. Sait Faik Hikâye Armağanı, TDK Öykü Ödülü, Yunus Nadi Roman Ödülü, Orhan Kemal Roman Armağanı, Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü başta olmak üzere çok sayıda ödüle değer görülmüştür.

Peygamberin Son Beş Günü (1992), *Yalan* (2002), *Gökdelen* (2006), *Sonuncu* (2010), romanlarından; *Uçan Daireler* (1954), *Haney Yaşamalı* (1955), *Ben ve Öteki* (1983), *Golyan Devrimi* (2008), öykü kitaplarından bazılarıdır.

Tahsin Yücel'in "Satranç Ustası" ve "Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu" adlı uzun öykü çevirileri ilk olarak 1954 yılında (*Usta İşi* ve *Amok* içinde, Varlık Yayınları) yayınlanmıştır.

Yordam Kitap'ta
Stefan Zweig Eserleri

Korku
Türkçesi: Behçet Necatigil

Amok / Usta İşi
Türkçesi: Tahsin Yücel

Satranç Ustası / Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu
Türkçesi: Tahsin Yücel

Bir Kalbin Ölümü / Mürebbiye
Türkçesi: Salâh Birsel

Merhamet
Türkçesi: Deniz Banoğlu

Yıldızın Parladığı Tarihsel Anlar
Türkçesi: Deniz Banoğlu

Karışık Duygular
Türkçesi: Ali Avni Öneş

Yakan Sır
Türkçesi: Ali Avni Öneş

Sahaf Mendel
Türkçesi: Hamdi Varoğlu

(Yakında Çıkacaklar)

Dünya Fikir Ustaları
Türkçesi: Deniz Banoğlu

Stefan Zweig

SATRANÇ USTASI

BİLİNMEYEN BİR KADININ MEKTUBU

UZUN ÖYKÜLER

TÜRKÇESİ
TAHSİN YÜCEL

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 179 ◆ Satranç Ustası ◆ Stefan Zweig
ISBN 978-605-5541-83-5 • *Türkçesi:* Tahsin Yücel
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Şubat 2013 • *İkinci Basım:* Eylül 2014
© Tahsin Yücel, 2011; © Yordam Kitap, 2011

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 Faks: 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap. com • E: info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti. (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel : 0212 5650122 - 0212 5650255

SATRANÇ USTASI

BİLİNMEYEN BİR KADININ MEKTUBU

UZUN ÖYKÜLER

Stefan Zweig: Bir Hümanistin Sanatçı Olarak Portresi

Stefan Zweig, varlıklı bir Yahudi ailenin çocuğu olarak 1881 yılında Viyana'da dünyaya geldi. Yetişme çağında, ailesinin toplum içindeki saygınlığını yükseltecek ciddi bir eğitim alması sağlandı. Felsefe doktorası yaptı; edebiyat, psikiyatri ve müzikle ilgilendi. Akademik eğitimin yanı sıra, Viyana'nın zengin, kozmopolit kültüründen alabildiğine beslendi. İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Latince ve Yunanca biliyordu. Sahip olduğu kültürel donanım Zweig'ı, Batı'nın hümanist geleneğine bağlamış ve 20. yüzyılın birleşik Avrupa idealine doğru yönlendirmiştir.

I. Dünya Savaşı başladığında, Zweig silah taşımayı reddetti ve vatani görevini, Savunma Bakanlığı'nın arşivinde hizmet vererek yerine getirdi. Çok geçmeden, arkadaşı Fransız yazar Romain Rolland gibi barış yanlısı bir politik tutumu benimseyerek Avusturya'yı terk etti ve savaşın sonuna dek İsviçre'de kaldı. Zweig barış fikrini savunmayı yaşamı boyunca sürdürecek; ne var ki savaş tamtamlarının kulakları sağır ettiği dünyada barış ve sağduyu çağrısı yankı bulmayacaktı.

İlk dünya savaşını izleyen 1920'li yıllar, Stefan Zweig'ın yazarlık kariyerindeki en verimli dönemidir. Edebiyata şiirle başlamış ve ilk şöhretini Baudelaire, Verlaine gibi şairlerden yaptığı çevirilerle sağlamış olsa da, bu dönemde yazdığı uzun ve kısa öyküler ile usta bir yazar olduğunu kanıtlamıştır. *Korku* (1920), *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu* (1922), *Amok* (1922), *Bir Kalbin Ölümü* (1927), *Karışık Duygular* (1927), *Bir Kadının 24 Saati* (1927), *Sahaf Mendel* (1929) gibi çoğu uzun öykü (*novella*) türündeki anlatıları bugün 20. yüzyıl klasikleri arasında sayılıyor.

Zweig'ın karakter yaratma ve karakterlerinin ruhsal gerilimlerini aktarma becerisini Freud'la olan dostluğuna ve onun kurucu teorisine borçlu olduğu hep söylenegelmiştir. Öte yandan, hikâye anlatıcılığındaki mahareti ve daha ilk sayfalarda yükselttiği gerilimi anlatının sonuna dek dorukta tutabilme ustalığıyla da benzersizdir. Pek çok eserinin sinemaya uyarlanmış olduğunu, iç ve dış "çatışma"ları yansıtmada ne denli başarılı olduğunun bir ispatı olarak belirtelim.

Zweig, biyografi türünde de çok sayıda eser üretmiş; tarih, felsefe ve edebiyat alanındaki araştırmalarını renkli ve şiirsel üslubuyla bezeyerek pek çok ünlü şahsiyetin hayatını kalemiyle canlandırmıştır. Biyografisini yazdığı ünlüler arasında Nietzsche, Erasmus, Montaigne gibi düşünürler; Marie Antoinette, Maria Stuart gibi kraliçeler; Balzac, Dickens, Dostoyevski, Stendhal, Tolstoy gibi edebiyat dehaları bulunmaktadır. Deneme tarzında yazdığı *Yıldızın Parladığı Tarihsel Anlar* (1927)

başlıklı kitabında, tarihe mal olmuş on dört kişinin hayatlarından kısa kesitleri minyatür gibi işlemiştir.

1933'te Nazilerin ateşe attığı kitaplar arasında Stefan Zweig'ın yazdıkları da bulunuyordu. Zweig 1934 yılında Avusturya'yı bir kez daha terk etmek zorunda kaldı ve İngiltere'ye yerleşti. Hitler ordularının Fransa'yı işgalinden sonra Atlantik'i geçerek ABD'ye, oradan da Güney Amerika'ya gitti. Son büyük eserlerinden *Merhamet* (1939) ile ölümünden sonra yayınlanan *Satranç Ustası* (1942), Zweig'ın ikinci eşi Lotte ile birlikte oradan oraya sürüklendiği bu ümitsiz yılların ürünüdür.

Lotte ve Stefan Zweig, 1940 yılının Ağustos'unda Brezilya'nın Rio de Janerio kenti yakınlarına yerleşmeye karar verdiler. Burada tamamladığı ve Avrupa'nın savaş öncesi kültürel hayatını, özellikle de Viyana'yı anlattığı otobiyografik metin *Dünün Dünyası* (1942), Zweig'in en son yapıtı oldu. Avrupa'nın kendini imha ettiğine ve bir daha eski haline asla dönemeyeceğine inanıyordu. 22 Şubat 1942'de Lotte ile veda notlarını yazdılar; çok miktarda ilaç alarak son uykularına daldılar. Uzun yıllar sonra başka bir yazar (Clive James) Zweig'ın, "hümanizmin tecessüm etmiş hali, canlı bir örneği" olduğunu söyleyecekti. Yazık ki temsil ettiği hümanist değerler ölürken dünyada savaş cinneti, faşizm ve hoşgörüsüzlük hâlâ sürüyordu.

Satranç Ustası

Bir gece yarısı, New York'tan Buenos Aires'e gidecek yolcu vapurunda son dakikaların o her zamanki kargaşası egemendi. Yolcular dostlarının arasında gemiye biniyor, kasketlerini kulaklarının üzerine yatırmış postacılar salonlara girip çıkıyor, yüksek sesle birtakım adlar sayıyorlardı. Gemiye taşınan bavulların, çiçeklerin haddi hesabı yoktu. Meraklı çocuklar geminin içinde bir aşağı, bir yukarı koşup duruyor, orkestra sakin sakin bir şeyler çalıyordu.

Güvertedeydim, kargaşadan biraz uzağa çekilmiş, bir arkadaşımla konuşuyordum, yanı başımızda birkaç ışık parlayıp söndü; ünlü bir kişinin resmini çekiyorlardı anlaşılan. Arkadaşım o yana döndü, gülümsedi, "Geminizde eşine ender rastlanır bir adam var: Czentovic!" dedi. Sözlerinden bir şey anlamadığımı görünce, "Mirko Czentovic", diye ekledi, "dünya satranç şampiyonu! Birleşik Devletler'i baştanbaşa dolaştı, bütün turnuvalardan galip çıktı, şimdi de yeni utkulara ulaşmak için Arjantin'e gidiyor."

O zaman genç şampiyonu ve garip mesleğinin özelliklerini birer birer anımsadım. Gazeteleri benden daha çok karıştıran arkadaşım da anılarımı tamamladı.

Şöyle böyle bir yıl kadar önce, Czentovic en ünlü satranç şampiyonlarının arasına karışmıştı birdenbire. Alehin gibi, Capablanca gibi, Tartakower gibi, Lasker gibi, Bogolyubov gibi büyük ustalardan biri olmuştu, öğrenecek hiçbir şeyi kalmamıştı onlardan. 1922'de, New York satranç turnuvasında herkesi yenerek şampi-

yon olan yedi yaşındaki o harika çocuk Rzecewski'den sonra böyle anlaşılmaz, şaşırtıcı bir kimseye ilk kez rastlanıyordu. Dikkati çekmeyecek, şaşılmayacak bir şey de değildi doğrusu bu: O kafada bir insanın böyle bir utkuya erişmesi akıl alacak şey değildi. Ortada dolaşan söylentilere bakılırsa, bu ünlü şampiyon, ana dilinde bile yanlışsız bir tümce yazmaktan acizmiş. Öfkeli bir oyun arkadaşı da hiçbir şeyden çakmadığını söylüyor.

• • •

Czentovic zavallı bir kayıkçının oğluydu, Tunalı bir Slavdı babası. Bir gece buğday yüklü bir gemiye çarpmış, kayığıyla birlikte denizin dibini boylamıştı. Babası öldüğü zaman on iki yaşındaydı. Köyün papazı onu yanına aldı. İyi yürekli papaz bu hantal ve beceriksiz oğlana, okulda bir türlü öğrenemediği dersleri yineleyip duruyordu.

Ama tüm çabaları boşunaydı. Mirkocuk geniş alnını, kendisine daha önce yüz kez anlatılmış, gösterilmiş olan harflerin üzerine eğiyor, şapşal şapşal bakıp duruyordu, en basit şeyleri bile aklında tutamıyordu. On dört yaşına geldikten sonra bile sayıları hâlâ parmaklarıyla sayıyor, bir kitabı, bir gazeteyi okuyabilmek için inanılmaz çabalar harcıyordu. Bunun kötü niyetten kaynaklandığını söylemek de doğru olmazdı. Her söyleneni yapıyor, su taşıyor, odun yarıyor, tarlada çalışıyor, mutfağı temizliyor; kısacası, son derece yavaş da olsa her söyleneni büyük bir özenle yerine getiriyordu.

İyi yürekli papazı en çok üzen şey koruması altına aldığı garip çocuğun sınırsız ilgisizliğiydi. Tek sözcük olsun söylemiyor, çevresinde olup bitenlerle zerre kadar ilgilenmeden, öylece, koyunlar gibi oturup kalıyordu. Papaz efendi her akşam çubuğunu yakar, küçük topçu subayıyla üç parti satranç oynardı. İşte o zaman bizim delikanlı sarı saçlı başını masaya yaklaştırır, ağır göz kapaklarının altında uyur gibi görünen ilgisiz gözlerini satranç takımına dikip öylece kalırdı.

Bir kış gecesi, oyuna dalmış iki arkadaş, son hızla yaklaşan bir kızağın sesini işittiler. Az sonra da kasketinin üstü bembeyaz karlarla dolu bir köylü hızla içeriye girip papazın yanına gitti, son soluklarını vermekte olan yaşlı annesine bir dinsel tören yapmasını rica etti. Papaz, bir an bile beklemeden adamın ardından gitti. Genç subay birasını bile bitirmemişti daha, çubuğunu yeniden yaktı, kocaman çizmelerini giymeye başladı. Birden Mirko'ya takıldı gözleri, Mirko kendinden geçmiş, başladıkları oyunu izlemekteydi.

"Ne dersin, bitirelim mi şu oyunu?" dedi gülümseyerek. "Ha, ne dersin?"

Şaka ediyordu elbette, delikanlının bir tek piyonu bile yerinden oynatamayacağından kuşkusu yoktu.

Mirko başını kaldırdı. "Evet" der gibilerden bir işaret yapıp papazın yerine geçti. Küçük subay on dört hamlede yenilivermişti, karşısındakini önemsemediği için yenildiğini de söylemek zorunda kalmıştı. İkinci parti de aynı biçimde bitti.

Papaz içeriye girer girmez "Balaam'ın eşeği bu!" diye haykırdı. Sonra da küçük subaya, bunun gibi, okumaktan yana zerre kadar yeteneği olmayan, dilsiz bir yaratığın, iki bin yıl önce, nasıl mucize niteliğinde, bilgece sözler söylediğini anlattı.

Saat epeyce ilerlemişti, ama papaz da onunla boy ölçüşmekten kendini alamadı. Mirko onu da kolayca yeniverdi. Ağır ve şaşmaz bir oynama biçimi vardı, geniş alnını bir an bile yukarıya kaldırmıyordu, güvenine de diyecek yoktu. Ertesi gün subaya da, papaza da bir tek oyun vermedi. Her konuda geri kalmış olan bu delikanlıdaki ender yeteneğin derecesini papaz çok merak ediyordu. Mirko'yu köyün berberine götürdü. Orada, akşam sabah, Büyük Alan kahvesindeki satranç masasından ayrılmayan usta satranç hastaları vardı.

Bu on beş yaşlarında, sarı saçlı, pembe yanaklı delikanlıyı önüne düşürüp içeriye girince en ufak bir şaşkınlık uyanmadı. Delikanlı, masalardan birine çağırılıncaya kadar başını önüne eğdi, olduğu yerde dikilip kaldı. Ne papaz, ne de küçük subay, "Sicilya uvertürü" denilen oyunu hiç oynamadıkları için ilk partiyi kaybetti. Ama ikinci oyunda, kahvenin en iyi oyuncusuyla berabere kaldı, sonra da hepsini bir bir yendi.

Böylesine görülmedik bir olaya sahne olan küçük Yugoslav kasabasının hatırı sayılır sakinleri, köylü şampiyonun ilk adımlarına böyle tanık oldular. Kulübün öbür üyelerini, özellikle de bir satranç delisi olan yaşlı kurt Simezic'i olaydan haberdar etmek için delikanlı-

nın alıkonulmasına oy birliğiyle karar verildi. Papaz, koruması altında bulunan delikanlıya yepyeni bir gururla bakıyordu, ama ne de olsa işlerini ihmal edemezdi. Becerisini daha iyi gösterebilmesi için Mirko'yu bu beylere bırakmaya hazır olduğunu bildirdi. Genç Czentovic satranççıların kesesinden otele götürüldü.

Pazar günü öğleden sonra, ağzına kadar insan dolu bir odada, satranç masasının başına geçti, tam dört saat, bir an bile yerinden kıpırdamadan tüm rakiplerini yendi. Tek sözcük çıkmadı ağzından, gözlerini bile kaldırmadı. Oyunculardan biri *bir parti simültane* çevirmeyi önerdi. Bunun, aynı zamanda birkaç kişiye karşı oynamak olduğunu kalın kafalıya anlatıncaya kadar akla karayı seçtiler. Czentovic konuyu anlar anlamaz hemen işe girişti, yavaş yavaş, kocaman postallarını gıcırdata gıcırdata, bir masadan bir masaya dolaştı durdu, sonuçta sekiz partiden yedisini kazandı.

Bundan sonra uzun görüşmeler başladı. Yeni şampiyonun tam anlamıyla kentten olmamasına karşın, bir hemşerilik çabasıdır aldı yürüdü. Haritadaki yeri güç belli olan bu küçük kasabanın böylesine bir adam yetiştirerek tüm dünyaya ün salmayacağı nereden belliydi? Garnizon kabaresine şarkı ve şarkıcı kadın bulmakla geçinen Keller adında bir adam, genç dâhiyi Viyana'ya götürmeyi önerdi. Onu ünlü bir ustanın yanına götüreceğini ve bu ünlü ustanın ona satranç sanatının tüm inceliklerini öğreteceğini söyledi. Yalnız kasabadan birinin, başkentte geçireceği bir yılın masrafını üzerine

alması gerekiyordu. Altmış yıldan beri, böylesine şaşırtıcı bir rakibe rastlamamış olan Kont Simezic hemen bir çek imzaladı. Kayıkçının oğlu akla sığmaz uğraşına böyle başladı.

Mirko Czentovic altı ay içinde satranç oyununun tüm gizlerini öğrendi. Ama bilgisinin sınırları çok dardı; her gittiği kulüpte bunun ayrımına varanlar kahkahalarla güldüler. Czentovic hiçbir zaman kafadan, taşlara bakmadan oynamayı başaramıyordu. Gözlerinin önünde beyazlı siyahlı altmış dört hane, elle dokunulur, gözle görülür otuz iki oyun taşı bulunmalıydı. Tüm dünyaya ün saldıktan sonra bile, bir sorunu çözmek ya da bir parti kurmak istediği zaman, taşların konumunu iyice görebilmek için yanında küçük bir cep satrancı taşıyordu hep. Bu eksiklik, bu imgelem yoksulluğu kendisi için hiçbir önem taşımıyordu, ama satranççılar arasında bir sürü dedikoduya neden olmaktaydı.

Ama bu özellik Mirko'nun baş döndürücü ilerlemesini hiç mi hiç geciktirmedi. Daha on yedi yaşında bir düzineden fazla ödül almıştı; on sekizinde Macaristan şampiyonu, yirmisinde de dünya şampiyonu oldu. Akılda, imgelemde, gözü peklikte, Czentovic'ten kat kat üstün olan en gözü pek satranççılar bile onun soğuk ve amansız oyunu karşısında dikiş tutturamıyorlardı; hantal Koutousow'a karşı Napoléon ve gençliğinde aptalın biri olduğu söylenen Fabius Cunctator'a karşı Annibal gibiydi.

Bu ünlü satranççılar arasında bir sürü akıllı adamlar, büyük filozoflar, büyük matematikçiler vardı; hep-

sinin de yaratıcı bir imgelemleri... Bu kez de en usta gazetecilerin bile ağzından tek sözcük koparamadığı, kaba saba, sessiz bir adam çıkmıştı ortaya! Akıl alacak şey değildi bu...

Czentovic'in satranç alanındaki ustalığına diyecek yoktu, ama oyundan kalkar kalkmaz, o görkemli giysisine, o fiyakalı kravatına karşın gülünç bir insan oluveriyordu. Tırnaklarını ne kadar parlatırsa parlatsın, ellerini ne kadar temizlerse temizlesin, birkaç yıl önce bir köy papazının odasını süpüren o aptal köylü havalarını bir türlü gizleyemiyordu.

Meslektaşlarının kimi zaman eğlenmelerine, kimi zaman da rezil olmalarına yol açan bir arsızlıkla, yeteneğinden ve ününden yararlanarak olabildiğince fazla para koparmaya çalışıyordu. Hiçbir şey hırsını dizginleyemiyordu. Durmamacasına turnelere çıkıyor, her zaman üçüncü sınıf otellere iniyor, ucunda para olduktan sonra en aşağılık kulüplerde bile satranç oynamayı kabul ediyordu. Günün birinde sabun reklamı yapan bir afişin üzerinde resmi çıktı, başka bir zaman, tek bir sözcüğü bile doğru dürüst yazamadığını bilenlerin alay konusu olacağını aklına bile getirmeden, *Satrancın Felsefesi* adlı bir kitap yayımlayan kurnaz bir yayıncıya imzasını sattı. Gerçekte Galiçyalı bir üniversite öğrencisi yazmıştı bu kitabı...

Tüm kendini beğenmişler gibi o da gülünç olduğunun ayrımında değildi. Dünya şampiyonluğunu kazanalı beri, dünyanın en önemli insanı sayıyordu kendini. Akılda en üstün, konuşmada en usta, yazıda en bilgiç

kişileri kolayca yeniverdiğini görünce, utangaçlığından iz kalmadı, soğuk yüzlü bir bencil olup çıktı.

Arkadaşım, Czentovic'in özelliklerini anlattıktan sonra, "Nasıl oldu da böylesine beklenmedik bir başarı, böylesine boş bir kafayı çatlatmadı!" diye gürledi. "Yirmi bir yaşında, Banat'lı bir köy çocuğu, kareli bir tahta üzerinde birkaç taşı ileri geri oynatmakla, bir hafta gibi kısa bir süre içinde, köyündeki tüm insanların odunculuk yaparak, bir sürü ağır işler altında belleri kırılırcasına çalışarak kazandığı paradan çok daha fazlasını kazandığını görüyor da nasıl aklını yitirmiyor, anlamıyorum! Bir Rembrandt'tan, bir Beethoven'den, bir Dante'den, bir Napoléon'dan haberi bile olmadıktan sonra, kendini büyük bir adam saymaz da ne yapar? Bildiği bir tek şey var bu hergelenin, o da aylardan beri hiç yenilmediği... Dünyada satrançtan ve paradan başka hiçbir değer tanımadıktan sonra kendi kendine hayran olmakta, yerden göğe kadar hakkı var..."

Arkadaşımın sözleri bayağı meraklandırdı beni. Tek bir düşünceye saplanıp kalmış insanlar her zaman ilgilendirmiştir beni. Bir aklın sınırları ne kadar dar olursa, herhangi bir alanda o ölçüde sonsuza yaklaşır çünkü... Kabuğuna çekilmiş görünen insanlar kendilerine özgü araçlarıyla, beyaz karıncalar gibi akılları durduracak dünyalar kurarlar. Aklının yalnız bir yanı gelişmiş olan bu eşsiz yaratığı on iki gün sürecek yolculuğumuzda bir güzel inceleyeceğimi söyledim dostuma...

"Amacınıza kolaylıkla erişebileceğinizi sanmıyorum", dedi. "Bugüne dek hiç kimse yapamadı bu işi, hiç kimse Czentovic hakkında ruhbilimsel bir bilgi edinemedi. Şaşılacak derecede aptal, ama ününe toz kondurtmayacak kadar da kurnaz. Yatıp kalktığı küçük hanlarda, kendi düzeyindeki insanlarla belki birkaç sözcük konuşur, ama başkalarının yanında ağzını bile açmaz. Karşısındakinin mürekkep yalamış bir insan olduğunu anlar anlamaz kabuğuna çekilir hemen; hiç kimse aptalca bir söz söylediğini işitmemiştir, hiç kimse bilgisizliğinin sınırını ölçmeyi başaramamıştır bu yüzden..."

Daha yolculuğun ilk günlerinde arkadaşımın haklı olduğunu anladım. Kaba, saygısız bir insan gibi görünmedikçe Czentovic'i kendime çekmeme olanak yoktu. Bu da ne beğenime uyardı, ne alışkın olduğum bir şeydi.

Sık sık güverteye çıkıyordu, ama yabanıl ve ürkek bir hali vardı her zaman. Şu ünlü Napoléon tablosu gibi elleri arkasında, dolaşıp duruyordu; sonra öyle sert, öyle hızlı yürüyordu ki iki çift laf edebilmek için tabana kuvvet koşmak gerekirdi ardından. Ne fümuara, ne de salonlara uğradığı vardı. Kamarot tüm zamanını bir satranç takımı önünde antrenman yapmakla geçirdiğini söylüyordu.

Üç gün sonra, onun kaçış taktiğinin benim yaklaşma çabamdan çok daha güçlü olduğunu anladım; bayağı canım sıkıldı. Bir tanecik olsun satranç şampiyonu tanımamıştım yaşamımda. Onu gözlerimin önünde canlandırmaya ne kadar çalışırsam o kadar başarısız

oluyordum. Beyazlı siyahlı altmış dört haneden oluşan bir tahta parçasından başka hiçbir şey düşünmeyen bir kafayı gel de canlandır bakalım gözlerinin önünde! Hiçbir zaman rastlantıya boyun eğmeyen, yalnız ve yalnız aklın utkusuyla kazanılabilen bu soylu oyunun büyülü çekimini deneyimlerimle biliyordum.

Ama buna oyun demekle haksız olarak sınırlarını daraltmış olmuyor muyuz? Bir bilim, bir sanat, ya da ikisinin arasında bir şey değil midir satranç? Doğuşu geçmişin karanlıklarına gömülmüş, bilinmiyor, gene de her zaman yeni değil midir? Oynanışı mekaniktir, ama ancak oyuncunun imgelemi yardımıyla bir sonuç verebilir; belli bir alanla sınırlanmıştır, ama düzenleri sonsuzdur; sürekli bir gelişme gösterir, ama kısırdır. Hiçbir sonuca götürmeyen bir düşüncedir bu, verimsiz bir hesap, yapıt bırakmayan bir sanat, malzemesiz bir mimaridir. Ama sıkıntılarımızı yok etmemiz, aklımızı inceltmemiz için bilinmeyen bir Tanrı'nın yeryüzüne indirdiği bu eşsiz oyun, en büyük kitaplardan, en görkemli anıtlardan daha ölümsüz olduğunu çoktan gösterdi... Nerede başlar, nerede biter, sınırları nedir?.. Kurallarını çocuk bile öğrenebiliyor, en bilgisiz insan en büyük ustası olabiliyor. Sabır ve teknik, matematikte, şiirde, müzikte de olduğu gibi yeni şeyler yaratmak için, her şeyin derinliğine inen bir görüşle birleşiyor onda.

Bir zamanlar, bilim aşkıyla yanıp tutuşan bir Galyalı olan Franz Josef Gall, yapısında onu başkalarından ayıran bir özelliği olup olmadığını görmek için, bir satranç

şampiyonunun beynini incelemişti. Kaba bir taşta bir altın damarı gibi, zerre kadar işlemeyen bir kafada bu satranç dehası onu ne kadar ilgilendiriyordu kim bilir?

Bu eşsiz oyunun, bir boğa güreşçisini bile çekebileceğini kabul ediyordum, ama otuz iki tahta parçasını ileri geri itmekten başka bir şeyle ilgilenmeyen, yaşamda tüm başarısı, tüm utkusu bu geliş gidişle sınırlı kalan bir insanın kafasında akıl bulunduğunu kabul etmek kolay bir şey değildi. Oyuna herhangi bir piyonla değil de bir atla başlamayı önemli bir iş sayan, satranca ayrılmış bir küçük kitapta ölümsüzlüğe ulaşan bir insan tasarla bakalım! On yıl, yirmi yıl, otuz yıl, kırk yıl boyunca böylesine gülünç bir amaca saplanıp kalan, bir yassı tahta üstünde bir tahta kralın yerini değiştirmekten başka bir şeyle ilgilenmeyen bir insan tasarlamak hiç de kolay bir şey değildi kuşkusuz!

Ve şimdi böylesine tuhaf bir yaratık, böylesine eşsiz bir dâhi, ya da böylesine anlaşılmaz bir deli ilk kez yanımda, bulunduğum vapurda, altı kamara ötemdeydi. Ama ben, akıl sorunlarına büyük bir merakı olan adam, ona yaklaşmayı olanaksız buluyordum. Onunla birazcık konuşabilmek için en olmayacak hileler, kurnazlıklar düşünmeye başladım: Büyük bir gazete için bir konuşma rica etsem, nasıl olurdu? İskoçya'da kârlı bir turne önersem hizaya getiremez miydim?.. Sonunda aradığım çözümü buldum: Avcılar avlarını kendilerine çekebilmek için onların seslerine öykünürlerdi, bir satranççının dikkatini çekebilmek için de satranç oynamak gerekirdi.

Doğrusunu söylemek gerekirse hiçbir zaman ciddiye almadım ben bu oyunu, çünkü yalnız zevk için oynarım, kafamı dinlendirmek için geçerim satrancın başına. Satranç oynarken eğlenirim, oyalanırım. Sonra aşkta olduğu gibi satrançta da bir oyun arkadaşı gerekir. Vapurumuzda benden ve karımdan başka satranç heveslisi bulunup bulunmadığını da bilmiyordum. Varsa yanımıza çekelim diye fümuardaki satranç masalarından birine oturup oynamaya başladık. Biz daha altı hamle bile yapmadan çevrede dolaşanlardan biri, sonra bir başkası yanımıza gelip oyunumuzu izlemek için izin istemeye başlamıştı.

Sonunda içlerinden biri kendisiyle bir parti oynamamı rica etti. McConnor adında, İskoçyalı bir mühendisti bu; işittiğime göre Kaliforniya'da petrol kuyuları açarak büyük bir servet yapmıştı. Yassı çeneli, bodur bir adamdı, yüzündeki renk zenginliği viskiye düşkünlüğünden ileri geliyordu, omuzları şaşılacak derecede genişti. McConnor basit bir oyunda yenilmeyi bile büyük bir alçalma sayan şu başarılı, şu yaşamın sillesini yememiş insanlardandı. Kendini her zaman kabul ettirmiş, kendi başarılarıyla şımarmış olan bu hantal adam, kendine karşı en küçük bir edimi bile bir ahlaksızlık, bir aşağılama sayacak kadar gururluydu. Birinci partide fena yenildi, ama hiç bozuntuya vermedi, bunun bir anlık dikkatsizlikten ileri geldiğini söyledi. Üçüncüde karşı taraftan gelen gürültüye yükledi suçu, her yenilişinde bir rövanş istedi. Bu inat, bu ısrar, önce beni eğlendirdi, sonra da tasarıma zararı

dokunmayan bir durum olduğunu düşündüm, oynamayı sürdürdüm.

Üçüncü gün hilem başarılı oldu; ama yarı yarıya... Czentovic güvertede dolaşırken bizi görmüş de mi gelmişti, yoksa rastlantı sonucu mu onurlandırıyordu fümuarı?.. Elinde olmadan yanımıza yaklaştığını, bir erbap gözüyle oyunumuza baktığını gördük. McConnor bir piyonu oynamak üzereydi. Allah belasını versin! Bu biricik hamle büyük ustaya ne mal olduğumuzu gösterdi. Kötü bir polis romanını, sayfalarını bile açmadan fırlatıp atışımızı andıran bir devinimle masamızdan uzaklaşıp fümuardan ayrıldı. "Tarttı ve pek hafif buldu", dedim içimden. Öyle yüksekten yüksekten bakışı canımı sıkmıştı. McConnor'a:

"Oyunumuz üstadı pek memnun etmedi", dedim.

"Hangi üstat?" diye sordu.

Biraz önce yanımızdan geçen mağrur bakışlı beyefendinin dünya satranç şampiyonu Czentovic olduğunu anlattım, sonra da:

"Ne yapalım," diye ekledim, "biz de katlanırız bu aşağılamaya, fazla alınmayız, sorun yapmayız olur biter."

Hiçbir amaç gütmeden söylediğim bu sözler McConnor'u korkunç etkiledi. Sinirleniverdi birden, başladığımız oyunu unuttu. Konuşmaya başladı: Czentovic'in vapurda bulunduğundan haberi bile yokmuş, ne yapıp yapıp karşılaşmak istiyormuş onunla, kırk kişiyle birlikte yaptığı ve neredeyse kazanmış sayılacağı bir *parti simültane* bir yana, böyle bir şam-

piyonla karşılaştığı hiç olmamış çünkü... Ünlü kişiyi tanıyıp tanımadığımı sordu. "Tanımıyorum", dedim. Gidip kendisiyle konuşmamı, yanımıza çağırmamı önerdi. Onun yeni insanlarla tanışmayı pek arzu etmeyeceğini söyledim. "Koskoca bir dünya şampiyonuyla bizim gibi üçüncü sınıf oyuncuların yapacağı bir partinin bir tadı da olmaz!" dedim.

McConnor gibi kendini beğenmiş bir adamın karşısında "üçüncü sınıf oyuncu" deyimini kullanmamalıydım. McConnor yerinden sıçradı, Czentovic gibi bir şampiyonun, kendisi gibi bir centilmenin önerisini geri çeviremeyeceğini, bu işi kesinlikle gerçekleştireceğini söyledi. Şampiyonu kısaca tarif ettim, hemen güverteye koştu. Bu geniş omuzların sahibi olan adamın öyle pek ele avuca sığmayacağını bir kez daha gördüm, beklemeye başladım, heyecan içindeydim. On dakika sonra McConnor geri geldi. Pek dingin görünmüyordu öyle.

"Ne haber?" diye sordum.

"Hakkınız varmış", dedi coşkuyla, "sevimli bir insan değilmiş bu bey. Kendimi tanıttım. Tüm niteliklerimi sayıp döktüm de elini bile uzatmadı bana. Kendisiyle bir *parti simültane* yapmak istediğimizi anlatmaya çalıştım. İstifini bile bozmadı, kazık gibi dikildi kaldı. Bu turnede ücretsiz oyun oynamayacağı konusunda bir kontratı olduğunu söyledi. Bu nedenle parti başına en az iki yüz elli dolar istemek zorundaymış."

Gülmeye başladım:

"Bir piyonu beyaz bir haneden siyah bir haneye yürütmenin böylesine kârlı bir iş olduğu hiç aklıma gelmezdi. Kibarca bir selam çakıp ayrıldınız elbette..."

McConnor çok ciddiydi:

"Oyun yarın öğleden sonra saat üçte, burada yapılacak", dedi, "umarım, öyle kolay kolay yenilmeyiz!"

"Ne", diye bağırdım şaşkınlıkla, "koşullarını kabul ettiniz, öyle mi?"

"Neden olmasın? *C'est son métier**... Örneğin şimdi dişim ağrısaydı, vapurda da bir dişçi bulunsaydı, bedavadan çektirmezdim herhalde dişimi. Yerden göğe kadar hakkı var Czentovic'in: Gerçekten güçlü olan insanlar her zaman için işlerini yoluna koymasını bilmişlerdir. Bana gelince, bir pazarlık ne kadar açık olursa o kadar hoşuma gider. Czentovic hazretlerine teşekkür etmek, ona minnettar kalmaktansa dolarları saymayı yeğ tutarım. Sonra, canım, bizim kulüpte de iki yüz elli dolar kaybettiğimiz olmadı değil, hem de bir dünya şampiyonuyla karşılaşmak zevkini tatmadan... Üçüncü sınıf bir oyuncu için bir dünya şampiyonuna yenilmek de öyle ayıp bir şey olmasa gerek..."

Anlaşılan "üçüncü sınıf oyuncu" sözü McConnor'a çok dokunmuştu. Ama bu pahalı zevkin hesabını ödemeye karar verdiğine göre anlaşmaya karşı çıkmam yersiz olurdu. Merakımı çeken bu garip insanı yakından görebilecektim sonunda. Gemide tanıdığımız dört beş satranç oyuncusunu hemen konudan haberdar ettik. Ertesi gün elden geldiğince dingin olabilmek için yanımızdaki masaları ayırttık.

---

* *C'est son métier* (Fr.): Onun mesleği bu.

• • •

Ertesi gün, kararlaştırılan saatte hepimiz yerlerimizi almıştık. McConnor'a ustanın tam karşısındaki yer verildi elbette. İskoçyalı çok sinirliydi, sigara üstüne sigara yakıyor, ikide bir saate bakıyordu. Ama ünlü şampiyonumuz tam on dakika bekletti bizi. Dostumun anlattıklarından sonra, buna hiç şaşmadım. En sonunda geldi. Karşısındakileri aşağılar gibi görünen bir güven havasına bürünmüştü. Dingin ve ölçülü adımlarla masaya doğru ilerledi. "Benim kim olduğumu siz nasıl olsa biliyorsunuz, sizin kim olduğunuza gelince, bu beni zerre kadar ilgilendirmez" demek istercesine, kendini tanıtmaya bile gerek görmeden, profesyonel bir soğukkanlılıkla, oyunu düzenlemeye girişti. Satranç takımlarının azlığı yüzünden tam bir parti simültane yapmak olanaksız olduğundan kendisine karşı hep birlikte oynamamızı önerdi. Kafamızı karıştırmamak için her hamlede odanın öbür ucuna gidecekti. Oyunumuzu oynadık mı, zil olmadığı için, bir kaşıkla bardağa vurarak çağıracaktık onu. İstersek, her hamle için on dakika süre verecekti. Tüm önerilerini uysal öğrenciler gibi kabul ettik elbette. Siyahlar Czentovic'e düştü. Oyuna başladık, ilk hamlesini oturmaya bile gerek görmeden oynadı, hemen odanın öbür ucuna gitti, resimli bir gazete alıp karıştırmaya başladı.

Oyunumuzu uzun uzun anlatmaya gerek yok. Yirmi dört hamlede tam anlamıyla yenilmiştik. Koskoca bir dünya şampiyonunun bizim gibi bir düzine oyuncuyu

böyle yenivermesi şaşılacak bir şey değildi. Bizim asıl midemizi bulandıran, Czentovic'in hep üstünlüğünü belirtmeye çalışması, kendini beğenmişliğiydi. Dalgın dalgın oyuna bakıyor, bizi de, cansız tahta parçalarıymışız gibi, uyuz bir köpeğe yem atarcasına şöyle bir süzüp geçiyordu. "Birazcık nezaketi olsaydı yaptığımız hatalara dikkatimizi çekerdi, hiç değilse cesaretimizi arttıracak bir iki söz söylerdi", diyordum kendi kendime. Nerede?... Parti biter bitmez "Mat", dedi, gene oynamak isteyip istemediğimizi öğrenmek için olduğu yerde beklemeye başladı; ne bir şey söyledi, ne kımıldadı... Bu tür adamlar karşısında hep çaresiz kalır insan... McConnor yanı başımda "Rövanş!" dediği zaman ben eğlencenin çoktan bittiğini sanıyordum, gitmek için ayağa kalkmıştım.

McConnor'un bu sinirli havası beni korkuttu, kibar bir adama korkunç bir yumruk indirmek isteyen bir boksörü andırıyordu bu haliyle... Czentovic'in sinir bozucu davranışlarına mı kızmıştı, yoksa hastalığa dönüşmüş tutkusu mu zorluyordu onu böyle davranmaya, bir türlü anlayamıyordum. McConnor'un havası durmadan değişiyordu. Saçlarının köküne kadar kızarmış, burun delikleri şişmişti, terliyor, dudaklarını ısırıyordu. Gözlerinde, ancak kumarcıların, altıncı yedinci kezdir hiçbir şey vermeyen bir renge durmadan para koyan ruletçilerin tanıdığı delicesine bir hırsın alevleri vardı. Böylesine bir onur düşkünlüğünün tüm servetine mal olmasından, bir kez olsun kazanıncaya kadar durmadan oynamasından korkuyordum. Czentovic de oyuna

devam etmek isterse, McConnor kendisi için eşsiz bir altın hazinesi olacaktı, gemimiz Buenos Aires'e varıncaya kadar binlerce dolar çekecekti ondan.

"Nasıl isterseniz," dedi kibar kibar, "yalnız siyahları beyler alacak bu kez..."

İkinci parti de birinciye benziyordu. Yalnız çevremizde birkaç meraklı daha toplanmıştı. McConnor ısrarla satranca bakıyordu. Utkuya ulaşmak için taşları mıknatıslamak istiyordu sanki. Bir kez olsun "Mat!" diye haykırma zevkini tadabilmek için binlerce dolar vermeye hazırdı. Biz de onun coşkusuyla büyülenmiştik. Her yeni hamlede bir öncekinden daha şiddetli bir hırsla tartışıyor ve ancak son anda Czentovic'i çağırmak için kaşığı bardağa vurduğumuz sırada bir karara varabiliyorduk. Böylece on yedinci hamleye gelmiştik, durumumuz bizi bile şaşırtıyordu, lehimizdeydi; "c" sırasındaki piyonu "c2" hanesine kadar sürmüştük; bir hamle daha yapıp "c1" hanesine götürdük mü yeni bir vezir elde edecektik. Doğrusunu söylemek gerekirse, böylesine açık bir şans önünde pek de emin değildik, ileriyi bizden çok daha iyi gören Czentovic'ten hepimiz kuşkulanıyorduk, gizli bir amaçla vermiş olabilirdi bu yemi bize. Ama boşuna uğraştık, boşuna tartıştık, tuzağı bir türlü bulamıyorduk.

En sonunda, süremiz bitmek üzere olduğu için, ne pahasına olursa olsun, piyonu sürmeye karar verdik. McConnor sürerken bir adam birden koluna yapıştı, heyecan içindeydi. "Tanrı aşkına yapmayın!" diye fısıldadı. Herkes birden başını kaldırdı. Kırk beş yaşlarında,

ince yüzlü bir adam gördük. Güvertede de görmüştüm bu adamı, benzinin solgunluğu dikkatimi çekmişti. Bizim tartışmaya daldığımız sırada yanımıza yaklaşmış olmalıydı. Kendisine baktığımızı görünce acele acele: "Şimdi veziri çıkarsanız, rakibiniz 'c1'den filiyle saldırıya geçer, siz de atla karşı koyarsınız. Ama bu arada 'd7'deki kalenizi serbest kalan piyonuyla tehdit eder, atla şah deseniz bile mahvolursunuz, dokuz hamlede, bilemedin on hamlede yenilirsiniz. 1922'de yapılan Pistyaner turnuvasında Alehin'le Bogolyubov'un durumu da hemen hemen böyleydi..."

McConnor da hepimiz gibi şaşırdı, birdenbire, elindeki piyonu bıraktı, gökten inmiş bir kurtarıcı meleğe benzeyen bu adama bakakaldı. Mata götürecek dokuz hamleyi önceden gördüğüne bakılırsa ünlü bir profesyonel olmalıydı, belki de Czentovic'in rakiplerinden biriydi, aynı turneye katılacaklardı... Böyle birdenbire gelişi ve böylesine önemli bir anda oyuna karışması mucize gibi bir şeydi. Kendini ilk toplayan McConnor oldu:

"Ne yapmamı istiyorsunuz?" diye fısıldadı, heyecan içindeydi.

"Sürmeyin piyonu şimdi, rakipten sakının. Her şeyden önce şahı 'g8-h7' sırasından, o tehlikeli yerden uzaklaştırın. Rakibiniz öbür yandan saldıracak herhalde, siz de 'c8-c4'ten savuşturursunuz; iki hamleye mal olacak ona bu, bir piyonuyla üstünlüğü gidecek elinden. O zaman serbest piyona karşı serbest piyonla çarpışacaksınız; savunmanızı iyi yaparsanız 'pat'la

bitirebilirsiniz belki, bu durumda daha iyi bir sonuç almanız olanaksız."

Şaşkınlığımız gittikçe artıyordu. Hesaplarındaki açıklık ve çabukluk hepimizi şaşkınlığa gömüyordu; kitaptan okuyordu sanki tüm söylediklerini. Onun yardımıyla elde edeceğimiz başarı, bir dünya şampiyonuna karşı pat yapmak, mucize gibi bir şeydi. Oyunu yakından görebilmesi için hep birden geri çekildik. McConnor yineledi:

"Şah 'g8'den 'h7'ye götürülecek!.."

"Evet, elbette! Rakipten sakınmak gerek."

McConnor dediğini yaptı, bardağı tıngırdattık... Czentovic gene o dingin adımlarla masaya yaklaştı, bir bakışta durumu anladı. Sonra da kurtarıcımızın önceden haber verdiği gibi, "h2"deki piyonu "h4"e sürdü. Kurtarıcımız:

"Kale", diye fısıldadı hemen. "Kaleyi 'c8'den 'c4'e sürün ki piyonunu korumak zorunda kalsın. Hiç işine yaramayacak zaten bu. O zaman atla saldıracaksınız, 'c3-d5', serbest piyonuna aldırmayın, şimdi tamam, durum düzeldi. İleriye şimdi, savunmaya gerek yok artık!.."

Ne demek istediğini anlamıyorduk, Çince konuşuyordu sanki... Bununla birlikte sözleriyle büyülenen McConnor fazla düşünmeden istediğini yaptı. Bardağı gene tıngırdattık. Czentovic ilk kez hemen oynamadı, önce büyük bir dikkatle oyunu gözden geçirdi, sonra yabancının haber verdiği hamleyi yaptı ve gitmeye hazırlandı.

Beklenmedik bir şey oldu o zaman: Czentovic başını kaldırmış, hepimizi birer birer gözden geçiriyordu. Bir-

denbire böylesine güçlü bir direnç gösteren adamın kim olduğunu anlamak istiyordu açıkça... Heyecanımızın sonu yoktu artık. O zamana kadar umutsuzluk içindeydik, ama artık Czentovic'in fiyakasını bozmuştuk, içimizi ısıtıyordu bu sevinç... Yeni dostumuz yapacağı hamleyi daha şimdiden kararlaştırmıştı. Czentovic'i çağırmak için kaşığı elime aldığım zaman parmaklarım coşkudan titriyordu. İlk utkumuza o zaman eriştik. Şimdiye kadar hep ayakta oynamıştı bizim şampiyon, bu kez duraladı, hem de uzun süre duraladı, en sonunda oturdu, üzüntüyle iskemlenin üstüne bıraktı kendini... Hele şükür! Dıştan da olsa üstünlüğünü belirtmekten vazgeçiyordu; uzay içinde olsun bizimle aynı hizaya gelmek zorunda kalıyordu. Satrancın üzerine eğilip uzun uzun düşündü. Ağır göz kapaklarının altında gözleri ancak fark edilebiliyordu, öylesine gayret ediyordu ki ağzı kendiliğinden açılıvermişti, yuvarlak yüzüne budalaca bir hava veriyordu bu... Birkaç dakika sonra oynadı ve kalktı. Dostumuz "İyi oynadı", diye mırıldandı hemen, "tehlikeli duruma düşmüyor hiç, ama aldırmayın! Seçmek zorunda bırakın onu, pat yapabilmek için zorunlu bu; hiç kurtulamayacaktır o zaman..."

McConnor söyleneni yaptı. Sonra iki karşıt, satrancın üstüne öyle bir düştüler ki bizler, gereksiz bostan korkulukları, yaptıklarından hiçbir şey anlayamaz olduk. Altı yedi hamle yaptılar böylece, Czentovic uzun bir düşünceye daldı, en sonunda da "Pat!" dedi.

Derin bir sessizlik kapladı her yanı. Dalgaların sesi kulağımıza kadar geldi, salondaki radyodan bir caz

nağmesi yükseldi, ayak sesleri açıkça işitilmeye başladı, yelin ıslıkları duyuldu. Her şey öyle çabuk olup bitmişti ki neye uğradığımızı bilememiştik, soluğumuz kesilmişti, bu inanılmayacak olay hepimizi ürpertmişti. Nasıl olmuş da bir yabancı böyle bir dünya şampiyonuna partiyi yarı yarıya kaybettirmişti? McConnor hemen geriye yaslandı, "Oh" dedi, sevinç içindeydi. Czentovic'e baktım; son hamlelerde biraz sararır gibi olmuştu, ama kendini tutmasını biliyordu. Dingin ve umursamaz bir biçimde taşları eliyle iterek:

"Beyler üçüncü bir parti daha oynamak isterler mi?" diye sordu.

İş adamları gibi soruyordu bu soruyu. Ama McConnor'a değil, kurtarıcımızın bulunduğu yana bakıyordu. Czentovic, binicisini tanıyan iyi bir at gibi, son hamlelerde karşıtını tanımıştı. Elimizde olmadan bakışlarını izledik, gözlerimizi yabancıya çevirdik. McConnor, ona düşünme, hatta yanıt verme zamanı bile bırakmadan, sonsuz bir gururla: "Elbette!" diye haykırdı. "Ama yalnız oynayacaksınız, tek başınıza oynayacaksınız Czentovic'e karşı!"

Şaşırtıcı bir şey oldu o zaman. Tuhaf bir biçimde, boşalmış satranç tahtasına dalmış olan yabancı, bakışlarımızı üzerinde duyunca yerinden sıçradı, çok şaşkın görünüyordu.

"Dünyada olmaz, beyler", diye kekeledi. "Olamaz! Olanak yok, giremem böyle işe... Yirmi beş yıldan beri satranç yüzü görmedim ben... İzninizi almadan oyununuza karışmıştım, ne kadar değiştirdiğimi ancak şimdi

görüyorum... Canınızı sıktığım için özür dilerim... Bir daha olmayacak bu, inanın bana."

Şaşkınlığımız geçmeden yabancı odadan ayrıldı.

McConnor masaya bir yumruk indirdi:

"Olacak şey değil", diye gürledi. "Yirmi beş yıldan beri satranç oynamasın bu adam, olacak şey değil!"

"Her hamleyi gerektiği gibi hazırlıyor, karşısındakinin taktiğini önceden anlıyordu. Hiç kimse böyle serbest oynamamıştır. Olanaksız bir şey bu! Öyle değil mi?"

Son sözcüklerini söylerken Czentovic'e dönmüştü. Ama şampiyon istifini bile bozmadı.

"İlginç bir oyunu vardı bu beyin," dedi, "kazanma şansını bu nedenle verdim..."

Sözlerini bitirmeden ayağa kalktı. Umurunda bile değilmiş gibi bir havaya girerek "Beylerden biri benimle karşılaşmak isterse, yarın öğleden sonra, saat üçten itibaren emrinizdeyim," diye ekledi.

Gülümsemekten kendimizi alamadık. Bilinmedik kurtarıcımıza karşı cömert görünmek istediğini, bu sözlerin uğradığı bozgunu örtbas etmek için uydurulmuş bir kurnazlık olduğunu biliyorduk. O zamana kadar sessiz ve kaygısızdık, ama yabanıl ve savaşkan bir öfkeye kapılmıştık artık. Okyanus ortasında bir vapurda onu yenmek düşüncesiyle coşuyorduk. Radyolarla tüm dünyaya ilan edilecek bir rekor olacaktı bu.

Tüm bunlara bir de kahramanımızın ortaya çıkışı gibi bir gizem ve profesyonel oyuncunun şaşmaz guruyla çelişen alçak gönüllülüğü eklenince olay büsbü-

tün çekici bir duruma geliyordu. Kimdi bu bilinmedik adam? Talih bize yeni bir satranç dâhisi mi keşfettirmişti? Yoksa bilinmeyen bir nedenle adını gizleyen ünlü bir usta karşısında mıydık? Sorunu coşkuyla tartışıyorduk, ama yabancının şaşırtıcı çekingenliğini, bilgisi ve uysallığıyla bir türlü uzlaştıramıyorduk.

Her şeye karşın bir noktada birleşiyorduk: Ne pahasına olursa olsun yabancıyla Czentovic'in ertesi gün karşılaşmalarını sağlamak! Para işlerini McConnor üzerine aldı. Kamarottan yabancının Avusturyalı olduğunu öğrendik. Vatandaşı olduğum için bu ricayı ben yapacaktım.

• • •

Uzun süre aramaya gerek kalmadı, buluverdim hemen. Güvertede şezlonguna uzanmış bir şeyler okuyordu. Yanına yaklaşmadan önce durup izledim uzun uzun. Bitkin bir biçimde başını yastığa dayamıştı. Oldukça genç yüzünün şaşırtıcı solgunluğu gene etkiledi beni. Saçları apaktı. Bilmem neden, zamanından önce yaşlanmış gibi geldi bana. Yanına gittiğim zaman kibarca ayağa kalktı, kendini tanıttı. Adı eski ve soylu bir ailenin adıydı. Schubert'in bir dostuyla imparatorun hekimlerinden birinin de aynı adı taşımış olduğunu anımsadım.

İsteğimizi bildirdiğim zaman çok şaşırdı. Bir şampiyona, zamanın en ünlü şampiyonuna karşı oynadığının

ayrımına bile varmamış olduğunu anladım. Sanırım, çok etkiledi bu onu. Birçok kez söylediklerimden emin olup olmadığımı sordu. Rakibinin böylesine tanınmış bir usta olduğuna güç inanıyordu. Bu durum işimi kolaylaştırdı. Ama öylesine kibardı ki McConnor'un göze aldığı tehlikelerin sözünü bile etmedim. Bay B. uzun bir duralamadan sonra çağrımıza uymaya hazır olduğunu bildirdi; sonra düşünceli bir gülümsemeyle, "Ama arkadaşlarınıza söyleyin, bana fazla bel bağlamasınlar", dedi. "Kurallara göre oynayıp oynayamayacağımı pek bilemiyorum doğrusu. Ortaokula gittiğim günlerden, yani yirmi yıldan fazla bir zamandan beri satranca el sürmediğimi söylemem alçak gönüllülükten değildi. O zamanlar da önemsiz bir oyuncuydum."

Öylesine doğal bir biçimde konuşuyordu ki sözlerinden kuşku duymak olanaksızdı. Bununla birlikte büyük ustaların taktiklerini böyle dosdoğru anımsamasına şaştığımı belirtmekten kendimi alamadım; hiç değilse kuramsal olarak satrançla ilgilenmiş olmalıydı. Bay B, garip garip, düşünceli düşünceli gülümsemeye başladı gene:

"Evet ilgilendim, haklısınız," dedi. "Ama olağanüstü koşullar altında ilgilendim. Oldukça karışık bir öyküsü vardır bu işin, yaşadığımız olağanüstü dönemi canlandıracak bir öykü..."

Yanındaki şezlonga oturmamı işaret etti. Memnunlukla kabul ettim. Yapayalnızdık. Bay B. gözlüklerini çıkarıp anlatmaya başladı.

"Viyanalı olduğunuzu ve adımı tanıdığınızı söylemek lütfunda bulundunuz. Ama öyle sanıyorum ki önceleri babamla, sonra da tek başıma yaptığım avukatlık konusunda bir şey işitmemişsinizdir. Gazetelere geçen parlak davalara bakmıyorduk, müşterilerimizi çoğaltmaya çalıştığımız da yoktu. Sözün doğrusu tam anlamıyla avukatlık yapmıyorduk biz. Büyük manastırları yönetmek ve hukukla ilgili işlerini çözümlemekle yetiniyorduk. Babam ruhban partisinin milletvekiliydi eskiden, bu manastırlarla çok sıkı ilişkileri vardı.

"Bundan başka –artık monarşi yıkıldığına göre rahatça söyleyebilirim– kral ailesinden bazı kişiler servetlerinin yönetimini bize bırakmışlardı. Bizim ailenin saray ve kiliseyle ilişkisi iki kuşak önceden başlıyordu. Amcalarımdan biri imparatorun doktoruydu, öbürü de Seitenstetten'de papazdı. Onların başlattığını biz sürdürüyorduk. Miras yoluyla elimize geçen ve korunması son derece ağız sıkılığı isteyen, namus isteyen sessiz bir işti bu. Rahmetli babam da bu iki erdemi tam anlamıyla taşıyordu. Enflasyona ve devrime karşın müşterilerimizin servetlerinin büyük bir bölümünü korumayı başardı.

"Almanya'da Hitler iktidara gelip de kilise ve manastırları soymaya başlayınca, sınırın beri yanından, müşterilerimizin eşyalarının alınmasına engel olabilmek için gerekli işlemleri biz yaptık. Bu sırada Roma ve İmparatorluk arasındaki, halkın hiçbir zaman öğrenemeyeceği gizli politikadan babamın da, benim de

haberimiz bile yoktu. Ama büromuzun sıkı ağızlılığı – kapımızın üstünde küçük bir tabela bile yoktu– aldığımız önlemler, kralcı çevrelerden sakınmamız, tüm can sıkıcı kovuşturmalardan bizi korur gibi görünmekteydi. Avusturya'da hiçbir makam saraya ilişkin tüm gizli işlerin bir evin dördüncü katında bizim elimizden geçtiğini bilmiyordu.

"Nasyonal sosyalistler, tüm dünyaya ateş açmadan önce, tüm komşu devletlerde, çok daha tehlikeli ve çok daha iyi yönetilen bir ordu daha hazırlamışlardı: Her büroya, her işe burnunu sokan, Dollfuss'un, Schuschnigg'in özel dairelerinde bile casus şebekeleri kuran bir kızgınlar ve hoşnutsuzlar ordusu... Bizim küçük işimize de karışmış bir adamları bulunduğunu çok geç öğrendim. Tanrının belası bir memurdu bu, işimize basit bir iş görüntüsü vermek için, bir papazın önermesi üzerine almıştık onu büroya. Pek önemsiz işlere bakıyor, telefonları yanıtlıyordu. Mektupları açması yasaktı, tüm önemli mektupları ben yazıyordum daktiloda, büroda hiçbir müsvedde bırakmıyordum, değerli belgeleri yanımda taşıyor, gizli görüşmeleri ya manastırda ya amcamın evinde yapıyordum.

"Bu önlemler nedeniyle hiçbir şeyin ayrımına varamazdı. O pis herifin tüm işlerin kendisinden saklandığını ve arkasından çevrildiğini ayrımsaması kötü bir rastlantı sonunda oldu. Önlemsiz bir adam benim büroda bulunmadığım bir zamanda, anlaşmamız gereğince 'Baron Bern' diyeceğine doğrudan doğruya adıyla mı söz etmişti İmparatordan? Yoksa bu cani herif al-

dığı buyrukları çiğnemiş de gizlice bir mektup mu açmıştı? Daha da kötüsü, bizi izlemek için Berlin ya da Münih'ten atanmış bir casus muydu? Son zamanlarda birdenbire çabasının artmasının, bir mektubu postaya kendisi götürmek konusunda ikide bir ısrar etmesinin nedenini neden sonra, tutuklandığım zaman anladım ancak. Hiçbir şeyin ayrımına varmadığımı gizlemiyorum. Ama kaç diplomat, kaç subay düşmemiştir ki bu tuzağa?

"En sonunda Gestapo'nun uzun zamandır peşimde olduğunu anladım: Hitler'in Viyana'ya girmesinden bir gün önce, Schuschnigg'in istifa ettiği akşam SS'lerce tutuklanmıştım. Bereket versin ki Schuschnigg'in son söylevini dinler dinlemez, en önemli belgeleri yakmış ve polisler kapımı çalmadan bir dakika önce, manastırın ve iki arşidükün dışarıda taşıdıkları unvanların tanınmasına yarayan kâğıtları bir çamaşır sepetine koymuş, yaşlı dadımın yardımıyla amcama yollamıştım."

Bay B. sigarasını yakmak için öyküsüne ara verdi. Kibritin alevi yüzünü aydınlattı, ağzının sağ yanı daha önce de dikkatimi çeken bir tikle bükülüyordu. Zor fark edilen bir tikti bu, ama yüzüne son derece kederli bir anlatım veriyordu.

"Vatanına bağlı kalmak isteyen tüm Avusturyalıların sürüldüğü tecrit kamplarından söz edeceğimi, orada yapılan işkence ve aşağılamaları anlatacağımı sanıyorsunuz kuşkusuz. Ama böyle bir şey gelmedi başıma, başka bir sınıfa ayırdılar beni. Beni onların, maddesel ve tinsel işkencelerle eski bir kinin öcünü aldıkları o zavallı in-

sanların arasına koymadılar, nasyonal sosyalistlerin para sızdırmak ve önemli bilgiler edinmek için ayırdıkları insanları koydukları, daha az kalabalık bir gruptaydım. Gestapo için önemli olan bedenim değildi...

"Bu durumdaki insanlar tecrit kamplarına götürülmedi, ayrı bir yazgı saklıyorlardı onlara. Başbakanımızın da, Baron Rothschild'in de demir parmaklıklar ardına konulmadığını anımsarsınız. Otele yerleştirdiler onları, her birine bir oda verdiler. Görünüşte bir lütuftu bu. Hem de Gestapo'nun karargâh kurduğu Metropol Oteline yerleştirmişlerdi. Benim gibi zavallı bir adamın yazgısında da burayı onurlandırmak varmış...

"Özel bir otel odası. Bundan daha insanca bir davranış düşünülebilir mi? Ama, inanın bana, daha insanca değil, daha ince bir işkence uygulamak içindi bu. Soğuk ve kalabalık barakalara değil, sıcak otel odalarına koyuyorlardı bizi, istedikleri bilgiyi elde edebilmek için yaptıkları baskı, sopalardan, işkencelerden çok daha ağırdı. Düşünülemeyecek kadar yalnız bırakıyorlardı bizi. Hiçbir şey yaptıkları yoktu, hiçlikle karşı karşıya bırakıyorlardı yalnızca, çünkü dünyada hiçbir şey insan ruhunu bu kadar sıkamazdı. Böylece, çevremizde tam bir boşluk yaratarak ağzımızı açtırmak için soğuktan ve sopadan daha etkili bir yöntem kullanmış oluyorlardı.

"Bana ayırdıkları oda ilk bakışta hiç de kötü bir odaya benzemiyordu. Bir kapısı, bir yatağı, bir iskemlesi, bir küveti ve demir parmaklıklı bir penceresi vardı. Ama kapım gece gündüz sürgülüydü; ne bir kitap,

ne bir gazete, ne de kâğıt kalem bulundurabilecektim yanımda. Ve pencerem dümdüz bir duvara açılıyordu... Çevremde derin bir hiçlik vardı, boylu boyunca bu hiçliğe gömülmüştüm. Zamanı ölçemeyeyim diye saatimi, hiçbir şey yazamayayım diye kalemimi, damarlarımı parçalamayayım diye çakımı almışlardı; bir tek sigarayı bile esirgiyorlardı. Gardiyanınkinden başka insan yüzü görmüyordum. O da hiçbir şey söylememek ve hiçbir soruma yanıt vermemek konusunda emir almıştı. İnsan sesine hasrettim.

"Duygularımı her şeyden yoksun bırakan bu düzen, dört beş sessiz eşya; Bir masa, bir yatak, bir pencere, bir küvet karşısında umutsuz ve yalnız bırakılmıştım. Bu karanlık sessizlik okyanusunda bir dalgıç gibi yaşıyordum, ama kendisini dünyaya bağlayan ipin koptuğunu, bu sessiz derinliklerden kurtulamayacağını sezinleyen umutsuz bir dalgıçtım ben. Yapacak, dinleyecek, görecek bir şeyim yoktu, çevremde baş döndürücü bir hiçlik, uzayda ve zamanda sınırı olmayan bir boşluk egemendi. Ben odamda bir aşağı bir yukarı dolaşırken, düşüncelerim de aynı devinimi izliyor, bir aşağı, bir yukarı gidip geliyordu kafamın içinde...

"Her ne kadar maddeden uzak görünürlerse de, düşüncelerin de dayanacak bir noktaya gereksinimleri vardır, böyle bir nokta olmadı mı deli bir yuvarlak içinde, kendi çevrelerinde döner dururlar. Onlar da dayanamaz hiçliğe... Sabahtan akşama kadar bir şey beklenir, bir şeycik gelmez. Beklenir, beklenir, gene beklemeye başlanır. Gelmez bir şey. Beklenir, beklenir, beklenir, dü-

şünceler döner dururlar, insanın şakaklarını sızlatıncaya kadar dönerler beynin içinde. Hiçbir şey, hiçbir şey gelmez. Yalnız kalınır, yalnız, yapayalnız...

"Tam on beş gün sürdü bu, tam on beş gün dünyadan ve insanlardan uzak yaşadım. Savaş da patlasa haberim olmayacaktı. Dünya bir masa, bir kapı, bir iskemle, bir yatak ve dört duvardı benim için. Durmadan onları seyrediyordum. Bu odanın her çizgisi beynimin içine işlendi, öylesine seyretmiştim...

"Sonunda sorgular başladı. Gece olsun, gündüz olsun birden çağrılıyordunuz. Koridorlar arasından geçirip götürüyorlardı, nereye götürüldüğünüzü bilmiyordunuz. Bir yerlerde bekletiyorlardı, sonra üniformalı adamlarla çevrili bir masanın önünde buluyordunuz kendinizi... Masanın üstünde bir kâğıt tomarı, içinde ne olduğu bilinmeyen bir dosya görüyordunuz; sonra sorular başlıyordu. Açık ve hainçe sorular, başka sorular saklayan sorular, sizi tuzağa düşürme yolları arayan sorular... Siz yanıt verirken yabancı ve düşman eller, içinde ne olduğunu bilmediğiniz bu dosyaları karıştırıyor, ne yazdığını bilmediğiniz kötü bir el zabıt tutuyordu.

"Benim için en korkuncu, Gestapo'nun işlerimin iç yüzünü gerçekten bilip bilmediğini ve benden ne öğrenmek istediklerini bilmememdi. Söylediğim gibi, en tehlikeli belgeleri son dakikada dadımla amcama yollamıştım. Ama zavallı kadın götürebilmiş miydi bunları? Sekreterim ne ölçüde ihanet etmişti? Mektuplarımdan neler çıkarmışlardı? Temsil ettiğimiz

manastırların birinde, ustaca sorguya çektikleri zavallı bir papazın ağzından neler almışlardı? Soruyor, soruyorlardı durmadan... Bu manastır için aldığım unvanlar nelerdi? Şunu tanıyor muydim, bunu tanıyor muydum? İsviçre'den, Steenockerzeel'den mektup alıyor muydum? Hakkımdaki bilgileri konusunda açık bir görüşüm olmadığı için, verdiğim her yanıt ezici bir sorumluluk içeriyordu. Bilmedikleri bir şey söylersem bir insanın ölümüne neden olabilirdim, büsbütün susarsam kendimi tehlikeye atardım.

"Ama işin en kötüsü soruşturma değildi. En kötüsü hiçliğe, bu odaya, aynı masanın, aynı yatağın, aynı küvetin, aynı duvarın önüne dönmekti. Düşüncelerimle yapayalnız kalır kalmaz soruşturmayı yeniden yapıyordum kafamda, daha akıllıca yanıt vermenin yollarını arıyor, önemsiz bir noktada duyacağım bir kuşkuyu dağıtmak için gelecek sefer ne diyeceğimi düşünüyordum. İfadelerimi birer birer inceliyor, denetliyor, her soruyu, her yanıtı yeniden usumdan geçiriyor, hiçbir sonuca varamayacağımı bilmeme karşın zapta ne geçirdiklerini anlamaya çalışıyordum.

"Ama düşünceler bir kez harekete geçtiler mi, yeni yeni biçimlere giriyor, durmak dinlenmek bilmeden dönüp duruyorlardı kafamın içinde, uyuyuncaya kadar yakamı bırakmıyorlardı. Böylece, sorgu bittikten sonra da kafam başlıyordu işkenceye, onun işkencesi yargıçlarınkinden daha acımasız, daha zalimceydi. Onlar bir celsede bitiriveriyorlardı işkenceyi, oysa yalnızlığın işkencesi sonsuzdu. Çevrede bir masa, bir dolap,

bir yatak, dört duvar, bir pencere... Başka hiçbir şey... Can sıkıntısını giderecek hiçbir şey... Ne bir kitap, ne bir gazete, ne kendi yüzümden başka bir yüz, ne not almak için bir kurşun kalem, ne oyalanacak bir kibrit kutusu... Hiç, hiç, hiç... Evet, şeytanca bir deha, bir ruh celladı gerekirdi bu otel odası sistemini yaratmak için. Tecrit kamplarında ellerim kanayıncaya kadar, ayaklarım donuncaya kadar taş taşıyacaktım, yirmi beş kişiyle bir barakada yatacaktım. Ama hiç değilse yüzler görecektim, bir tarlaya bakacaktı gözlerim, bir el arabasına, bir ağaca, bir yıldıza, kısacası bu değişmez, bu korkunç oda yerine değişik bir şeye bakacaklardı. Cellatlarımın istediği de buydu; her şeyi söylemekten, dostlarımı ele verip, istedikleri bilgiyi birer birer açıklamaktan başka çıkar yol bulamamam için, boğulacak dereceye gelinceye kadar düşüncelerimi yinelettirmekti beynimin içinde. Bu zorlu baskı altında sinirlerimin yavaş yavaş gevşediğini duyuyor, oyalanacak bir şeyler bulabilmek için var gücümle sıkıyordum kendimi.

"Biraz olsun oyalanabilmek için eskiden ezberlediğim halk türkülerini, çocuk şiirlerini, ortaokulda Homeros'dan öğrendiğimiz parçaları, Medeni Kanun'un maddelerini söylüyor ya da yeniden kuruyordum. Sonra hesap yapıyor, basit sayıları toplamaya, bölmeye çalışıyordum. Ama bu boşluk içinde hiçbir şey aklımda kalmıyordu, hiçbir şey üzerinde toplayamıyordum düşüncelerimi. Tek düşünce her yana yayılıyordu: Ne biliyorlar hakkımda? Dün ne dedim, gelecek sefer ne demeliyim?

"Tam dört ay bu anlatılmaz koşullar içinde yaşadım. Dört ay, dile kolay! Çeyrek saniye bu iki sözcüğü söylemeye yeter: Dört ay! Birkaç harfle yazılabilir. Ama zamandan ve uzaydan uzakta geçen bir yaşam nasıl belirtilir, nasıl anlatılır?.. Bu amansız hiçliğin insanı nasıl kemirdiğini, nasıl yiyip bitirdiğini, her zaman, her zaman bu masayı, bu yatağı, bu küveti, bu duvarı görmenin, bu sessizliğin, tutuklunun yüzüne bile bakmadan yiyeceğini bırakıp giden bu değişmez gardiyanın insanı nasıl etkilediğini hiçbir kimse anlatamaz. Düşünceler, hiç değişmeyen düşünceler, boşlukta, yalnız adamın çevresinde, zavallıyı çıldırtıncaya kadar döner dururlar...

"Kimi küçük belirtilerden delirmek üzere olduğumu anladım. Başlangıçta yargıçların önüne gittiğim zaman, her şeyi ölçüp biçiyor, dinginlikle yanıt veriyordum; söylenmesi ve söylenmemesi gereken şeyleri tam anlamıyla ayırt edebiliyordum. Artık en basit bir cümleyi bile kekelemeden söyleyemiyordum; büyülenmiş oluyordum neredeyse, gözlerim zabıt kâtibinin kalemine takılıp kalıyordu. Gücümün gittikçe azaldığını duyuyordum, kendimi kurtarmak umuduyla, bildiğim her şeyi, hatta bildiğimden de fazlasını söyleyeceğim, bir anlık bir huzur uğruna da olsa, hiçliğin öldürücü pençesinden kurtulmak için, on iki insana ve gizlerine ihanet edeceğim anın yaklaştığını duyuyordum.

"Gene bir akşam odamdaydım, gardiyan yemek getirmişti; adam giderken 'Yargıçların önüne götürün beni!' diye bağırdım. 'Her şeyi söyleyeceğim!

Kâğıtların ve paranın yerini haber vereceğim! Her şeyi, her şeyi, söyleyeceğim!' Bereket versin ki işitmedi. Belki de işitmek istemedi... Boğulacak gibiydim... Kısa bir süre için de olsa, kurtuluşumu sağlayan, beklenmedik bir olay çıktığı zaman bu durumdaydım işte... Kasvetli ve karanlık bir temmuz günüydü bu. Hiç unutmam, sorguya götürüldüğüm uzun koridor boyunca, camlarda yağmur damlaları çıtırdıyordu. İçeriye girmeden önce uzun süre bekletildim. Huzura çıkmadan önce beklemek gerekiyordu her zaman, usuldendi bu. Suçluyu gece yarısı, birdenbire çağırıp sinirlerini altüst etmekle başlıyorlardı işe, sonra da oturuma hazırlanmak üzere tüm gücünü topladığı zaman, bedenini ve ruhunu bitkin bir duruma düşürmek için, sorguya çekmeden önce bekletiyorlardı, bir saat, iki saat, üç saat, anlamsızca bekletiyorlardı. 27 Temmuz Perşembe günü, bu bekleme odasında tam iki saat ayakta bekledim; bu tarihi kesinlikle anımsamamın nedeni şu: Duvarda asılı bir takvim vardı, ayakta bekleye bekleye bacaklarım sızlarken –oturmak yasaktı elbette– bu rakamla bu küçük sözcüğü gözlerimle içiyordum sanki.

"Sonra beklemeye, kapıya bakmaya başladım. Ne zaman açılacağını merak ediyor, kendimi hazırladığım soruları sormayacaklarını bile bile bu kez soracaklarını düşünüyordum. Beklemek sıkıyordu beni, neden olduğu yorgunluk da çekilecek gibi değildi ama kendi odamdan başka bir odada, duvarlarında yüzlerce defa dikkatimi çeken yarıklar bulunmayan, yataksız, küvetsiz bir odada, iki pencereli, büyük, aydınlık bir odada

bulunmak da bir hafifleme, bir dinlenme sayılırdı. Boyaları farklıydı, iskemleleri de öyle. Kapının solunda dosya dolu bir dolap ve askılarından üç dört ıslak, resmî palto, cellatlarımın paltoları sarkan bir vestiyer vardı.

"Kısacası, bakacak yeni şeyler vardı önümde –en sonunda yeni bir şey!– gözlerim bunlara ısrarla takılıyordu. Her kıvrımını inceliyordum bu paltoların. Örneğin ıslak bir yakanın kenarında bir yağmur damlası dikkatimi çekti; size gülünç gelecek bir heyecanla gözlerimi bu yağmur damlasına diktim, beklemeye başladım: Kıvrım boyunca akacak mıydı, yoksa hava basıncına karşı dayanabilecek miydi, merakla beklemeye başladım. Evet, dakikalarca soluğumu kesip bu damlayı izledim. Yaşamım ona bağlıydı sanki. En sonunda damla düştü. Bu kez de düğmeleri saymaya başladım, birincisinde sekiz, ikincisinde gene sekiz, üçüncüsünde on düğme vardı. Sonra kumaşları karşılaştırdım. Gözlerim içiyordu bu önemsiz ayrıntıları, onlarla besleniyordu, sözcüklerle anlatılmaz bir haz duyuyordum.

"Sonra birden başka bir şeye takıldı gözlerim, paltolardan birinin cebini şişiren bir şey gördüm. Yaklaştım, gerilmiş kumaşın altında bir kitabın dikdörtgen biçimini gördüm. BİR KİTAP! Dizlerim titremeye başladı: Bir kitap! Dört aydan beri el sürmemiştim, düşünmek bile gözlerimi kamaştırıyordu. İçinde yan yana, sıra sıra sözcükler, satırlar, çevirebileceğim sayfalar bulunan bir kitap! Başka düşünceler, kafamı kendi düşüncelerimden uzaklaştırabilecek yeni düşüncelerle dolu bir kitap! Hem çıldırtan, hem yatıştıran bir buluştu bu... Büyü-

lenmiş gibiydim, gözlerim alev alevdi, paltoyu delmek istercesine bu şişkin cebe takılmışlardı. Daha fazla tutamadım kendimi, biraz daha yaklaştım. Kumaşın üstünden de olsa bir kitaba dokunmak düşüncesiyle tırnaklarımın ucuna kadar parmaklarım yanıyordu. Ayrımında bile olmadan yaklaşıp duruyordum.

"Bereket versin ki gardiyan bu tuhaf devinimlerime dikkat etmiyordu. İki saat ayakta kalmış bir adamın duvara dayanmasını doğal buluyordu belki de. En sonunda paltonun yanına geldim, gizlice dokunabilmek için ellerimi arkamda tuttum. Kumaşı yokladım, hafif hafif çıtırdayan, yumuşak bir şey duydum elimin altında, dikdörtgen biçimindeydi. Bir kitaptı, gerçekten bir kitaptı bu! Şimşek gibi bir düşünce fışkırdı beynimden: Gel şunu çalmayı dene! Belki başarırsın, odanda saklayabilirsin onu. Okursun, okursun, okursun en sonunda be, yeniden okursun! Bu düşünce şiddetli bir zehir gibi etkidi bana; kulaklarım uğuldamaya başladı, kalbim gümbür gümbür vuruyordu, ellerim buz gibi olmuştu, beni dinlemiyorlardı artık.

"İlk şaşkınlığım geçer geçmez paltoya yapışıverdim, gözlerimi gardiyandan ayırmadan, yavaş yavaş, kitabı cepten çıkardım. Hop! Usulcacık yakalayıverdim, oldukça ince ve küçük bir cilt vardı elimde şimdi. Yaptığım iş ancak o zaman korkuttu beni. Ama geri dönemezdim artık. Nereye koymalıydı şimdi bunu? Elim hep arkamda, kitabı pantolonumun içine, kuşağımın altına kaydırdım. Sonra da yürürken tutabilmek için elimi askerler gibi pantolonumun dikişleri üzerine ya-

pıştırdım, kitabı hafifçe kalçamın üstüne kaydırdım. Şimdi kurnazlığımı gizlemem gerekiyordu. Vestiyerden uzaklaştım, bir, iki, üç adım ilerledim. İşim tıkırındaydı. Kolumu bedenime, kuşağımın üstüne iyice yapıştırdım mı kitabı yerinde tutabiliyordum.

"Derken sorgu başladı. Her zamankinden daha çok çaba harcamam gerekiyordu, çünkü tüm dikkatim ifademden çok kitap ve onu tutuşum üzerinde yoğunlaşmıştı. Tanrı'ya şükür, celse çok kısa sürdü, kitabı sağ salim odama götürebildim. Ayrıntıları geçiyorum... Bir kez koridordan geçerken, pantolonumun içine kaydı, iki büklüm olup kuşağın altına kaydırabilmek için sert bir biçimde, yapmacıktan öksürmem gerekti. Ama kendimi cehennemimde bulduğum an ne unutulmaz andı! Yalnızdım, ama böylesine değerli bir yoldaşım vardı artık.

"Bakmak ve okumak için kitabı sakladığım yerden hemen çıkarıverdiğimi sanıyorsunuz kuşkusuz... Yapmadım öyle bir şey. Bu kitabın varlığının verdiği zevki, içindekini düşleme zevkini çıkarmak için geciktirdim bu işi. Daha fazla okuyacak şeyim olması için, her şeyden önce kâğıdının ince, harflerinin küçük ve sıkı olmasını diliyordum. Sonra da, düşlem bu ya, anlayabilmek için fazla kafa yormayı gerektiren zor bir yapıt, ezberlenilebilecek bir şey, bir şiir kitabı, Goethe ya da Homeros'un bir yapıtı olsun istiyordum. Sonunda arzuma ve merakıma egemen olamadım. Gardiyan birden odama girecek olursa durumu anlamasın diye yatağımın üstüne uzandım, kitabı kuşağımın altından çıkardım. Tir tir titriyordum.

• • •

"İlk bakışta çok kızdım, acı bir düş kırıklığına uğramıştım. En büyük tehlikeleri göze alarak aşırdığım, büyük umutlar bağladığım bu kitap bir satranç kitabıydı yalnızca, ünlü ustaların oynadığı yüz elli partiyi anlatıyordu. Tutuklanmış, sürgün edilmiş olmasaydım, pencereden fırlatıp atardım, çünkü ne sağlayabilirdi bu kitap bana? Ortaokuldayken, birçok arkadaşım gibi ben de canım sıkıldığı bir gün satranç tahtası üstünde piyonları sürmeyi öğrenmiştim. Ama bu kuramsal kitabı nasıl kullanacaktım? Bir oyun arkadaşı olmadan satranç oynanmaz, takımsız hiç oynanmaz.

"Can sıkıntısı içinde sayfaları karıştırmaya başladım. Hiç değilse bir önsöz, bir bilgi bulmayı umuyordum. Ama yalnızca ünlü karşılaşmaların çizimleri vardı içinde. Altlarında da a2-a3, Af1-g3 gibi başlangıçta hiç anlayamadığım birtakım işaretler göze çarpıyordu. Bir tür cebir gibi geliyordu bu bana, aklımın ermediği bir cebir.

"Yavaş yavaş a, b, c gibi harflerin yatay sıraları, 1'den 8'e kadar olan rakamların da dikey sıraları gösterdiğini, oyunda taşların yerini belirtmeye yaradıklarını anladım; bir tür dildi demek bu çizimler... 'Belki de satranç gibi bir şey yapar, bu partileri oynarım,' dedim kendi kendime... Tanrı'ya şükür, yatağımın üstündeki çarşaf dörtgenlere ayrılmıştı. Güzelce katlayınca altmış dört haneli bir dama tahtası oluverdi. Birinci sayfasını yırttıktan sonra kitabı döşeğimin altına sakladım. Sonra

ekmek payımdan kırıntılar ayırdım. Bunlarla bir şah, bir vezir, bir fil yaptım, sonra tüm taşları tamamladım. Biçimleri çok bozuktu elbette, ama biraz güç de olsa, dörtgenli yatak çarşafımın üstünde, kitabın gösterdiği konumları oluşturmayı başardım.

"Sonra tam bir parti oynamaya giriştiğim zaman, birbirine karıştırdığım gülünç ekmek parçaları yüzünden başarısızlığa uğradım. Renkler karışıyordu, siyahları ayırmak için üzerlerine toz toprak sürmekten başka çözüm bulamamıştım. Birinci partiye beş kez, on kez, yirmi kez yeniden başlamak zorunda kaldım. Ama tutsaktım, uçsuz bucaksız bir hiçliğe gömülmüştüm; hiçbir kimse benim kadar zaman ayıramazdı bu işe, hiç kimse benim kadar istekli, benim kadar sabırlı olamazdı.

"Altıncı gün birinci partiyi doğru dürüst oynayabiliyordum; sekiz gün sonra, oyuncuların karşılıklı durumlarını kafamda canlandırabilmek için ekmek kırıntılarına gereksinimim kalmamıştı. Sekiz gün daha geçtikten sonra dörtgenli çarşafı da çıkardım işin içinden. Başlangıçta bana pek soyut gelen a1, a2, c7, c8 göstergeleri kendiliklerinden somutlaştı, gözle görülür birer resimler durumuna geldi kafamın içinde. Her şey tamamdı artık: Satranç ve taşları kafamda beliriveriyor, kitaptaki formüller her şeyi gösteriyordu. İçindeki makam ve uyumu duyabilmek için partisyona şöyle bir göz atması yeten deneyimli bir müzisyen gibiydim. Kitaptaki tüm oyunları ezberden oynayabilmem için on beş gün daha gerekti; bu gözü pek hırsızlığın bana ne paha biçilmez bir iyilik sağladığını o zaman anladım.

Artık bir etkinlik vardı yaşamımda, isterseniz, kısır bir etkinlik deyin, ama olsun, ne de olsa bir etkinlikti, hiçliğin ruhumdaki egemenliğini bozuyordu ya... Bu yüz elli satranç partisi, zaman ve uzamın boğucu tek düzeliğine karşı bulunmaz bir silahtı benim için...

"Yeni uğraşımın çekiciliğini sürdürmek için günümü yöntemli bir biçimde böldüm: iki parti sabah, iki parti öğleden sonra, akşam da bu dört partinin kısaca gözden geçirilmesi... Kararsızlık içinde sürüklenecek yerde, günümü doldurmuş oluyordum böylece. Fazlaya kaçmadan oynuyordum. Çünkü satranç oyununun kafayı yormamak, daha çok canlılığını, çevikliğini artırmak gibi dikkate değer bir özelliği vardır. Bu özellik, örneğin çok güç olduğu zaman bile tüm aklımızı çok dar bir alanda toplamamızdan ileri gelir. Önce kitapta gösterilenlere makine gibi öykünmüştüm, ama zamanla çok hoşlandığım bir zekâ oyunu oldu benim için. Hücumun ve savunmanın inceliklerini, kurnazlıklarını öğrendim, oyun kurma ve oyun bozma tekniğini iyice kavradım. Bir şairi birkaç dizesinden tanır gibi, ünlü oyuncuların kendilerine özgü oyunlarını hemen tanıyıveriyordum. İlk önce zaman öldürmekten başka bir şeye yaramayan bu oyun, gerçekten bir eğlence oldu benim için, en büyük satranç oyuncuları, Alehin, Lasker, Bogojubow, Tartakower, yalnızlığımda bana arkadaşlık ettiler.

"Değişiklik sessiz odamı canlandırdı, çalışmalarımın düzenliliği aklımın güvenini sağladı. Bu disiplin aklıma yeni bir incelik bile verdi. İlk kez sorgulamalar-

da gördüm bunun yararını. Haberim bile olmadan, satranç üzerinde, yalancı davranışlara, haince dönekliklere karşı sağlam bir savunma kurmuştum. O zamandan sonra yargıçların önünde hiç gevşeklik göstermedim. Bana bir tür saygıyla bakıyorlar gibime geliyordu neredeyse. Belki de başkaları birer birer yıkılırken benim nasıl böyle dayandığımı, bu gücü nereden bulduğumu merak ediyorlardı. Kitaptaki yüz elli partiyi tekrar tekrar oynadığım bu mutlu dönem üç ay sürdü. Sonra ölü noktaya geldim, birdenbire hiçlikle karşı karşıya buldum kendimi. Bir parti yirmi otuz kez oynandı mı çekiciliği kalmaz, artık eskimiştir, bitmiştir... Her hamleyi önceden bildikten sonra sürdürmenin ne anlamı vardı? Birinci hamle öbürlerini kendiliğinden eyleme geçiriyordu, şaşırtıcı bir şey yoktu artık, bir sorun yoktu...

"Bu vazgeçemeyeceğim eğlenceye yeniden başlayabilmek için ikinci bir kitaba gereksinimim vardı. Böyle bir şeyin düşünü bile kuramayacağıma göre, bir tek yol kalıyordu kala kala: Başka partiler icat etmek ve kendime karşı oynamak. Oyunların kralı olan bu oyunun insan aklını nerelere kadar götürdüğünü bilmem hiç düşündünüz mü? Rastlantının zerre kadar payı yoktur bu oyunda, satrancın çekiciliği de kendilerine özgü yöntemlerle, iki kafanın karşılaşmasındadır. Bu kafa savaşlarının önemi, beyazlar bir yandan siyahların gizli amaçlarını ortaya çıkarıp oyunlarını bozmaya çalışırken, siyahların da beyazların nasıl davranacağını bilmemesinden, onlara engel olabilmek için amaçlarını anlamaya çalışmalarından ileri gelir.

"İki yanı da aynı adam üstlenince durum tümden çelişkin oluverir. Bir insan beyazları oynarken ne amaç güttüğünü bilir de siyahları eline alınca eski tasarılarını nasıl unutur? Düşünceyi ikiye bölmek için bilincin de tam anlamıyla ikiye bölünmesi gerekir, beynin görevlerini bir makine gibi birbirinden ayırmak istemekten daha tuhaf ne olabilir? Kendi kendine karşı satranç oynamak kendi gölgesi üstünde yürümeye benzer.

"İşte haftalar boyunca sürüp giden bir umutsuzluk beni bu saçmalığa doğru sürükledi. Çevremi saran bu korkunç hiçliğin ağırlığı altında ezilmek istemiyorsam, aklımı 'beyaz ben'le 'siyah ben' arasında ikiye bölmek zorundaydım."

Bay B. şezlonguna uzandı, gözlerini kapadı bir süre. Tüm çabasıyla can sıkıcı bir anıyı kovmaya çalışır gibiydi. Ağzının kenarındaki tik gene belirmişti. Sonra doğruldu ve öyküsünü sürdürdü:

"Şimdiye kadar öykümün anlaşılmayacak bir yanı olmadı sanıyorum. Gerisi de öyle olacak mı bilmem. Yeni girişimim, çok büyük bir düşünce çabası istiyor, bu durumda kendi kendimi denetlemem olanaksızlaşıyordu. Önümde, düşünceleri uzaya yansıtmamı sağlayacak bir satranç takımım olsaydı belki de çıkabilirdim işin içinden. Satranç tahtası önünde, gerçek taşlarla düşüncelere bir uyum verilebilir, masanın bir yanından öbür yanına giderek durumu kimi zaman siyahlar, kimi zaman da beyazlar açısından incelemek olanaklı olabilirdi. Ama ben kendi kendime, düşsel bir uzama yansıttığım bir başka 'ben'e karşı oynamak zo-

rundaydım; taşların birbirini izleyen konumlarını, her iki oyuncunun olanaklarını –ne kadar gülünç görünürse görünsün– tasarlamam, tek başıma üstlendiğim karşıtların dört beş hamlesini hesaplayabilmek için altı, sekiz, on iki konumu birden görmem gerekirdi.

"Soyut bir uzamda oyunumu yürütmek, iki taraf için de gereken hamleleri yapabilmek için beynim bölünüyordu, deyim yerindeyse, beyaz beyin, siyah beyin diye ikiye ayrılıyordu. Ama işin en tehlikeli yanı düşüncemin ikiye bölünmesi değil, her şeyin imgelemde geçmesiydi: Sonsuz bir uçuruma yuvarlanmak tehlikesi vardı işin içinde. Önceleri ünlü partileri yeniden oynarken yalnızca bir kopya yapıyordum, bir şiir ya da bir yasa parçası ezberlemekten daha fazla bir bellek istemiyordu bu iş. Sınırlı ve ölçülü bir etkinlikti, ilginç bir kafa sporuydu.

"İki parti sabahleyin, iki parti öğleden sonra oynadım mı fazla heyecana kapılmadan üstünden geliyordum işin. Benim için sıradan bir uğraş oluyordu bu, yanılırsam elimin altında kitap vardı. Bu etkinliğin beni kurtarmış olması, gerçekten oyunun içinde olmadığımdandı, siyahların ya da beyazların kazanması umurumda bile değildi; şampiyonluk peşinde koşan Alehin'lerin, Bogolyubov'ların işiydi bu, benim aldığım haz yansız bir izleyicinin, karşılaşmanın beklenmedik değişikliklerinden, güzelliğinden hoşlanan bir erbabın aldığı hazdı. Kendi kendime karşı oynamayı dener denemez, amacımın gerçekleşmesinin olanaksız olduğunu gördüm. Beyazlar siyahların rakibiydi, beyaz da, siyah

da bendim, her ikisi de kazanmak istiyordu. Siyahları oynarken beyazları nasıl oynayacağımı düşünmek beni öldürüyordu, karşıtların ikisi de bendim, aynı zamanda hem yenip seviniyor; hem yenilip üzülüyordum.

"Tüm bunlar çok anlamsız görünüyordu ve doğal koşullar altında doğal bir insan söz konusu olsaydı, gerçekten böyle olması gerekirdi. Bu biçimde ortaya çıkmış bir akıl hastalığı, böylesine bir kişilik bölünmesi usa ve imgeleme sığmaz bir öykü gibi gelir insana. Ama unutmayın ki çevresinden birdenbire çekilip alınmış, suçsuz bir tutukluydum ben, aylardan beri yalnızlığın acısını çekmiş bir insandım, tüm kinim içimde kalmıştı, boşaltamamıştım. Bu saçma düşünceden, kendi kendime karşı oynamaktan başka oyalanacak hiçbir şeyim yoktu, öfkemi ve öç isteklerimi tüm şiddetiyle bu oyuna boşaltıyordum. İçimde hakkını korumak isteyen bir insan yatıyordu, ama ancak kendisine karşı oynadığım öbür 'ben'e yüklenebiliyordu. Sonra bu satranç partileri durmadan kışkırtıyordu beni, manyaklaştırıyordu. Başlangıçta dinginlikle oynayabiliyordum, biraz rahatlamak için iki parti arasında mola veriyordum. Ama kısa bir süre sonra durum değişti, bozulan sinirlerim hiç rahat vermez oldu. Beyazları oynar oynamaz siyahlar önüme dikiliveriyordu. Bir parti biter bitmez benliğimin bir yarısı öbür yarısına meydan okuyordu, çünkü içimde hep rövanş isteyen bir yenik kişi taşıyordum.

"O doymak bilmez sabuklama içinde böyle kaç parti oynadığımı yaklaşık olarak bile söyleyemeyeceğim, belki bin, belki daha fazla... Tutulmuştum bir kez bu

işe, kurtulamıyordum; kafamda bütün gün mat ve rok vardı. Piyonlar, kaleler, şahlar ve filler görüyordum yalnızca. Tüm varlığım, tüm duygularım düşsel bir satranç takımının üstünde toplanıyordu. O eski oynama sevinci günlerimi ve gecelerimi dolduran şiddetli bir istek, istek de bir zorunluluk, bir 'mani', bir tutku olmuştu. Alnım terler içinde uyandığım zaman, uyurken de oyunu sürdürmüş olduğumu anlıyordum. Düşümde gördüğüm insanlar, kaleler, atlar, filler gibi gidip geliyorlardı.

"Mahkemede düşüncelerim karmakarışıktı. Son zamanlarda söylediklerimin de karmakarışık olduğunu sanıyorum. Çünkü yargıçlar yüzüme şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Onlar görüşmelerini, kovuşturmalarını sürdürürken ben o doymak bilmez tutku içinde, oyunuma, çılgın oyunuma başlayabilmek için, odama götürüleceğim dakikayı bekliyordum. Bir parti, bir parti daha... Gardiyan odamı süpürürken yitirdiğim çeyrek saat, yemeğimi getirdiği zaman verdiğim iki dakikalık ara bile canımı sıkıyordu. Akşam bile, yemeğime dokunmadığım zamanlar çok oluyordu. Satranç, yemeği bile unutturuyordu çünkü. Yalnız bu hummalı oyun, bu bitmez tükenmez düşünceler yüzünden korkunç bir susuzluk duyuyordum. Bir dikişte koca sürahiyi boşaltıveriyor, su getirmesi için gardiyana yalvarmaya başlıyordum, ağzım bir an sonra kuruyuveriyordu...

"En sonunda bu tutkunluk öyle bir dereceye geldi ki bir dakika bile oturamaz oldum. Bütün gün durmadan oynuyordum, başka bir şey yaptığım yoktu. Partinin

sonu yaklaştıkça daha hızlı, daha acele adımlıyordum odayı. Kazanma, yenme, kendi kendimi yenme tutkusu, bende bir tür kudurma durumuna geliyordu yavaş yavaş. Sabırsızlıktan titriyordum. Çünkü içimdeki oyunculardan biri ötekine göre hep daha yavaş davranıyordu, birbirlerini yiyorlardı. Size gülünç gelecek, ama ben de kendi kendimi yiyor, bir oyunun karşılığı çabuk verilmeyince, 'daha çabuk, daha çabuk, haydi, çabuk!' diye mırıldanıyordum.

"Bugün bunun bir akıl hastalığı olduğunu biliyorum elbette. Şimdilik tıp diline geçmemiş bir ad veriyorum ben buna, satranç zehirlenmesinden başka bir terim de bulamıyorum. Bedeni ve ruhu zehirleyen 'monomani'ydi bu... Beni de zehirlemişti, zayıflamıştım, uykularım kaçmıştı, ikide bir uyanıveriyordum. Uyandığım zaman göz kapaklarım kurşun gibi ağır oluyordu, güçlükle açıyordum. Bir bardağı dudaklarıma götürebilmek için korkunç bir çaba harcıyordum. Öylesine zayıflamıştım, ellerim öylesine titriyordu... Ama oyunuma başlar başlamaz delice bir güç geliyordu bedenime. Yumruklarımı sıkıp bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, arada sırada kırmızımtırak bir sis ardından geliyormuş izlenimini yaratan boğuk ve dokunaklı bir sesin 'Şah!' ya da 'Mat!' diye bağırdığını işitiyordum. Kendi öz sesimdi bu ses...

"Bunalımın nasıl geldiğini anlatamam size. Güzel bir sabah, her zamankinden başka türlü uyandığımı anımsıyorum yalnızca. Bedenim benden kurtulmuş gibiydi, rahat bir yerde yatıyordu. Aylardan beri görme-

diğim tatlı ve muazzam bir yorgunluk göz kapaklarımı ağırlaştırıyor, içimi görülmedik bir iyilik duygusuyla dolduruyordu. Gözlerimi açmaya karar veremiyordum. Bu tatlı yorgunluk içinde, birkaç dakikalık uyuşukluğun, yatağın ılıklığının tadını çıkardım. Birdenbire arkamda sesler, insan sesleri, sıcak, dingin, canlı sözcükler işitir gibi oldum. Aylardan beri yargıçların sert ve iğneli sözlerinden başka insan sesi işitmemiştim, duyduğum sevinci düşünemezsiniz. 'Sen düş görüyorsun!' dedim kendi kendime. 'Düş görüyorsun! Sakın açma gözlerini. Bu Tanrının belası odayı, iskemleyi, küveti, masayı, duvar kâğıdının değişmez desenini görmektense düşünü uzat. Düş görüyorsun, sürdür düşünü.'

"Ama merakım daha ağır bastı. Yavaş yavaş, korka korka açtım gözlerimi. Tanrım! Başka bir odadaydım. Otel odamdan daha geniş bir odaydı bu. Parmaklıksız bir pencereden ışık giriyordu. O uğursuz duvar yerine ağaçlar görüyordum, odanın duvarları beyaz ve parlaktı. Üzerimdeki çarşaf da aktı, evet, başka bir yatakta, bilmediğim bir yataktaydım gerçekten. Düş değildi bu, arkamda alçak sesle insanlar konuşuyordu. Bunu fark etmek öyle heyecanlandırdı ki beni... Ayak sesleri yaklaştı. Bir kadın bana doğru geliyordu. Ayaklarının ucuna basarak yürüyen ak başlıklı bir kadın, bir hasta bakıcı... Titredim bayağı, mest olmuştum: Bir yıldır kadın yüzü görmemiştim. Coşku içinde, alev alev gözlerle baktım bu güzel varlığa. 'Sakin olun! Sakin olun!' diyordu. Ben yalnızca sesini dinliyordum. Bu bir insan sesiydi, öyle mi? Demek yargıçlardan, işkencecilerden

başka insanlar da vardı yeryüzünde. Demek, Tanrım, ne mucize, demek sesi tatlı, sıcak, sevecen bir kadın da kalmıştı... Gözlerimi iyilikle konuşan bu dudaklara diktim, ayıramadım. Cehennem azapları içinde geçen bu yıl bana insanlar arasında iyilik bulunabileceğini unutturmuştu çünkü. Gülümsedi, evet, gülümsüyordu, demek hâlâ gülümseyenler de vardı bu dünyada... Sonra parmağını dudaklarının üstüne koydu ve sessizce uzaklaştı.

"Sözünü nasıl tutardım? Yatağımda doğrulup oturmak, bu iyi yürekli, gökten inme yaratığı gözlerimle izlemek için tüm çabamı harcadım, ellerime dayanmak istedim, olmadı... Sağ kolum paket gibi kocaman bir şey içinde kaybolmuştu. Bir sargı olmalıydı bu... Önce şaşkın şaşkın baktım yalnızca, sonra yavaş yavaş nerede bulunduğumu anladım, başıma neler gelmiş olabileceğini düşünmeye başladım. Beni yaralamışlardı kuşkusuz, ya da ben kendi kendimi yaralamıştım. Hastanedeydim...

"Öğleden sonra doktor geldi. Sevimli bir yaşlı adamdı. Adım ona yabancı gelmiyordu. İmparatorun doktoru olan amcamdan saygıyla söz edişinden iyiliğimi istediğini hemen anladım. Konuşma arasında birçok soru sordu. Biri beni çok şaşırttı: Matematikçi mi, kimyacı mı olduğumu sormuştu. 'Hayır' diye yanıtladım.

'Tuhaf', diye mırıldandı, 'öyle garip formüller sayıklıyordunuz ki... c3, c4... Kimsecikler bir şey anlamıyordu.'

"Başımdan geçenleri anlattım. Tuhaf bir biçimde gülümsedi.

'Korkulacak bir şey yok', dedi alçak sesle. 'Şiddetli bir sinir bunalımı.'

"Çevresine şöyle önlemcilikle baktıktan sonra:

"'Akla yakın bir şey', diye ekledi. '13 Mart oradaydınız değil mi?'

"Başımla evet işareti yaptım.

"'Şaşılacak bir şey değil', diye söylendi, 'bu yöntemlerle... Siz ilk değilsiniz. Ama üzülmeyin.'

"Konuşmasından ve bakışlarından iyi ellerde bulunduğumu anladım.

"İki gün sonra, iyi yürekli doktor, başıma gelenleri açıklıkla anlattı. Gardiyan odamda avazım çıktığı kadar bağırdığımı işitmiş, içeriye giren biriyle kavga ettiğimi sanmış önce. Ama kapıda görünür görünmez, 'Defol buradan, katil, korkak!' diye bağırarak üzerine atılmışım. Boğazına sarılmak istemişim, yardım istemek zorunda kalmış, doktora götürülürken ellerinden kurtulmayı başarmışım, şiddetli bir bunalıma tutulmuş, kendimi koridorun penceresine atmışım. Camı kırmış, elimi de fena yaralamışım. İzini burada görüyorsunuz hâlâ. Hastanede bir tür beyin hummasına tutulmuşum. Ama çabuk toplamışım kendimi.

"Değerli doktorum:

"'Elbette bu efendilere iyileştiğinizi söylemeyeceğim,' dedi yavaşça, 'gene başlayabilirler çünkü. Siz bana bırakın her şeyi, bu işten sıyrılabilmeniz için elimden geleni yapacağım.'

"Bu değerli dost, cellatlarıma nasıl bir rapor verdi, bilmiyorum. Ama istediğini elde etti, bırakıldım.

Belki beni sorumsuz bir insan olarak gösterdi, belki de artık Gestapo için bir anlam taşımıyordum. Hitler Çekoslovakya'yı işgal etmiş, Avusturya onun için önemini yitirmişti. On beş gün içinde yurdumdan ayrılacağım konusunda güvence verdim. Bu on beş gün, ülke dışına çıkabilmek için yapılması gereken bir sürü formaliteyle –askerlikle ilgili kâğıtlar, polis belgeleri, pasaportlar, vizeler, doktor raporları...– uğraşmakla geçti, geçmişi düşünmeye pek zamanım olmadı. Sonra bana beynimizde, ruhu yok edebilecek şeyleri uzaklaştıran, düzenleyici bir güç var gibi geliyor; çünkü ne zaman tutsaklık günlerimi düşünmek istesem, belleğim işlemez oluyordu. Ancak haftalardan sonra, bu gemiye bindiğim zaman değişti durum. Başımdan geçenleri ancak o zaman anımsayıp düşünebildim.

"Arkadaşlarınıza neden bu kadar yakışıksız davrandığımı anlıyorsunuz şimdi. Bu beyleri satranç başında gördüğüm zaman fümuarda rastlantıyla dolaşıyordum; şaşkınlık olduğum yere çiviledi beni. Çünkü elle tutulur bir satranç tahtasıyla, elle tutulur taşlarla satranç oynanabileceğini tümden unutmuştum; etten ve kemikten yapılmış, gerçek ve ayrı insanların karşı karşıya oturup da oynadığı bir oyun olduğunu unutmuştum.

"Orada gördüğüm oyuncuların benim hücrede kendime karşı umutsuzca oynadığım oyunu oynadıklarını anlayıncaya kadar birkaç dakika geçti. O zaman kullandığım rakamlar bu taşların simgeleriydi demek. Satranç

tahtası üzerindeki taşların hareketinin benim düşsel piyonlarımın hareketine uyduğunu görünce duyduğum şaşkınlık, büyük hesaplar sonunda bir gezegenin varlığını bulguladıktan sonra onu gökte tüm gerçekliği, tüm parlaklığıyla gören bir astronomun şaşkınlığına benziyordu. Donup kalmıştım, gözlerimi satranca dikmiş, gerçek bir at, bir kale, bir şah, bir vezir ve piyonlarla cisimleşmiş diyagramlarımı inceliyordum. Rakiplerin karşılıklı durumlarını kavrayabilmek için, gözlerimin önündeki taşları soyutlaştırmak zorunda kalıyordum. Yavaş yavaş merakım buyrultumu yendi. O zaman her türlü nezaketi unutarak oyununuza karıştım... Arkadaşınızın yapacağı yanlışlık yüreğime bir yumruk gibi indi. Yalnızca bir içgüdüyle, düşünmeden, parmaklıktan sarkan bir çocuğu tutar gibi tutuverdim onu. Yaptığım kabalığı neden sonra ayrımsadım..."

Kendisini tanımamıza yol açan bu rastlantıdan son derece memnun olduğumuzu söyleyerek Bay B.'yi yatıştırdım. Öyküsünü dinledikten sonra, ertesi gün oynanacak oyunu sabırsızlıkla beklediğimi de ekledim.

"Yok, yok", diye atıldı, "düşlere kapılmayın öyle! Ben yalnızca kendimi deneyeceğim... Evet, isterdim ki... Gerçek bir satranç tahtası üstünde, gerçek taşlarla, gerçek bir rakibe karşı, sıradan bir satranç partisi oynayabileceğimi bilmek isterim... Çünkü bu konuda hep bir kuşku var içimde. Oynadığım o yüzlerce, binlerce parti kurallara uygun muydu, yoksa gerçek ötesi bir kötü düş müydü?

"Bir dünya şampiyonuyla boy ölçüşüp onu yenebileceğimi umamazsınız sanıyorum. Beni ilgilendiren tek şey, otel odamda gerçekten satranç mı oynuyordum, yoksa delirmiş miydim, bunu bilmek. Kısacası tehlikeli bölgenin hangi yanında bulunduğumu öğrenmek! Benim için bu oyunun tek amacı bu!"

Bu sırada yemek zili çaldı. Konuşmamız iki saat kadar sürmüştü. Burada Bay B.'nin anlattıklarını çok kısalttım. Kendisine coşkuyla teşekkür edip izin istedim. Ama güverteden ayrılacağım sırada arkamdan yetişti. Heyecandan kekeleyerek şunları ekledi:

"Bir şey daha var! Gene saygısız görünmek istemem: Bu beylere yalnız bir parti oynayacağımı söyler misiniz? Eski bir öykünün sonucu olacak bu... Tam bir sonuç, bir yeniden başlama değil... Bu ateşli tutkuya, titremeden düşünülemeyen bu oyun kuduzuna yeniden tutulmak istemem... Doktor da söyledi ayrıca... Açıkça söyledi. 'Mani'ye tutulmuş bir adam tümüyle iyileşmiş olsa bile yeniden hastalanabilir... Benim gibi zehirlendikten sonra satranç takımına hiç yaklaşmamak daha iyi... Anlıyorsunuz değil mi, bu konuda tam bir kesinliğe varmak için oynayacağım bu partiyi ve hepsi bu olacak."

• • •

Ertesi gün saat tam üçte fümuarda toplanmıştık. Geminin satranç düşkünü iki süvarisi de turnuvada bulunabilmek için özel bir izin koparıp aramıza katılmıştı. Czentovic bu kez hiç bekletmedi. Garip yurttaşımla

ünlü dünya şampiyonunu karşı karşıya getiren unutulmaz parti hemen başladı. Ne yazık ki bizim gibi yetkisiz izleyiciler önünde oynandığı için, Beethoven'ın piyanoda hazırlıksız çaldığı parçaların müzik tarihi için büyük bir kayıp olması gibi, bu parti de satranç yıllıkları için öyle bir kayıp oldu. Ertesi gün bu partiyi yeniden kurmaya çalıştık ama başaramadık. Yaptıkları ani değişiklikleri yeniden bulamadığımız oyuncular, oyundan daha çok ilgilendirmişti bizi.

Oyuncularımızın anlayışlarındaki karşıtlık oyun ilerledikçe, karşılıklı devinimlerinde daha çok belli oluyordu. Czentovic sert ve deneyimliydi, kütük gibi devinimsizdi, gözlerini satrançtan ayırmıyordu. Onun için düşünmek tüm bedenin bir noktada toplanmasını isteyen bedensel bir çabaydı yalnızca. Bay B., tersine, çok rahat davranıyordu. Sözcüğün tam manasıyla bir hevesliydi, aldığı hazdan başka bir şey aramıyordu oyunda, her hamleden sonra bize serbest serbest açıklamalar yapıyor, bir sigara yakıyor, oynamadan önce satranca şöyle bir göz atmakla yetiniyordu. Her seferinde de karşıtının amacını anlamış gibi görünüyordu.

Başlangıçta iş oldukça çabuk ilerledi. Savaşım ancak yedinci ya da sekizinci hamlede daha kesin bir plana göre hazırlanmış görünüyordu. Daha doğrusu, bizler, biz çömezler için bu turnuva pek karışık bir şeydi. Taşlar tuhaf tuhaf konumlara girdikçe onların amaçlarını anlamamız büsbütün zorlaşıyordu. Amaçlarını anlayamadığımız gibi, üstünlüğün hangi yanda olduğunu da bilmiyorduk. Düşman tarafında bir gedik açmak iste-

yen bir generalin ordusunu yürütüşünü izler gibi taşlarını ileri geri sürüşlerini izliyorduk yalnızca. Ama bu edimlerin amaçlarını anlayamıyorduk. Çünkü böyle birbirinden deneyimli oyuncular birkaç hamle önceden hazırlardı işlerini...

Bilgisizliğimize bir de Czentovic'in dakikalarca düşünmesinden kaynaklanan yorgunluk ekleniyordu. Bu ağırlık vatandaşımı kızdırıyordu. Gittikçe daha fazla çırpındığını görüyor, üzülüyordum. Sinirleniyor, sigara üstüne sigara yakıyor, ya da çabuk çabuk notlar alıyordu. Daha sonra maden suları getirtip hızlı hızlı içmeye başladı. Hamlelerini Czentovic'ten yüz kez daha çabuk hazırladığı kesindi. Beriki bitmez tükenmez düşüncelerden sonra bir karara varıp da o ağır elleriyle bir taşı ittiği zaman, kahramanımız, manevrasını çok önceden anladığını gösteren bir havayla gülümsüyor ve hemen karşılığını veriyordu. Çok hızlı işliyordu kafası, karşısındakinin tüm şanslarını biliyor olmalıydı. Czentovic karar vermekte ne kadar gecikirse, onun sabırsızlığı da o kadar artıyordu. Böyle beklerken, dudaklarında düşmanca bir sıkıntının izleri görülüyordu.

Ama Czentovic biraz olsun acele etmiyordu. Tahtanın üstünde taşlar azaldıkça düşünceleri uzuyordu. Kırk ikinci hamleye geldikleri zaman iki saat üç çeyrek geçmişti aradan, onları yorgunluktan sersemleşmiş gözlerle izliyorduk. Geminin süvarilerinden biri gitmişti, öbürü de bir kitap okuyor, oyunculardan biri bir hamle yapınca şöyle bir göz atmakla yetiniyordu... Birdenbire, –sıra Czentovic'teydi– beklenmedik bir şey

oldu. Ünlü şampiyon elini atın üstüne koydu, sürmek istiyordu. Bay B. bunu görünce sıçramaya hazırlanan bir kedi gibi büzüldü. Tüm bedeni titremeye başladı, kendinden emin bir biçimde vezirini ileri sürdü ve utkun bir havayla: "Tamam", diye bağırdı, "iş yoluna girdi şimdi!" Geriye yaslandı, ellerini göğsünün üstünde kavuşturdu. Meydan okurcasına Czentovic'e baktı. Bakışlarında yakıcı bir ışık parlıyordu.

Böylesine utkun bir biçimde bildirilen manevrayı izlemek için hep birden satranç tahtasının üzerine eğildik. İlk bakışta korkulacak bir şey görünmüyordu. Dostumuzun sevinci, bizim gibi kısa görüşlü heveslilerin anlayamayacağı bir gelişmeye bağlı olmalıydı. Sözleri yalnız Czentovic'i kıpırdatmadı. Hiçbir şey işitmemiş gibi dingindi. Hiçbir şey olmadı. İki hamle arasındaki zamanı ölçmek için konulmuş saat, tiktaklarını tam bir sessizlik içinde sürdürmekteydi. Aradan üç dakika geçti, sonra yedi, sonra sekiz... Czentovic'in kıpırdadığı bile yoktu hâlâ. Ama harcadığı çaba geniş burun deliklerini şişiriyormuş gibi geldi bana.

Beklemek Bay B. için de, bizim için de çekilmez bir duruma gelmekteydi. Dostumuz birdenbire kalktı, önce yavaş yavaş, sonra hızlı hızlı dolaşmaya başladı. Herkes şaşkın şaşkın ona bakıyordu, benim içimi bir keder kaplamıştı. Tüm kızgınlığına karşın hep aynı yeri adımladığını ayrımsadım; önünde görünmez bir set vardı sanki, adımları üstünde geri dönmeye zorluyordu. Elinde olmadan, otel odasında attığı adımlarla aynı sayıda adımlarla dolaştığını anladım, içim titre-

di. Evet, evet, o otel odasında da, donuk ve hummalı bakışlarında deliliğin kan rengi parıltısı tutuşurken, kafese kapatılmış bir aslan gibi, ellerini kenetlemiş, omuzlarını içine çekmiş ve böyle dolaşmış olmalıydı. O sırada aklı tümüyle başındaydı; çünkü zaman zaman, Czentovic'in karar verip vermediğini görmek için, sabırsızlık içinde masadan yana dönmekteydi.

Dokuz dakika, on dakika geçti böylece... Bundan sonra olanları hiçbirimiz beklemiyorduk. Czentovic ağır elini yavaş yavaş kaldırdı. Herkes heyecan içinde ne yapacağını bekledi. Ama Czentovic oynamadı: Elinin tersiyle taşları itti. Oyunu terk ettiğini, yenilişini kimse görmeden teslim olduğunu hemen anlayamadık. Akla sığmayacak bir şey olmuştu. Ünlü bir dünya şampiyonu, sayısız turnuvaların galibi, yirmi beş yıldan beri satranca el sürmemiş bir adam önünde baş eğmek zorunda kalmıştı. Dostumuz, bilinmedik adam, genel bir karşılaşmada dünyanın en güçlü oyuncusunu yenmişti! Heyecan içindeydik, ayrımında olmadan hepimiz kalkmıştık. Sevinç dolu şaşkınlığımızı göstermek için bir şeyler yapmak, bir şeyler söylemek isteği vardı içimizde. Yerinden kımıldamayan tek insan Czentovic'ti. Neden sonra başını kaldırdı, sert sert dostumuza baktı.

"Bir parti daha oynar mısınız?" diye sordu.

Bay B., bende kötü bir etki bırakan bir sevinçle:

"Elbette", diye yanıtladı. Bir partiyle yetinmek niyetinde olduğunu anımsatmama zaman kalmadan gene oturdu. Hummalı bir telaşla taşları satranç tahtasının üstüne koydu. Elleri korkunç titriyordu, piyonlar iki

kez elinden fırlayıp döşemenin üzerine yuvarlandı. Bu dingin ve sessiz adam değişmiş, heyecanlı bir oyuncu oluvermişti. Beklenmedik bir hummaya tutulmuş gibi, tik ağzının kenarını gittikçe daha sık titretiyordu.

"Bu kadarı yeter", diye fısıldadım yavaşça, "oynamayın artık! Bugünlük bu kadarı yeter, çok yoruldunuz."

"Yorulmak mı, hah! ha! Böyle sürüklenmeseydik on yedi parti yapabilirdim daha! Beni yoran da bu işte, uyanık kalmak... Haydi, siz başlayacaksınız."

Son sözleri Czentovic'eydi, sert ve kaba bir biçimde söylemişti. Czentovic, dingin ve ölçülü, fakat sıkılmış bir yumruk gibi sert bir bakışla karşıtına baktı. İki oyuncu arasında tehlikeli bir gerginlik, tutkulu bir kin doğmuştu. Eğlenerek güçlerini göstermek isteyen iki oyun arkadaşı değildiler artık, birbirini mahvetmeye yemin etmiş iki düşmandılar. Czentovic ilk hamlesini yapmadan önce epeyce bekledi. Bunu özellikle yaptığını anladım. Ağırlığının, karşısındakini kızdırdığını ve yorduğunu anlamış olmalıydı. Deneyimli bir usta olarak bundan yararlanmaktaydı.

Dört uzun dakikadan sonra en basit, en bayağı biçimde açtı oyunu, şahın önünü kapayan piyonu iki hamle ileri sürdü. Bay B. aynı biçimde karşılık verdi, sonra Czentovic o sinirlendirici edimini yineledi. Göz kamaştırıcı bir şimşekten sonra gök gürültüsünü bekler gibi bekliyorduk, gök gürültüsü de geciktikçe gecikiyordu: Czentovic'in kımıldadığı yoktu. Ağır ve dingindi, düşünüyordu. Bu işi hep isteyerek, kötü bir amaçla yaptığını sezinliyordum. Ama hiç değilse Bay

B.'yi incelememi sağlıyordu. Daha şimdiden üç bardak su içmişti, öyküsünü anımsadım, tutsaklığındaki o şiddetli susuzluğu anımsadım. Anormal bir bunalımın tüm belirtileri görünüyordu zavallıda, alnından terler akıyor, elinin üstündeki yara izi gittikçe daha çok kızarıyor, daha belirginleşiyordu. O zamana kadar kendine egemen olmuştu, ama dördüncü hamlede Czentovic o bitmez tükenmez düşüncelere yeniden dalınca, dayanamadı:

"Oynasanıza haydi!"

Czentovic başını kaldırdı:

"Sanırım, her hamle için on dakikalık bir ara kararlaştırmıştık. İlke olarak daha çabuk oynamam ben!"

Bay B. dudaklarını ısırdı. Masanın altında, ayaklarını daha hızlı sallamaya başladı, gittikçe daha çabuk... Kendini kaybetmek üzereydi, bunu anladım. Sekizinci hamlede yeni bir şey daha oldu. Bu beklemelere gittikçe daha büyük bir sabırsızlıkla katlanan Bay B. daha fazla tutamadı kendini, öne arkaya eğilmeye başladı, sonra istemi dışında, parmaklarıyla masayı tıkırdatmaya başladı. Czentovic kocaman başını gene kaldırdı.

"Masayı böyle tıkırdatmamanızı rica edebilir miyim? Rahatsız ediyor bu beni. Bu gürültüyü işitince oynayamam."

Bay B. kesik bir kahkaha attı:

"Hah ha! Görüyorum." Czentovic kızardı.

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu. Sesi sert ve iğneliydi.

Bay B. kuru ve iğneli bir gülüşle tekrar güldü.

"Hiçbir şey. Yalnız çok sinirlisiniz..."

Czentovic başını eğdi ve sustu. Hamlesini yapmak için yedi dakika bekledi. Parti bu öldürücü uyumla sürdü. Czentovic gittikçe daha çok durgunlaşıyordu. Bir karara varabilmek için on dakika bekliyor ve karşıtının durumu gittikçe tuhaflaşıyordu. Oynanılan partiyi unutmuş gibiydi, başka şeylerle uğraşıyordu sanki. Artık odanın içinde dolaşmıyordu, iskemlenin üzerinde, kımıldamadan oturuyordu. Vahşi gözlerle boşluğa bakıyor, anlaşılmaz sözcükler mırıldanıyordu. Sonu gelmez düzenler içinde kendini kayıp mı ediyordu, yoksa korktuğum gibi yeni bir parti mi kuruyordu? Oyun sırası kendine geldiği zaman her seferinde onu gerçeğe çağırıyorduk. Yönünü bulması için bir dakika yetiyordu. Czentovic de işin içinde olmak üzere, hepimizi unutmuştu, birden patlayabilecek bir bunama bunalımının pençesindeydi. Buna gittikçe daha çok inanıyordum.

Gerçekten de on dokuzuncu dakikada beklediğim oldu. Czentovic oynar oynamaz Bay B. satranca bakmadan filini üç hane ileriye sürdü. Öyle bir bağırış bağırdı ki hepimiz yerimizden sıçradık.

"Şah! Şah diyorum!"

Durumu anlayabilmek için satrancın üzerine eğildik. Ama beş dakika sonra olanları hiçbirimiz beklemiyorduk. Czentovic ağır ağır başını kaldırdı, hepimizi teker teker süzdü. Hiç yapmamıştı böyle bir şey... Dudaklarında alaylı ve hoşnut bir gülümseme belirdi, sınırsız bir haz duyuyor gibiydi. Hâlâ anlayamadığımız

utkunun tadını tam anlamıyla çıkardıktan sonra yapmacık bir kibarlıkla:

"Çok üzgünüm, ama bu durumda nasıl şah denilir, göremiyorum. Bu beylerden gören var mı?"

Durumu inceledik, üzgün üzgün Bay B.'ye döndük. Czentovic'in şahı bir piyonla tümden kapalıydı, bir çocuk bile görebilirdi bunu. Demek ki şah diyemezdi. Ateşli dostumuz dalgınlıkla bir taşı yandan mı sürmüştü yoksa?.. Sessizlik onu kendine getirdi, oyunu incelemeye girişti, sonra kekeleye kekeleye konuşmaya başladı:

"Fakat şah 'f7'de olmalıydı... Yerinde değil, yok, yerinde değil! Yanıldınız. Her şey yanlış bu satrançta... Bu piyon 'g5'de olacaktı, 'g4'de değil... Bambaşka bir parti bu... Bu..."

Birden durdu. Kolunu yakalayıp öyle sıkmıştım ki sayıklamasına karşın ayrımsamıştı durumu. Döndü ve uykuda gezen bir insan gözüyle yüzüme baktı.

"Ne var? Ne istiyorsunuz?.."

"*Remember!**" diye fısıldadım yalnız. Parmağımı elindeki yara izinin üstüne bastırdım. Devinimlerimi izliyordu, gözleri donuklaştı ve kırmızı ize takıldı kaldı. Birden titremeye başladı, korkunç bir ürpermeyle tüm bedeni sarsıldı. Dudakları beyazlaştı:

"Tanrı aşkına!" diye mırıldandı, "delice bir şey mi yaptım? Yoksa yeniden?.."

"Hayır", dedim yavaşça, "ama hemen oyunu bırakın, tam zamanı. Doktorun söylediğini anımsayın!"

* *Remember* (İng): Hatırla!

Bay B. hemen ayağa kalktı. O eski kibar havasıyla Czentovic'in önünde eğilerek:

"Küstahlığımı bağışlayın" dedi. "Az önce söylediklerim saçmaydı elbette. Siz kazandınız!"

Sonra, bize döndü:

"Sizlerden de özür dilerim, beyler! Ama benden bir şey beklememenizi önceden bildirmiştim. Bu gülünç olayı bağışlayın. Yaşamımda son olarak deniyorum satrancı..."

Bir kez daha eğildi ve sustu. Tıpkı geldiği gibi, sessiz ve anlaşılmaz bir biçimde çıkıp gitti. Bu adamın satrancı neden son kez oynadığını yalnız ben biliyordum. Ötekiler oldukları yerde, bilinmez bir tehlikeden kurtulmuş gibi garip garip bakıyorlardı. McConnor büyük bir düş kırıklığı içinde:

"*Damned fool*!* diye homurdandı.

Son kalkan Czentovic oldu. Gitmeden önce yarıda kalan oyuna şöyle bir baktı:

"Yazık", dedi, "durum hiç de fena değildi. Bir hevesli olarak olağanüstü bir yeteneği vardı bu beyin..."

* *Damned fool* (İng): "Allah kahretsin!" anlamında.

Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Gözde romancı R..., üç günlük bir dağ gezintisinden sonra Viyana'ya dönüyordu. Garda bir gazete aldı, gözleri tarihine takıldı, o gün doğum günü olduğunu anımsadı birden, "Kırk bir yıl", diye düşündü. Ne bir haz, ne de bir üzüntü verdi bu ona. Gazetenin sayfalarını çevirdi durdu. Sonra bir taksiye atlayıp evine gitti.

Uşağı kendisi evde yokken iki konuk geldiğini, birkaç kez de telefondan arandığını söyledi, sonra da postadan çıkanları getirdi. Romancı mektuplara ilgisizce baktı. Gönderenleri dikkatini çeken birkaç zarfı yırttı. Yazısını tanımadığı ve çok ağır bulduğu bir mektubu bir kenara koydu. Çayını içmişti, rahat rahat koltuğuna dayandı, gazetede kimi yazıları bir kez daha gözden geçirdi. Sonra bir sigara yaktı, kenara koyduğu mektubu aldı.

İki düzine kadar sayfa vardı içinde, aceleyle yazılmışlardı, heyecanlı bir kadının elinden çıkmış gibiydi, mektuptan çok bir yazı müsveddesini andırıyordu. Bir sunuş mektubu var mı diye zarfı bir kez daha yokladı. Ama zarf boştu, yollayanın ne adresi, ne de imzası vardı üzerinde, kâğıtlar da öyleydi. "Tuhaf", diye düşündü, kâğıtları eline aldı. Birinci sayfanın başında şu sözcükler vardı: Beni hiç tanımamış olan sana! Şaşırdı kaldı. Söz konusu olan kendisi miydi? Uydurma bir yaratık mıydı yoksa? Meraklandı, okumaya başladı.

• • •

"Çocuğum dün öldü; bu küçük ve şirin yaratığı kurtarabilmek için üç gün, üç gece ölümle savaştım; ateşler içinde yanan bedeni griple sarsılırken, tam kırk saat, başucunda oturdum durdum. Ateşli alnını serinlettim; küçücük, incecik ellerini gece gündüz avucumda tuttum. Üçüncü akşam dermanım kalmamıştı. Gözlerim dayanamıyordu artık, ben ayrımına bile varmadan, kendiliklerinden kapanıveriyorlardı. İskemlenin üstünde uyuyakalmışım bu yüzden. Üç dört saat uyumuşum. Bu arada ölüm yavrumu almış. Zavallı, sevgili yavrucak, şurada, ufacık çocuk yatağında şimdi, öldüğü anda nasıl idiyse şimdi de öyle; yalnız gözleri, o karanlık, zeki gözleri kapatıldı, elleri beyaz gömleğinin üstünde birleştirildi; yatağının dört köşesinde şamdan yanıyor.

"Kalkmayı göze alamıyorum, kımıldamaya bile cesaretim yok, çünkü ışık titreyince yüzünün, kapalı gözlerinin üstünde gölgeler kayıyor, kımıldıyor sanıyorum, ölmediğine, yeniden uyanacağına, o çocuk sevecenliğiyle konuşuvereceğine inanabilirim. Ama biliyorum, öldü, umuda kapılmamak için, bir kez daha düş kırıklığına uğramamak için, ona bakmak istemiyorum artık! Biliyorum, biliyorum, dün çocuğum öldü. Şimdi yalnız sen varsın dünyada, hakkımda hiçbir şey bilmeyen, şu saatte hiçbir şeyi umursamadan, belki oyun oynayan, insanlarla, eşyalarla eğlenen sen. Yalnız sen varsın benim için, beni hiç tanımamış olan, her zaman sevdiğim sen...

"Beşinci mumu aldım, masanın üstüne koydum, sana yazıyorum. Çünkü tüm ruhumla haykırmadan, ölü çocuğumla yalnız kalamam. Ve bu korkunç saatte senden, eskiden ve benim için hâlâ her şey olan senden başka kime seslenebilirim?

"Gerektiği gibi anlatabiliyor muyum içimdekini, bilmiyorum, yoksa beni anlamıyor musun? Başım öylesine ağır ki... Şakaklarım zonkluyor, uğulduyor, her yanım öylesine acıyor ki... Sanırım ateşim var; belki gribe, şimdi kapı kapı dolaşan gribe de yakalandım. Böylesi daha iyi. Çünkü çocuğumla birlikte giderim o zaman, bunca sıkıntıya katlanmak zorunda kalmam. Gözlerimin önünden kapkara bir perde geçiyor ikide bir; belki bu mektubu bile bitiremeyeceğim; ama seninle, ey sevgilim, beni hiç tanımamış olan seninle bir kez, yalnız bir kez konuşmak için tüm gücümü toplayacağım.

"Yalnız sana seslenmek istiyorum; ilk kez her şeyi söyleyeceğim sana; her zaman senin olan, hiçbir zaman hiçbir şeyini bilmediğin tüm yaşamımı öğreneceksin. Ama ancak ben öldüğüm zaman, artık bana yanıt veremeyeceğin zaman, bedenimi bir dondurup bir yakan şey beni tümden alıp götürdüğü zaman öğreneceksin gizimi. Bundan sonra yaşayacak olursam yırtacağım bu mektubu, her zamanki gibi susmayı sürdüreceğim. Ama eline geçtiği zaman, bir ölünün sana yaşamını, ilk bilinçli saatinden son saatine kadar senin olan yaşamını anlattığını bileceksin. Sözlerimden korkma, ölüler hiçbir şey istemezler, ne aşk, ne merhamet, ne teselli...

Senden istediğim tek şey, sana sığınan acımın belirteceği her şeye inanman. Söyleyeceğim her şeye inan, tek dileğim bu senden; insan, biricik çocuğunun ölüm saatinde yalan söylemez.

"Sana tüm yaşamımı, ancak seni tanıdıktan sonra başlayan yaşamımı anlatmak istiyorum. Bundan öncesi karışıktı, belli belirsizdi, belleğim hiç uzanmaz o günlere; eşyalarını, belirsiz çevrelerini, tozlar, örümcek ağları kaplamış bir mahzendi bu, bana hiçbir şey söylemezdi. Seni tanıdığım zaman on üç yaşımdaydım. Senin hâlâ oturduğun evde, şimdi, ömrümün son soluğu olan mektubu ellerinde tuttuğun bu evde oturuyordum; aynı merdivenin başında, senin kapının tam karşısındaki dairede. Bizi, bir maliye memurunun zavallı duluyla (annem hep yas giysileri içindeydi) beni, o zamanki zayıf, ancak gelişmiş çocuğu artık anımsamazsın herhalde. Dünyadan tümüyle el çekmiş durumda, küçük insanlığımızın küçüklüğü içine çekilmiş gibi yaşıyorduk. Belki hiç öğrenmedin adımızı, çünkü kapımızın üstünde adımız yazılı değildi, kimsecikler de görmeye gelmezdi bizi, kimsecikler sormazdı. Bunca zaman geçti aradan, on beş, on altı yıl! Hiç kuşkusuz artık anımsamazsın sevgilim, ama ben, ah! En küçük ayrıntıları bile aşkla anımsıyorum. Senden söz edildiğini ilk duyduğum gün, seni ilk kez gördüğüm gün, hatta saat, dünmüş gibi belleğimde. Dünya o zaman açılmıştı önüme, başka türlü olabilir miydi? İzin ver de her şeyi anlatayım sevgilim, başından sonuna kadar her şeyi; yalvarırım, bir çeyrek saatçik beni, tüm bir yaşam bo-

yunca seni bıkmadan, yorulmadan seven beni dinlemek yüceliğini göster.

"Sen bizim apartmana taşınmadan önce, yerinde kötü insanlar, lanetli, kavgacı kişiler oturmaktaydı. O korkunç yoksullukları içinde en çok nefret ettikleri cömert komşularıydı, bir de bizdik. Çünkü onlar gibi kaba değildik, olmak da istemiyorduk. Adam ayyaşın biriydi, karısını döverdi. Geceleri sık sık yere atılan iskemle gürültüleriyle, kırılan tabak şangırtılarıyla uyanırdık. Bir kez kadın kanlara bulanıncaya kadar dayak yedikten sonra merdivene koşmuş, ayyaş da komşular gelip polis çağıracaklarını söyleyinceye kadar bağırmıştı arkasından. Annem, daha başlangıçta, onlarla her türlü bağıntıdan sakınmış, benim de çocuklarıyla konuşmamı yasaklamıştı. Her fırsatta bunun acısını çıkarıyorlardı benden. Sokakta bana rastladıkları zaman bağıra bağıra ayıp sözler söylüyorlardı arkamdan. Bir gün de kocaman kocaman kar topları atmışlar, alnım kanlar içinde kalmıştı. Bütün apartman aynı içgüdüyle onlardan nefret ediyordu, bir gün başlarına kötü bir şey gelip de –adam hırsızlık nedeniyle tutuklanmıştı sanırım– evi boşaltmak zorunda kaldıkları zaman hepimiz rahat bir soluk aldık. Birkaç gün 'Kiralık' yazısı asıldı kapının üstüne, sonra kaldırıldı. Daireyi bir yazarın, yalnız ve sessiz bir beyin kiraladığını öğrendik kapıcıdan. Adını ilk kez o zaman duydum.

"Birkaç gün sonra, pis kiracıların boşalttığı daireyi düzeltmek için badanacılar, dekoratörler, alçıcılar, döşemeciler geldiler. Çelik vuruşları, kazma gürültüleri

her yanı çınlatıyordu, ama annem hiç rahatsız olmuyor, karı koca kavgalarının, gürültünün patırtının artık kesinlikle bittiğini söylüyordu. Taşınma sırasında seni görmedim, bütün işlere o çok terbiyeli, ufak tefek, kır saçlı, ciddi, her şeyi o gösterişli ve güvenli bir biçimde yöneten uşağın bakıyordu. Hepimize de son derece saydırıyordu kendini, çünkü bizim kenar mahalledeki evimizde, yüksek sosyete kokan, gösterişli bir uşak yepyeni bir şeydi; sonra, uşaklarla içli dışlı olmuyor, onlara arkadaş gibi davranmıyordu, ama herkese karşı terbiyeliydi. İlk günden başlayarak annemi saygıyla, bir hanımefendiyi selamlar gibi selamladı, o zaman daha bir yumurcak olan bana karşı bile her zaman nazik ve terbiyeli davranıyordu. Senin adını söylerken her zaman şöyle bir eğilir, hep seni önemsediğini belirten bir sesle konuşurdu. Sana çok bağlı olduğu hemen anlaşılıveriyordu. Öbür uşaklar böyle bağlanamazlardı efendilerine. O iyi, o yaşlı Johann'ı her zaman senin yanında olduğu, sana hizmet ettiği için kıskanırdım, ama için için çok da severdim bu nedenle!

"Tüm bunları, tüm bu ufak tefek, neredeyse gülünç şeyleri bende, benim gibi uysal bir çocukta daha başlangıçta nasıl bir saygı uyandırdıklarını anlayasın diye anlatıyorum, sevgilim. Daha sen yaşamıma girmeden bile, çevrende bir ayla gibi, bir zenginlik, bir anlaşılmazlık, bir gizlem aylası gibi bir şeyler vardı, bu küçük kenar mahalle evinde hepimiz, (yaşam çevreleri daracık olanlar, kapılarının önündeki yenilikleri çok merak ederler her zaman) gelmeni sabırsızlıkla bekliyorduk. Ve bende

uyandırdığın bu merak, bir gün öğleden sonra okuldan dönerken, evimizin önünde göç arabasını gördüğüm zaman ne kadar arttı, ne kadar büyüdü, bir bilsen! Çoğu mobilyaların en ağırları önceden getirilmişti, şimdi en hafiflerini getiriyorlardı. Hepsine hayran hayran bakabilmek için kapının önünde dikildim. Eşyaların öyle tuhaftı ki benim için... Böylesini hiç görmemiştim... Hindu putları, İtalyan heykelleri, göz kamaştıran koca tablolar... Sonra kitaplar geldi, öylesine çok, öylesine güzeldiler ki aklıma hayalime sığmazdı bu kadarı. Eşiğe yığıyorlardı, uşak birer birer alıyor, bir tüy süpürgeyle tozlarını siliyordu.

"Durmadan yükselen yığının çevresinde merakla dönüyordum; uşak beni kovmadı, ama yüreklendirmedi de. Hiçbirine dokunmayı göze alamıyordum, oysa birçoklarının o kalın meşinini okşamayı ne kadar isterdim. Korka korka, kenardan kenardan adlarına bakabildim ancak. Fransızca, İngilizce olanlar vardı; birçokları hiç bilmediğim dillerdendi. Saatlerce seyredebilirdim hepsini, ama annem çağırdı.

"Bütün gece seni düşündüm, oysa seni görmemiştim daha. Benim yalnız bir düzine kadar ucuz kitabım vardı, kapları yıpranmış kartondandı, her şeyden çok seviyordum onları, ikide bir okuyordum. Bu kadar çok, bu kadar güzel kitapları bulunan, bunları okuyan, tüm dilleri bilen, hem zengin, hem bilgin olan bu adamın nasıl bir adam olduğunu bilmek merakına kapıldım. Bu kadar kitap olağanüstü bir saygı uyandırıyordu bende. Yüzünü kafamda canlandırmaya çalışıyordum. Uzun

ve ak sakallı, gözlüklü, coğrafya öğretmenimiz gibi, ama çok daha sevimli, çok daha güzel bir yaşlı adam olarak görüyordum seni. Neden bilmem, hiç kuşkum yoktu bundan; ama yaşlı bir adam diye düşündüğüm zaman bile güzel olman gerekti. O gece ilk kez, daha ben seni tanımadan düşüme girdin.

"Ertesi gün dairene yerleştin, ama boşu boşuna aradım seni, göremedim; merakım büsbütün arttı. Üçüncü gün gördüm sonunda, benim umduğumdan ne kadar farklı olduğunu görünce öylesine şaşırdım ki! Çocuk imgelemimdeki Tanrı Baba görüntüsüyle hiç ilgin yoktu. Ben gözlüklü bir ihtiyarcık tasarlamıştım, ama işte sen, sendin, tam bugünkü gibiydin, sen hiç değişmeyen, sen yılların üzerinden dokunmadan geçtiği... Göz kamaştıran bir spor ceketi giymiştin, kestane rengindeydi. Kimselerde bulunmayan o çocuk canlılığınla hep ikişer ikişer, koşa koşa çıkıyordun basamakları, şapkan elindeydi. O yaşam ve ışık dolu, delikanlı saçlı başını anlatılmaz bir şaşkınlıkla seyrettim. Böylesine genç, böylesine güzel, çevik, ince, uzun, çekici olduğunu görünce şaşkınlıktan titredim. Şaşılacak bir şey yok bunda: Herkesin seni görünce daha ilk saniyede duyduğunu duymuştum ben de. İki insan yaşar sende: Birincisi kendini tüm varlığıyla oyuna, serüvene vermiş, ateşli, neşeli bir genç adam; ikincisi, senin gibi sanatçı, alabildiğine ciddi, görevine bağlı, çok bilgili bir olgun kişidir. Seni tanıyan herkesin duyduğunu, bilincimin yardımı olmadan duydum. Bir çifte yaşam yaşıyordun, aydınlık yüzü tüm içtenliğiyle dünyaya dönük, öbür yüzü ka-

ranlıklarda gömülü, yalnız senin bildiğin bir yaşam. Bu derin ikiliği, varlığının gizini, büyüleyiverdiğin on üç yaşındaki çocuk, ilk bakışta duyuvermişti.

"Anlıyorsun ya sevgilim, ne harika, ne çekici bir gizemdin benim için –benim için, bir çocuk için. Kitaplar yazdığı, dünyaya ün saldığı için herkesin saydığı bir yaratık– onu birden yirmi beş yaşında, ince bir çocuk neşesiyle buluvermek ne demekti? O günden sonra küçük evimizde, tüm o zavallı çocuk dünyamda beni artık senden başka hiçbir şeyin ilgilendirmediğini söylememe gerek var mı? On üç yaşında bir küçük kızın tüm inatçılığıyla, bıkmak usanmak bilmeyen yapışkanlığıyla bir tek uğraşım vardı: yaşamının, varlığının çevresinde dönmek! Seni inceliyordum, alışkanlıklarını inceliyordum, evine gelen insanları inceliyordum, tüm bunlar merakımı azaltacak yerde artırıyordu, çünkü varlığındaki ikilik, konuklarının değişikliğinde büsbütün belirginleşiyordu. Genç adamlar, arkadaşların geliyordu, gülüyordun, coşuyordun, onlarla birlikte, basit giyinmiş üniversiteliler geliyordu, otomobillerle hanımlar geliyordu... Operanın müdürü bile geldi bir kez. Sonra, ticaret okulunda okuyan, kapıdan telaşla geçen genç kızlar... Kısacası, çok kadın geliyordu. Benim için hiç önemi yoktu bunun, hatta bir sabah okula giderken, evinden yüzü tümüyle örtülü bir kadının çıktığını görmüştüm de hiç aldırış etmemiştim. Daha on üç yaşındaydım o zaman, seni hep gözetleyen, peşini bırakmayan tutkulu merakımın aşk olabileceğini nereden bilirdim...

"Ama bugün, sana tüm varlığımla ve her zaman için bağlandığım günü, saati çok iyi biliyorum, sevgilim. Bir okul arkadaşımla gezintiden dönmüştük, kapının önünde konuşuyorduk. Hızla bir otomobil geldi, şimdi bile beni hayran bırakan o sabırsız, o çevik havanla otomobilden atlayıp kapıya yöneldin. Bilmediğim bir güç kapıyı açmaya zorladı beni, önüne geçtim, az kaldı çarpışıyorduk. O sıcak, yumuşak, o insanı sarıveren, sevgi dolu bakışınla baktın, ancak hoş diyebileceğim bir gülümseyişle gülümsedin, ince, dost bir sesle, 'Çok teşekkür ederim, küçük hanım!' dedin.

"Hepsi bu işte, sevgilim. Ama bu saniyeden sonra, bu tatlı bakışı üzerimde duyduktan sonra, tümden senin oldum. Daha sonra –elbette hemen sonra– bu ışıklar saçan, çevresinde mıknatıs etkisi uyandıran bakışı, bu insanı hem saran, hem soyan bakışı, bu doğuştan baştan çıkarıcı bakışı, yanından geçen hiçbir kadından, alışveriş yaptığın hiçbir tezgâhtar kızdan, sana kapıyı açan hiçbir hizmetçiden esirgemediğini ayrımsadım. Anladım ki sende bu bakışın bilinçle ilgisi yoktu, ne istem, ne de bağlılık vardı bu bakışta, ama kadınlara sevgin, onlara döndüğün zaman tümüyle bilinç dışı da olsa, tatlı, sıcak bir hava veriyordu bakışına. Ama ben –on üç yaşında bir çocuk– kişiliğinin bu yanını usuma bile getirmedim. Bir ateş ırmağına dalmış gibi oldum. Bu sevecenlik benim için, yalnız benim için sandım; bu biricik saniye yarı gelişmiş bir çocuğun bir kadın oluvermesine yetti ve bu kadın hep senin oldu.

"'Kim bu?' diye sordu arkadaşım. Hemen yanıt veremedim. Adını söylemem olanaksızdı. Bu ilk, bu biricik saniyeden sonra benim gizim oluvermişti. Sonra beceriksizce:

"'Kim olacak bu evde oturan bey!' diye kekeledim.

"'Sana baktığı zaman neden öyle kıpkırmızı kesildin?' dedi arkadaşım, meraklı bir kız çocuğunun tüm muzipliğiyle alaya aldı beni, gizimle alay edildiğini sezince büsbütün kızardı yüzüm. Kızgınlığım beni kabalaştırdı:

"'Küçük kakavan sen de!' diye bağırdım yabanılca, neredeyse gırtlağını sıkacaktım.

"Ama o daha çok, daha alaylı gülmeye başladı. Kızgınlıktan gözlerim yaşarıyordu. Onu orada bıraktım, koşa koşa evimize girdim.

"İşte bu saniyeden sonra seni sevmeye başladım. Kadınların bu sözcüğü sana, sen şımarık çocuklarına, çok sık söylediklerini biliyorum. Ama inan bana, hiç kimse benim kadar –köleler gibi, köpekler gibi– sevmedi seni, hiç kimse sana bu küçücük yaratık kadar bağlanmadı, hem de ben hep böyle kaldım. Yeryüzünde hiçbir şey içine kapanmış bir çocuğun gizli aşkına benzemez. Bir kadının arzuyla örülmüş çok şey isteyen aşkından çok daha yükseklerdedir bu aşk, erişilmez... Öylesine çıkardan uzak, öylesine alçak gönüllü, öylesine sadık, öylesine bağlı, öylesine tutkuludur. Yalnızca çocuklar kendilerine saklayabilirler aşklarını. Ötekiler gevezelik eder, aşklarını yayar, gizlerini döker, köreltirler. Aşk sözünü çok duymuşlardır, kitaplarda okumuşlardır, bu-

nun genel bir yasa olduğunu bilirler. Oyuncak gibi oynarlar onunla, ilk kez sigara içen bir erkek çocuğu gibi, boş bir övünme payı çıkarırlar bundan. Ama benim gizimi dökecek hiç kimsem yoktu, bana bilgi verecek, beni aydınlatacak hiç kimsem yoktu, deneyimsizdim, bilgisizdim. Uçuruma atılırcasına yazgımın kucağına attım kendimi.

"Varlığımda yükselen, çiçeklenen her şey yalnız seni düşlüyor, seni sırdaş sayıyordu. Babam öleli çok olmuştu, annem bitip tükenmek bilmeyen üzüntüsü, kocasından kalan aylıkla yaşayan dul kadın tasasıyla bana yabancıydı. Okulda da şimdiden yarı yarıya bozulmuş genç kızlar, benim için en büyük tutku olan şeyle oynadıkları için tiksindiriyorlardı beni. Sonra başka yerde bölünen, ayrılan her şey bende bir bütün oldu, kaygılı bir ateşle kaynayan tüm varlığım sana döndü. Benim için sen –nasıl söylemeli, tüm karşılaştırmalar, tüm ölçüler zayıf kalır– her şeydin, tüm yaşamımdın. Benim için her şey ancak sana yaklaştığı ölçüde vardı; beni sana yaklaştırmayan şeyin hiçbir değeri yoktu. Yaşamımı başından sonuna kadar değiştirdin, o zamana kadar okulda orta düzeyde, ilgisiz bir öğrenciydim, birdenbire sınıfımın birincisi oldum. Geceleri, geç saatlere kadar yüzlerce kitap okuyordum, çünkü senin kitapları sevdiğini biliyordum. Birden, annemi şaşırtan büyük bir hevesle piyano çalışmaya başladım, çünkü senin müziği sevdiğini biliyordum. Giysilerimi yamadım, sırf sana hoş görünmek düşüncesiyle giyimime dikkat ettim. Eski okul önlüğümün (annemin bir gündelik giysisin-

den yapmıştık bunu) sol yanında bir yama vardı, bu yamayı nefretle düşünüyordum. Bu parçayı görürsen beni küçümserdin. Bu nedenle koşa koşa, korkudan titreye titreye merdivenleri çıkarken çantamı sıkı sıkı üzerine bastırırdım. Bu korku boşunaydı, hiçbir zaman, neredeyse hiçbir zaman bakmadın bir daha bana!

"Ama ben gene de seni beklemekle, seni gözetlemekle geçiriyordum günlerimi! Kapımızda sarı bakırla çevrili bir oyuk vardı, buradan bakınca senin kapın görülebiliyordu. Bu oyuk –hayır, öyle gülümseme sevgilim! Bugün bile utandırmıyor o saatler beni!– bu oyuk, bana dünyayı seyrettiren gözdü. Burada, bu dondurucu sofada, aylar, yıllar boyunca, varlığım dokununca titreyen bir keman teli gibi gerilmiş, elimde bir kitap, içimde annemin korkusu, tüm öğle sonlarını beklemekle geçirdim. Her zaman seninle doluydum, her zaman bekleyiş, devinim durumundaydım. Ama sen her şeyden habersizdin, durumumu anlayamazdın. Her şeyini biliyordum senin, her huyunu, her giysini, her kravatını biliyordum. Çok geçmeden konuklarını da ayrı ayrı tanıdım, birbirinden ayırt etmeye başladım. İki bölüme ayırdım onları; sevimli bulduklarım ve sevimli bulmadıklarım! On üç yaşımdan on altı yaşıma kadar sende yaşamadığım tek saat geçmedi. Ah! Ne çılgınlıklar yapmadım o zamanlar!.. Elinin dokunduğu kapı tokmağını öpüyordum; içeriye girmeden attığın sigara izmaritini çalıyordum, ona dudakların dokunmuştu, benim için kutsaldı. Akşamları birçok kez bir bahane bularak, hangi odada ışık olduğunu görmek, görünmeyen var-

lığını duymak için sokağa iniyordum. Yolculukta olduğun haftalarda, –Johann'ın sarı çantanı indirdiğini görünce, korkudan yüreğim dururdu– yaşamım ölüydü, bomboştu. Can sıkıntısından bunalır, üzgün üzgün, kızgın kızgın gidip gelir, yaşlı gözlerimdeki umutsuzluğu gizlemeye çalışırdım.

"Bayağı coşkular, çocukça çılgınlıklar anlatıyorum sana bir sürü, biliyorum. Bundan utanmam gerekirdi, ama hayır, utanmıyorum, çünkü sana olan aşkım bu çocuk taşkınlıklarındaki gibi arı ve tutkulu olmadı hiçbir zaman. Seninle, ancak yüzümü bilen seninle o zamanlar nasıl yaşadığımı saatlerce, günlerce anlatabilirim. Merdivende seninle karşılaşıp da kaçınma olanağını bulamayınca, o ateşli bakışlarından korkar, suya atılmaya giden biri gibi başımı önüme eğer, koşarak önünden geçerdim. Tüm bunlar yanaklarımın kızarıklığını senden saklamak içindi... Senin çoktan unuttuğun bu yılları saatlerce, günlerce anlatabilirim; yaşam takviminin her sayfasını tek tek çevirebilirim; ama canını sıkmak, kafanı karıştırmak istemiyorum. Yalnız çocukluğumun en güzel serüvenini anlatmak istiyorum sana; rica ederim, basitliğiyle alay etme. Benim için sonsuz bir mutluluk olmuştu bu o zaman. Sanırım bir pazar günüydü; sen yolculuğa çıkmıştın, uşağın ağır halılarını temizlemiş, evin açık kapısından içeriye sürüklüyordu. Güçlükle taşıyordu ihtiyarcık, cesaretimi toplayıp yanına gittim, kendisine yardım edip edemeyeceğimi sordum. Şaşırdı, ama izin verdi ve –ah ne büyük bir saygıyla, sana söyleyebilmek isterdim!– evinin

içini, dünyanı, üstünde birkaç çiçekle süslü mavi kristalden vazo bulunan yazı masanı, mobilyalarını, tablolarını, kitaplarını böylece gördüm. Yaşamına kaçamak bir bakıştı bu, çünkü sadık Johann onlara yakından bakmama izin vermeyecekti. Ama bu bakış tüm o havayı içime sindirmeme yetti, uyurken de, uyanıkken de seni düşleyebilmeme yetti.

"Bu çabucak geçiveren dakika, yaşamımın en mutlu dakikası oldu. Bunu sana, beni tanımayan sana, bir yaşamın sende yok oluncaya kadar sana nasıl bağlandığını anlayasın diye anlatmak istedim.

"Bunu bir de birincisine o kadar yakın olan bir ikinci saatle anlatmak isterim. Dedim ya, her şeyi unutturmuştun sen bana! Annemle ilgilenmiyordum, hiç kimse umurumda değildi. Annemin akrabası olan Innsbruck'lu bir yaşlı tüccarın, onu sık sık görmeye gelmesi ve uzun zaman kalması hiç kaygılandırmıyordu beni, tersine memnun ediyordu, çünkü annemi sık sık tiyatroya götürüyordu, ben de böylece yalnız kalıyor, seni düşünüyor, seni gözetliyordum, en büyük mutluluğumdu bu benim. Neyse, bir gün annem beni çağırdı, benimle ciddi bir şey konuşacağını söyledi. Sarardım, yüreğim, çarpmaya başladı birden: Bir şeyden mi kuşkulanıyordu? Anlamış mıydı? Usuma ilk gelen sendin, beni dünyaya bağlayan giz olan sen! Ama annem de şaşkındı, bana sarıldı, –hiç yapmadığı bir şeydi bu– hem de sevgiyle, bir kez, iki kez... Sofada beni kendine doğru çekti... Duralayarak, utana utana anlatmaya başladı. Akrabası duldu, anneme evlenme önerisinde bulun-

muştu, o da daha çok benim için kabul etmeye karar vermişti. Kan beynime sıçradı, içimdeki tek düşünce, senden yana düşünce, şiddetle karşı çıktım.

"'Ama hiç değilse burada kalıyoruz, değil mi?' diye kekeleyebildim ancak.

"'Hayır Innsbruck'a gidiyoruz. Ferdinand'ın güzel bir villası var orada.'

"Başka bir şey duymadım, gözlerim kararadı. Sonra bayılmışım. Annemin, kocası olacak adamla alçak sesle konuştuğunu işittim. Ellerimi açarak birden geriledim, o kapının arkasından duymuştu. Bundan sonra olanları ve benim, bu zayıf çocuğun, onların üstün istemine karşı nasıl çarpıştığını anlatamam sana. Bunu düşünmek bile yazarken ellerimi titretiyor. Gerçek gizimi açığa vuramadığım için, direnmem yalnızca inatçılık, kötü niyetlilik, meydan okuma sayıldı. Artık bana bir şey söylemediler, her şey benden habersiz yapıldı. Taşınma işleriyle uğraşmak için benim okulda olduğum saatlerden yararlandılar. Eve döndüğümde kesinlikle yeni bir şey götürülmüş ya da satılmış oluyordu. Ev oda oda boşaldı böylece, aynı zamanda yaşamım da boşaldı. En sonunda, bir gün yemek için eve dönünce, her şeyin götürülmüş olduğunu gördüm. Boş odalarda götürülmeye hazır bavullar duruyordu. Bir de, annemle benim için iki yatak vardı bunların arasında. Bir gece, son bir gece daha kalacaktık, ertesi gün Innsbruck'a gidecektik.

"O gün senden uzakta yaşayamayacağımı anladım. Senden başka kurtuluş yolu da göremedim. Bu düşünce nasıl aklıma geldi, bu umutsuzluk saatlerinde nasıl

böyle kesin bir karara vardım, anlatamam. Ama birden kalktım, –annem çıkmıştı– olduğum gibi, üzerimde okul giysisiyle sana doğru gittim. Hayır 'gitmek' sözcüğü yanlış, mıknatıslı bir güç beni sana doğru itti; ayaklarım katılaşmıştı, eklemlerim tir tir titriyordu. Dedim ya, ne istediğimi açıkça biliyordum: Ayaklarına kapanmak, beni bir hizmetçi, bir köle olarak alıkoyman için yalvarmak. Korkarım, on beş yaşındaki bir genç kızın bu günahsız bağlılığına gülersin! Ama o zaman ne durumda olduğumu bilseydin, gülmezdin sevgilim. Dışarıda, o buz gibi koridorda, korkudan donmuştum, ama akla sığmaz bir güç beni ileriye doğru itmişti. Titreyen kolumu bedenimden nasıl ayırdım, nasıl kopardım da kalktı –ezici dakikaların sonsuzluğuyla süren bir çarpışma oldu bu– parmağımı kapının ziline bastı?.. Zilin sesi bugün bile çınlar kulaklarımda. Sonra bunu derin bir sessizlik izledi. Yüreğim durmuştu, kanım dolaşmıyordu...

"Gelmedin. Kimsecikler gelmedi. O öğle sonu çıkmıştın kuşkusuz, Johann da biraz dolaşmaya gitmişti. Sendeleye sendeleye geri döndüm, uğuldayan kulaklarımda zilin sesi vardı. Altı üstüne gelmiş, boşalmış evimizde, bir dengin üstüne attım kendimi, bitmiştim... Bu dört adım, diz boyu karlarla kaplı bir yolda saatlerce yürümüşüm gibi yordu beni. Ama bu bitkinliğin altında seni görmek, beni bu yerlerden alıp götürmelerinden önce seninle konuşmak kararı yanıp tutuşuyordu hâlâ, hepsinden güçlüydü. Yemin ederim, şehvetle ilgili hiçbir düşünce yoktu bunda; daha çocuktum, senden baş-

ka hiçbir şey düşünememden kaynaklanıyordu bu yalnız. Ben yalnızca seni görmek, bir kez daha görmek, sana tutunmak istiyordum. Bütün gece, bütün bu korkunç, bu uzun gece boyunca seni bekledim, sevgilim. Annem yatıp da uyur uyumaz, dönmeni beklemek için sofaya koştum. Bütün gece bekledim seni, ocak ayının dondurucu bir gecesiydi. Yorulmuştum, her yanım sızlıyordu, üzerinde oturulacak bir şey de yoktu artık. Soğuk parkenin üzerine uzandım. Böylece uzanıp kaldım, donmuştum, bitmiştim, üzerimde incecik bir giysiden başka bir şey yoktu. Örtünecek bir şey de almamıştım; uyuyup da ayak seslerini duyamamak korkusuyla ısınmak istemiyordum. Ne kadar acı çektim! Titreyen ayaklarımı birbirinin üstüne bastırıyordum, öylesine soğuktu bu korkunç karanlıkta hava. Ama seni bekliyordum, seni bekliyordum, alın yazımı bekler gibi bekliyordum seni...

"En sonunda, –sabahın ikisi ya da üçü olmalıydı– aşağıda sokak kapısının açıldığını işittim, merdiveni çıkan ayak sesleri işittim. Üşümem geçmişti birden, bir sıcaklık sardı bedenimi, sana koşmak, ayaklarına kapanmak için yavaşça kapıyı açtım... Ben, çılgın çocuk, ne yapardım o zaman, bilmiyorum. Ayak sesleri yaklaştı, merdivende bir mum ışığı titredi. Titreye titreye kapının tokmağını tutuyordum: Gerçekten sen miydin böyle gelen?

"Evet, sendin sevgilim, ama yalnız değildin. Neşeli, hafif bir gülüş, bir ipek entari hışırtısı duydum, senin alçacıktan konuşan sesini duydum. Evine bir kadınla dönüyordun...

"Bu geceden sonra nasıl yaşayabildim, aklım almıyor. Ertesi sabah saat sekizde Innsbruck'a götürdüler beni, karşı koyacak gücüm yoktu artık."

• • •

"Çocuğum, dün gece öldü. Yaşayabilirsem gene yalnız kalacağım. Yarın, bilinmedik, kaba saba, karalar giymiş adamlar gelecek, bir tabut getirecekler, zavallı, biricik yavrumu içine koyacaklar... Belki dostlar da gelecek, çelenkler getirecekler, ama bir tabut üstünde çiçekler neye yarar? Beni teselli edecek, konuşacak, konuşacak, konuşacaklar, ama neyime yarar bunlar benim? Biliyorum, yeniden yalnız kaldım işte! İnsanlar arasında yalnız yaşamak kadar korkunç bir şey yoktur. Bunu o zaman, on altı ve on sekiz yaşlarım arasında, Innsbruck'ta geçirdiğim bitip tükenmez yirmi dört ayda anladım. Orada, ailemin ortasında bir tutsak gibi, bir cehennemlik gibi yaşadım. Üvey babam durgun, az konuşan bir adamdı, bana iyi davranırdı, annem elinde olmadan yaptığı bir haksızlığı düzeltmek ister gibi her isteğime boyun eğiyordu. Delikanlılar çevremde dört dönüyordu. Ama hepsini de tutkulu bir inatla geri çeviriyordum. Senden uzakta, hoşnut ve mutlu yaşamak istemiyordum. Kendi elimle kurduğum, sıkıntı ve yalnızlıktan oluşmuş bir karanlık dünyada yaşıyordum... Bana aldıkları yeni ve güzel giysileri giymiyordum; konsere, tiyatroya gitmeye, neşeli topluluklarla gezintiye çıkmaya yanaşmıyordum.

Çok az çıkıyordum evden, iki yıl yaşadığım bu küçük kentte on sokak bile tanımıyordum desem inanır mısın, sevgilim? Yaslıydım, yaslı kalmak istiyordum; seni görmek yoksunluğuna eklediğim her yoksunluk beni mest ediyordu. Kısacası, aşkımdan uzaklaşmak istemiyordum; yalnız sende yaşamak istiyordum. Evde oturup duruyordum; saatler boyunca, günler boyunca seni düşünmekten, durmamacasına seni düşünmekten başka bir şey istediğim yoktu. Senden kalan yüzlerce küçük anıyı, her karşılaşmayı, her bekleyişi tek tek anımsıyordum. Geçmiş günlerimin her saniyesini defalarca anımsadığım için çocukluğum belleğimde böylesine canlı kaldı. Bugün bile bu yılların her dakikası bende öyle ateşli, öyle coşkulu bir biçimde yaşar ki daha dün olmuş gibi içimi titretir.

"Yalnız sende yaşadım o zamanlarda. Tüm kitaplarını alıyordum, gazetede adını gördüğüm günler benim için bayram oluyordu. Kitaplarının her satırını ezbere bildiğimi söylesem, inanır mısın? Öylesine dönüp dönüp baştan okudum kitaplarını... Gece uyandırıp da kitabından bir satır okuyacak olsalar, bugün, yani on üç yıl sonra bile, bir düşteymiş gibi arkasını getirebilirim; çünkü senin her sözcüğün benim için kutsal bir duaydı. Benim için tüm dünya seninle ilgili olduğu ölçüde vardı! Viyana gazetelerinde konserleri, ilk oyunları, bunlardan hangilerinin seni ilgilendireceğini düşünerek okuyor, uzaktan seninle birlikte gidiyordum oralara: Şimdi salonda, işte oturdu! Bin kez düşledim bunu, çünkü bir kez seni konserde görmüştüm.

"Ama tüm bunları, kendine karşın alevlenen bu ateşli bağlılığı, yüzüstü bırakılmış bir çocuğun öylesine acı, umutsuz bağlılığını neden anlatmalı sana? Bunu aklından bile geçirmeyen, hiç bilmeyen birine neden anlatmalı? O zaman her şeye karşın hâlâ çocuk muydum acaba? On yedi, on sekiz yaşıma gelmiştim; sokakta delikanlı başları benden yana çevrilmeye başlamıştı. Ama ancak sinirlendiriyorlardı beni. Çünkü senden başka biriyle aşk, ya da yalnızca düşlemde geçen sıradan bir aşk oyunu bile benim için akla sığmaz, kabul edilmez bir şeydi, bunu düşünmek bile bir cinayetti benim için. Sana olan aşkım hep aynı kaldı, yalnız bedenimle birlikte değişiyordu; duygularım uyandıkça daha ateşli, daha belirli, daha dişi oluyordu. Ve bilgisiz, ne istediği belirsiz çocuğun, kapının çıngırağını çeken çocuğun bilinçsiz edimi şimdi benim tek düşüncemdi: Kendimi sana vermek, sana bırakmak!

"Çevremdeki insanlar çekingen olduğumu sanıyor, bana utangaç diyorlardı (gizimi söylememiştim). Ama demir bir istem uyanıyordu içimde. Tüm düşüncem, tüm çabam tek bir amaca yönelmişti: Viyana'ya, senin yanına dönmek. Başkalarına ne kadar anlamsız, ne kadar anlaşılmaz görünürse görünsün, isteğimi kabul ettirmeyi başardım. Üvey babam zengindi, bana kendi çocuğu gibi davranıyordu. Ama yılmak bilmez bir inatla, yaşamımı kendim kazanmak istemekte dayattım. En sonunda, bir akrabanın yanında, büyük bir hazır giyimci mağazasında çalışmak için Viyana'ya gelmeyi başardım.

"Sisli bir sonbahar akşamı –en sonunda, en sonunda!– Viyana'ya geldiğim zaman, önce nereye gittiğimi söylememe bilmem gerek var mı? Bavulumu istasyonda bıraktım, bir tramvaya atladım, –ne kadar da yavaş gidiyor gibi geliyordu bana, tanrım! Her duruşunda yüreğim eziliyordu– evinin önüne koştum. Pencerelerin aydınlıktı, yüreğim şiddetle çarpıyordu. Gürültüsü patırtısı benim için öylesine yabancı, öylesine anlamsız olan bu kentte ancak o zaman yaşar oldum; kendimi senin, sonsuz düşümün yanı başında duydum, ancak o zaman yeniden yaşamaya başladım. Aramızda dağlar, ırmaklar, vadiler varken de, bu saatte seninle benim bakışım arasında yalnız pencerenin ince, aydınlık camından başka bir şey yokken de, düşüncemde bana yakınlığın hep aynıydı. Yukarıya, hep yukarıya bakıyordum; orada ışık vardı, orada ev vardı, sen, benim dünyam, oradaydın! Tam iki yıl bu saati düşlemiştim; şimdi bu saati yaşayabilirdim.

"Bütün akşam, kapalı bir sonbahar akşamı, uzun, tatlı bir akşam, pencerelerinin önünde kaldım ışık sönene kadar... Oturacağım yeri ancak bundan sonra aramaya gittim.

"Her akşam evinin önüne geldim. Altıya kadar mağazada çalışıyordum. Yorucuydu, başka bir şey düşünmeye olanak vermiyordu, ama seviyordum işimi, çünkü kendi derdimi şiddetle duymamı önlüyordu. Ve demir kapı kapanır kapanmaz kutsal randevuma koşuyordum. Seni bir kez olsun görmek, bir kez rastlamak sana... Tek isteğim buydu; bir daha uzaktan, bakışımla

öpmek yüzünü... Bir hafta sonra, hiç ummadığım bir sırada rastladım sana: Ben yukarıya, pencerelerine bakarken, sokaktan bana doğru geldin. Birden o eski, o on üç yaşındaki çocuk oluverdim, yanaklarımın kızardığını hissettim; gözlerini görmeyi o kadar istememe karşın, elimde olmadan başımı önüme eğdim, ürkütülmüş bir hayvan gibi koşarak önünden geçtim.

"Sonra da bu çılgın okullu kaçışımdan utandım. Şimdi isteğim ortadaydı çünkü: Sana rastlamak istiyordum, seni arıyordum, bekleyişimin gölgede kaldığı bunca yıldan sonra beni tanıyasın istiyordum, beni önemseyesin, sevesin istiyordum.

"Lapa lapa yağan karlar altında, Viyana'nın o sert, o bıçak gibi keskin yelleri altında bile her akşam sokakta seni beklememe karşın, uzun süre beni fark etmedin. Çoğu kez saatlerce, boşu boşuna bekliyordum. Evinden konuklarınla çıkıyordun çoğu zaman. İki kez de kadınlarla gördüm seni, o zaman, büyümüş olduğumu hissettim. Yanında yabancı bir kadının öyle güvenle yürüyüp koluna girdiğini gördüğüm zaman, yüreğimin, içimi parçalayan beklenmedik titreyişinden seninle ilgili duygularımın yepyeni bir durum aldığını ayrımsadım. Senin sonu gelmez kadın konuklarını çocukluğumdan beri bildiğim için şaşırmamıştım, ama şimdi bir başkasıyla şehvetli içli dışlılığın karşısında, somut bir sızıyı andıran bir şey beliriyordu bende, düşmanlıktan ve istekten bir şey geriliyordu. Çocukça mağrurdum, belki şimdi bile öyleyim gene. Bir gün gelmedim, ama evini

görmeden geçirdiğim bu gurur ve başkaldırı gecesi ne kadar acı oldu benim için! Ertesi akşam tıpış tıpış geldim yerime, seni bekliyordum, hep seni bekliyordum, bana kapalı olan yaşamının önünde ömrümce beklediğim gibi...

"Bir akşam en sonunda fark ettin beni. Uzaktan geldiğini görmüştüm, yolundan çekilmemek için tüm istemimi topladım. Rastlantıyla bir araba yolu kapattı, çok yakınımdan geçmek zorunda kaldın. Dalgın gözlerin bana çevrildi, benimkilerin dikkatiyle karşılaştı. Ah, anısıyla nasıl titredim o zaman! Bir an içinde, bakışın, o tatlı, o okşayıcı, o insanın içine işleyen bakış, on üç yaşında bir çocuk olan beni ilk kez âşık edecek utkun bakış oluverdi. Bu bakış bir iki saniye beni büyüledi, sonra geçtin. Yüreğim çarpıyordu, ister istemez adımlarımı yavaşlatmak zorunda kaldım. Yenilmez bir merakla döndüğüm zaman durmuş olduğunu, arkadan bana baktığını gördüm. Bakışından, merakla bakışından beni tanımadığını hemen anladım.

"Hiç tanımadın beni, ne o zaman, ne başka bir zaman: Hiçbir zaman tanımadın. O anda uğradığım düş kırıklığını nasıl anlatabilirim sevgilim? Senin beni tanımayışından doğan büyük acıyı ilk kez o zaman duydum. Bu acı hiç bırakmadı yakamı, onunla birlikte ölüyorum. Bilinmemek, senin için her zaman bilinmemiş kalmak! Bu düş kırıklığını sana nasıl anlatabilirim? Çünkü, anlıyor musun, Innsbruck'ta geçen, durmadan seni ve Viyana'daki ilk karşılaşmamızı düşündüğüm

iki yıl boyunca, içinde bulunduğum ruhsal duruma göre en sevinçli şeylerin yanında en umut kırıcılarını da göz önüne almıştım. Tüm olasılıkları önceden düşünmüştüm, karamsar olduğum zamanlarda, çok silik, çok çirkin, çok can sıkıcıyım diye beni küçümseyeceğini, bana sırtını döneceğini kurmuştum, ateşli düşlemlere dalmış, sevginin, soğukluğunun, ilgisizliğinin tüm olası biçimlerini kafamda canlandırmıştım. Ama en karanlık saatlerimde, hiçliğimi en çok duyduğum saatlerimde bile, bu hepsinden korkunç olasılığı, bana hiç mi hiç dikkat etmemiş olabileceğini aklımdan geçirmemiştim. Bugün bunu iyice anlıyorum, –Ah! Birçok şeyi anlamayı öğrettin sen bana!– bir genç kızın, bir kadının yüzü, bir erkek için son derece değişken bir şeydir; kimi zaman bir tutkunun, kimi zaman bir çocukluğun, kimi zaman bir yorgunluğun yansıdığı bir aynadan başka bir şey değildir çoğu zaman. Öylesine kolaycacık değişiverir. Böylece bir adam kişiliğini kolayca unutabilir, yaş gölgeler ekleyip giysiler de farklı görünüşler verince daha bir kolaylaşır bu. Boyun eğmiş kadınlar, yaşam bilimine gerçekten erişmiş olanlar bunlardır işte... Ama ben, o zamanki genç kız, beni unutmuş olmanı anlayamazdım. Nasıl bilmem, seninle öylesine ölçüsüz ve öylesine sürekli bir biçimde uğraşa uğraşa boş bir düşünce oluşmuştu içimde. Sen de sık sık beni düşünüyor, beni bekliyorsun gibi geliyordu bana. Senin için bir hiç olduğumdan, beni hiç anımsamadığından emin olsam nasıl yaşayabilir-

dim? Beni hiç anımsamadığını, bana ilişkin bir anın bulunmadığını gösteren bakışın önünde bu ilk uyanış, benim için gerçeğe ilk iniş, alın yazımın ilk önsezisi oldu.

"Sözün kısası, beni tanımadın. İki gün sonra yeni bir karşılaşmada bakışların dostça bana döndü. O zaman da beni, duygu dünyasına gözlerini seninle açmış, seni sevmiş olan biri gibi tanımadın, iki gün önce aynı biçimde yolunun üstüne çıkmış olan on sekiz yaşında güzel bir genç kız olarak tanıdın. Cana yakın bir şaşkınlıkla baktın bana, hafiften gülümsedin. Gene yanımdan geçtin ve adımlarını yavaşlattın. Titremeye başladım, sessiz bir sevinçle titriyor, ürperiyordum... Ya bana bir şey söyleseydin! Senin için ilk kez 'var olduğumu' hissettim. Ben de yavaşlattım adımlarımı, seni bekledim. Birden geriye bile dönmeden, arkamda olduğunu anladım. Şimdi kutsal sesini işiteceğimi biliyordum. Beklemenin beni felce uğratmasından, durmak zorunda kalmaktan korkuyordum, yüreğim hızlı hızlı çarpıyordu. Yanıma gelmiştin, o şen davranışınla, uzun zamandır dostmuşuz gibi konuştun benimle. Ah! Benim kim olduğum konusunda en küçük bir bilgin yoktu! Yaşadığımı hiçbir zaman, zerre kadar olsun anlamadın! Öylesine görülmedik, öylesine olağanüstü bir kolaylıkla konuştun ki yanıt bile veremedim. Sonra tüm yol boyunca birlikte yürüdük. Sonra seninle yemek yemek isteyip istemediğimi sordun, kabul ettim. Sen ne isterdin de ben kabul etmezdim ki?

"Akşam yemeğini küçük bir lokantada birlikte yedik. Nerede, biliyor musun? Nereden bileceksin? Bilmezsin elbette, bilsen bile o akşam da buna benzer bir sürü serüvenden biri olacaktı, ben senin için neydim ki? Yüzlerce kadın içinde bir kadın, halkaları durmadan dönen serüvenler zincirinde bir serüven. Sonra nasıl bir anı bırakabilirdim ben sende? Çok az konuşuyordum. Çünkü yanımda olman, konuşmanı dinlememsonsuz bir mutluluktu benim için. Bir soruyla ya da saçma bir sözle konuşmanın tek anını harcamak istemiyordum. Her zaman minnetle anacağım bu saati. Senden beklediğimi öyle güzel verdin ki! Kibar davrandın, iyi davrandın, başkalarının pek erken gösterdiği okşayıcı sevgiden sakındın. Daha ilk anda davranışın öyle dostça, öyle açık oldu ki! Çok daha önceden tüm buyrultumla, tüm varlığımla senin olmasaydım bile, davranışın sonsuz bir güveni hak ediyordu. Ah! O akşam bir genç kızın beş yıllık bekleyişini düş kırıklığına uğratmamakla ne iyi bir davranışta bulundun, bilemezsin!

"Geç olmuştu, çıktık. Lokantanın kapısında zamanım olup olmadığını sordun. Her isteğine uyacağımı nasıl gizleyebilirdim senden? 'Var', dedim. Sonra hafif bir kararsızlığı yendin, biraz gevezelik etmek için evine gelmek isteyip istemediğimi sordun. 'Memnunlukla', dedim tüm yüreğimle, bunu çok doğal buluyordum. Hemen kabul edivermem seni şaşırttı. Canını mı sıkmıştı, yoksa hoşuna mı gitmişti, bilmiyordum. Bugün, şaşkınlığını anlıyorum; kadınların, kendini vermenin yakıcı

isteğini duydukları zaman bile eğilimlerini gizlemeleri, her şeyden önce yalvarmalarla, yalanlarla, söz vermelerle, yeminlerle hafiflemek isteyen bir şaşkınlık, bir utanç havası takınmaları alışılmış bir şeydir. Biliyorum, böyle çağrılara belki yalnızca aşk satıcıları, orospular böylesine neşeli, böylesine tam bir istekle yanıt verirler, ya da çok genç olanlar, saf kızlar. Ama benimki –nereden bilecektin bunu?– binlerce gün dizginlenmiş ateşli bir istekti. Çok şaşırmıştın, benimle ilgilenmeye başlıyordun. Yürürken beni bir tür şaşkınlıkla gözden geçirdiğini seziyordum. Duyguların, insan ruhu üzerinde büyülü bir kesinliğe erişmiş duyguların, olağanüstü bir şey seziyordu, bu kibar, bu uysal genç kızda bir gizem bulguluyordu. Ama ben gözümü dört açmıştım, gizimi belirtmektense, deli sayılmaya razıydım.

"Evine çıktık. Bu çıkışın, bu merdivenin, benim için ne demek olduğunu, ne büyük bir coşku duyduğumu, ne ezici, hatta ne öldürücü bir çılgın mutluluk içinde bulunduğumu anlayamayacağını söyleyeceğim, beni bağışla sevgilim. Şimdi bile gözlerim yaşarmadan güç düşünürüm bunu. Düşün bir kez, her eşyada aşkımdan bir iz vardı, her biri çocukluğumun, ta ne zamandan alevlenmiş isteğimin bir simgesiydi: önünde bin kez seni beklediğim kapı, ayak seslerini gözlediğim, hemen tanıyıverdiğim, seni ilk kez gördüğüm merdiven, kapının önünde, bir gün üstünde diz çöktüğüm halı. Beni gözetleme yerimden sıçratıveren anahtar gıcırtısı. Tüm çocukluğumun, tüm aşkımın yuvası burada, bu birkaç metrelik yer içindeydi; tüm yaşantım buradaydı. Ve işte

şimdi her şey, her şey yoluna girerken, seninle –seninle ben– evine, evimize girerken, içimde bir fırtına kopuyordu. Düşün ki kapına kadar –sözcüklerim bayağı, ama başka türlü anlatamıyorum– yaşadığım sürede her şey acı bir gerçek olarak kalmıştı; donuk ve değişmez bir dünyadan başka hiçbir şey görmemiştim, şimdi çocukların düşlemlerindeki mutlu ülke, Alaeddin'in ülkesi açılıyordu önümde. Düşün ki, sendeleyerek geçtiğim bu kapıya gözlerim binlerce kez dikilip kalmıştı. Yaşamımın kaç saati bu baş döndürücü dakika üzerinde toplanmıştı, bunu duyacaksın. Yalnız duyacaksın sevgilim, çünkü hiçbir zaman, hiçbir zaman kesin bir biçimde bilemeyeceksin!

"Bütün gece yanında kaldım. Senden önce hiçbir erkeğin bedenime dokunmadığını, sürtünmediğini, hatta görmediğini usuna bile getirmedin. Nasıl düşünebilirdin ki, sevgilim? Utanmadan kaynaklanan tüm duralamaları bastırıyordum, hiç karşı koymuyor, direnmiyordum, yalnızca aşkımın gizini anlamayasın diye... Hiç kuşkusuz ürpertirdi bu seni, çünkü senin için aşk sıradan bir oyundan başka bir şey değildir, önemsiz bir şeydir; sen birinin yazgısına ortak olmaktan kaçınırsın. Sen yaşamın hazlarını ölçüsüzce tatmak istersin, ama özveri istemezsin, sevgilim. Kendimi sana verdiğim zaman bakire olduğumu söylersem, yalvarırım, sözlerimden yanlış bir anlam çıkarma sakın! Seni suçlu bulmuyorum; beni ne kendine çektin, ne aldattın, ne ayarttın; sana doğru gelen benim, ben kendi isteğimle atıldım senin boynuna, alın yazımın kucağına kendi elimle

attım kendimi. Seni hiçbir zaman, hiçbir zaman suçlu bulmayacağım. Hayır, tam tersine her zaman teşekkür edeceğim sana, o gece benim için alabildiğine zengin, alabildiğine parlak bir haz gecesiydi çünkü, mutlulukla dolup taşan bir geceydi! Karanlıkta gözlerimi açıp da yanımda olduğunu gördüğüm zaman yıldızların başımın üstünde olmayışına şaşıyordum, öylesine yakın geliyordu gökyüzü bana! Hayır sevgilim, hiçbir zaman, hiçbir zaman pişman olmadım bu saat yüzünden. Hâlâ aklımda, sen uyurken, soluğunu duyarken, bedenine dokunup da sana bu kadar yakın olduğumu duyarken, karanlıkta sevincimden ağladım.

"Sabahleyin erkenden çabucak gittim. Mağazaya yetişmeliydim, hem de uşak gelmeden önce gitmek istiyordum, beni görmemeliydi. Giyindiğim zaman, giyinip de önünde durduğum zaman beni kollarının arasına aldın, uzun uzun baktın bana. İçinde uzak ve karanlık bir an canlandırdığım için mi, yoksa yalnız –gerçekten de olduğum gibi– mutlu ve güzel bulduğun için mi? Dudağımı öptün. Gitmek için yavaşça sıyrıldım. O zaman sordun: 'Birkaç çiçek almak istemez misin?' 'Evet' diye yanıt verdim. Yazı masasının üstündeki mavi kristal vazodan –Ah, bu vazo! Bu vazo, biliyordum onu, çocukken odana bir kerecik, kaçamak bir göz attığım andan beri biliyordum...– dört beyaz gül aldın, bana verdin. Bu güller günler boyunca dudaklarımdan düşmedi...

"Ayrılmadan önce başka bir gün bir buluşmayı kararlaştırmıştık. Geldim, eşsiz bir gece geçti gene. Bana bir üçüncü gece daha verdin. Sonra bir yolculuğa çık-

mak zorunda olduğunu söyledin, –Ah, bu yolculuklar, çocukluğumdan beri nefret ederdim bu yolculuklardan!– döner dönmez bana bildireceğine söz verdin. Bir postrestant adresi verdim sana, adımı söylemek istemiyordum. Gizimi saklıyordum. Ayrılırken gene güller verdin bana, veda göstergesi olan güller...

"Tam iki ay her gün postaneye gittim. Hayır! Beklemenin, umutsuzluğun cehennem azaplarını ne diye anlatmalı sana? Seni kusurlu bulmuyor, seni olduğun gibi seviyorum. Ateşli ve unutkan, bağlı ve vefasız; seni böyle seviyorum, yalnız böyle. Benim için her zaman ne oldunsa şimdi ne isen, öylece... Sen döneli çok olmuştu, pencerelerinin aydınlığından öğrenmiştim, bana yazmadın. Şimdi, şu son saatimde, bir satırcık bir yazın yok bende, senden, kendisine yaşamımı verdiğim adamdan tek satırcık yok. Umutsuz bir kadın gibi bekledim, bekledim. Ama beni çağırmadın, tek satır yazmadın bana... Tek satır...

• • •

"Dün çocuğum öldü, senin de çocuğundu o. Senin de çocuğundu sevgilim, üç geceden birinin çocuğuydu, yemin ederim, ölümün eşiğinde yalan söylenmez. Bizim çocuğumuzdu o, yemin ederim. Çünkü kendimi sana verdiğimden doğum sancılarıyla kıvranıncaya kadar hiçbir erkek dokunmadı bedenime. Senin dokunuşun benim için bedenimi kutsallaştırmıştı. Benim için her şey olan seninle, yaşantıma uzak olanlar arasında

nasıl paylaştırabilirdim kendimi? O bizim çocuğumuzdu sevgilim, benim bilinçli aşkımla senin o pervasız, cömert, kendiliğinden eyleme geçen sevginin çocuğuydu, bizim çocuğumuzdu, oğlumuz, biricik yavrumuzdu. Şimdi, belki ürpererek, belki şaşkınlıkla, tüm bu uzun yıllar boyunca bu çocuğun varlığını senden neden sakladığımı ve neden ancak şimdi, o karanlıkların koynunda yatarken, sonsuz uykusunda uyurken, bir daha gelmemek üzere gitmeye hazır dururken söylediğimi bilmek istersin herhalde, sevgilim! Bunu nasıl söyleyebilirdim sana? Sana bu üç geceyi vermeye kolayca razı olan bana, kendini hiç duralamadan, coşkuyla veren ben yabancıya hiçbir zaman inanmayacaktın, rastlantıyla karşılaştığın bu orta malı kadının sana, sen vefasıza bağlı kalabileceğine hiçbir zaman inanmayacaktın, hiçbir zaman bu çocuğu çekinmeden kendi çocuğun olarak tanımayacaktın. Söylediklerimi akla yakın bulsan bile, sana yabancı olan bir çocuğu senin gibi zengin bir adama evlat etmeye çalıştığımdan kuşkulanmaktan kendini alamayacaktın. Benden kuşkulanacaktın, aramızda bir gölge kalacaktı, belirsiz, kuşku dolu bir gölge. Bunu istemiyordum. Sonra seni tanıyordum, öylesine tanıyordum ki sen bile o kadar tanıyamazdın kendini: Aşkta pervasızlığı, hafifliği, oyunu seven senin için birden baba oluvermek, birden bir alın yazısının sorumluluğunu yüklenmek güç olacaktı, biliyorum. Ancak özgürlükle soluk alabilen sen, şu ya da bu biçimde kendini bana bağlı bulacaktın. Bu zorunluluk yüzünden nefret edecektin benden, evet, biliyorum, istemeden, ayrımın-

da olmadan böyle yapacaktın. Belki yalnız birkaç saat, belki yalnız birkaç dakika nefret edecektin benden, ama ben boş bir gurura kapılmıştım, araya en küçük bir gölge girmeden, tüm ömrünce beni düşünesin istiyordum. Sana yük olmaktansa her şeyi üzerime almayı, tüm kadınlar arasında aşkla, minnetle anacağın tek kadın olmayı yeğliyordum. Ama gerçekte sen beni hiç düşünmedin, beni unuttun!

"Seni suçlu bulmuyorum, sevgilim; hayır, suçlu bulmuyorum seni. Ara sıra kalemimden bir damla acılık akarsa beni bağışla! Çocuğum, çocuğumuz, orada, mumların titrek ışığı altında yatmıyor mu? Sıkılmış yumruğumu Tanrı'ya doğru kaldırdım ve onu suçladım. Duygularımda bir karışıklık, bir bulanıklık egemen. Bu yakınmamı bağışla, bağışla! Sen yüreğimin derinliklerinde iyisin, yardımseversin, yardımı sevenlerden yanasın, sana en yabancı olandan bile yardımını esirgemezsin. Ama iyiliğin öyle tuhaf ki! Herkese açık bir iyilik, herkes ondan avuçlarını doldurabilir; büyüktür, alabildiğine büyüktür iyilik duygun, ama, bağışla beni, kaygısızdır, gevşektir. Rahatsız edilsin, baskı yapılsın ister. Seni çağırdıkları zaman, senden yardım diledikleri zaman yardım edersin; utandığın için, zayıf olduğun için yardım edersin, zevk için değil! İzin ver de açık açık söyleyeyim: Güçlükler içinde çırpınan, muhtaç bir adama, mutluluk içinde yüzen kardeşine gösterdiğin sevgiyi göstermezsin. Ve çok iyi de olsalar, senin gibi insanlardan bir ricada bulunmak zor gelir. Çocukken, kapını çalan bir dilenciye sadaka verişini görmüştüm bir gün.

Hemen verdin, hatta çok çok verdin, yalvarmasına bile zaman bırakmadın; ama hemen gitmesini arzuladığını gösteren bir kaygı, bir ivedilikle verdin. Böyle kaçar gibi verişin, çekinmen, teşekkür edilmekten korkuşun hiç aklımdan çıkmadı. İşte bu nedenle başvurmadım sana! Biliyorum, en ufak kuşku duymuyorum, onun kendi çocuğun olduğuna inanmadan da yardımıma koşacaktın, beni teselli edecek, para, bol bol para verecektin, ama hoş olmayan şeyleri kendinden uzaklaştırmanın ivecen ve gizli arzusuyla... Evet, hatta doğumdan önce çocuğu ortadan kaldırmaya yöneltecektin beni. Hepsinden çok bundan çekiniyordum. Çünkü sen ne isterdin de ben yapmazdım, nasıl geri çevirebilirdim istediğini? Ama bu çocuk benim için her şeydi: Senden geliyordu, 'sen'din o! Hiçbir şeyi umursamayan sen, ortada olan 'sen' değildi, her zaman yanımda tutabileceğim, benim olması gereken, bedenime hapsedilmiş, yaşamıma bağlanmış 'sen'di! En sonunda seni tutacaktım artık, senin damarlarımda yaşadığını ve büyüdüğünü duyabiliyordum; ruhum istekle yanıp tutuştuğu zaman seni beslemek, emzirmek, okşamalara, öpüşlere boğmak olmuştu işim. Görüyorsun ya, sevgilim, karnımda senden bir çocuğum olduğunu anlayınca bu nedenle böylesine mutlu oldum; bu nedenle söylemedim sana, çünkü artık elimden kaçamazdın!

"Ama, ama umduğum gibi olmadı, yalnız mutlu anlar yaşamadım sevgilim, insanların alçaklığı karşısında korkuyla, heyecanla, iğrenmeyle dolup taşan aylar da yaşadım. Güç bir durumdaydım. Patronlarımın dik-

katini çekip aileme ihbar edilmek korkusuyla, gebeliğimin son aylarında işime gidemiyordum. Annemden para istemek istemiyordum. Doğuma kadar geçen zamanda, elimdeki birkaç bileziği satarak yaşadım. Doğumdan bir hafta önce, dolaptaki son birkaç kuruşumu da çamaşırcı kadın çaldı, doğum evine gitmek zorunda kaldım. Çocuk, senin çocuğun burada, yalnız en yoksul, en günahkâr, en unutulmuş, en umutsuz kadınların sığındığı yerde dünyaya geldi.

"Korkunç bir yerdi bu hastane, orada her şey yabancı, yabancı, yabancıydı ve bizler, birbirine karşılıklı kin besleyen biz yapayalnızlar, bizleri bu odaya, kanla, kloroformla, haykırışlarla, iniltilerle dolup taşan bu hava içine girmeye zorlayan yoksulluğun birliğinden başka hiçbir bağıntısı olmayan bizler, yabancılar gibi birbirimize bakıyor, öylece duruyorduk. Bu kargaşa içinde, yazgı birliğimizi birbirine eşit bir aşağılıklar durumuna getiren bu orospular ve hastalarla birlikte yoksulluktan gelebilecek tüm alçalışların, dünyasal ve tinsel tüm aşağılamaların acısını tattım. Uydurma bir bilim kaygısıyla çarşafı kaldırıp savunmasız kadının bedenini elleyen o genç doktorların edepsizliğiyle bunun acısını çektim. Hemşirelerin hırsları karşısında bunun acısını çektim. Ah! Bu odada insanın utancı, insanı çarmıha geren bakıştan ve insanın suratına kamçı gibi inen sözlerden başka bir karşılık görmez. Tabelanın üstündeki adın senden kalan tek şeydir, çünkü yatakta duran bu beden, her meraklının yokladığı, bir sergileme, bir inceleme aracından başka bir şey olmayan, seğirip duran

bir ölü et yığınından başka bir şey değildir. Ah! Kendi evlerinde, dikkatli, özenli ellerde kocalarına çocuk veren kadınlar, bir deney masasında, yapayalnız, kimsesiz doğurmanın ne demek olduğunu bilmezler! Bugün bile bir kitapta 'cehennem' sözcüğüne rastladım mı, pis kokular içinde, kadınların kahkahaları, iniltileri, hıçkırıkları arasında böylesine acı çektiğim bu odayı, bu mezbahayı düşünmekten kendimi alamıyorum.

"Sana bundan bahsettiğim için bağışla, bağışla beni! Ama yalnız bir kez yapıyorum bunu, hiçbir zaman anlatmayacağım bir daha, hiçbir zaman! Tam on bir yıl tek sözcük söylemedim, az sonra da tümden susacağım. Bu çocuğun, mutluluğum olan, şimdi de şurada cansız duran bu çocuğun bana neye mal olduğunu bir kezcik haykırmalıydım! Çocuğun sesinde, gülümsemesinde, yani mutluluğumda çoktan unutmuştum bu saatleri! Ama şimdi öldü, çektiğim acılar yeniden canlandı, bunu bir kez, yalnız bir kez haykırarak ruhumu hafifletmem gerekiyordu.

"Ama seni suçlu bulmuyorum; yalnızca, yalnızca Tanrı'yı suçluyorum ben, o etti bu duygusuz işkenceyi! Suçlu bulmuyorum seni, yemin ederim, hiçbir zaman sana kızıp başkaldırdığım olmadı. Bedenimin acılarla kıvrandığı saatte bile, bakışları bedenimi utançla yakan genç öğrenciler önünde bile, acıların ruhumu parçaladığı saniyede bile Tanrı katında suçlu bulmadım seni. Seninle geçirdiğim gecelerden hiçbir zaman pişmanlık duymadım; sana olan aşkımdan yakınmadım; hep sevdim seni, sana rastladığım saati hep kutsadım. Ve bu acı

cehenneminden yeniden geçmek zorunda da olsam, başıma gelecekleri de bilsem bile, yaptığımı bir kez daha, bin kez yapardım!

• • •

"Çocuğumuz öldü. Sen onu hiç tanımadın. Bakışın, varlığından doğan bu küçük yaratığa hiç rastlamadı. Bu çocuğu doğurur doğurmaz uzun zaman senden uzak tuttum. Ateşli aşkımın acısı azalmıştı. Hatta seni o eski tutkuyla sevmiyordum sanırım; hiç değilse aşkım o kadar acı vermiyordu. Kendimi onunla senin aranda paylaştırmak istemiyordum. Benden uzak ve mutlu olan sana değil, bana. Gereksinimi olan, doyurmam gereken, kollarımın arasına alabileceğim, öpebileceğim bu çocuğa adadım kendimi. Ruhumda yarattığın fırtınadan kurtulmuş, kötü yazgımın pençesinden sıyrılmıştım, kısacası bu öteki, ama gerçekten benim olan 'sen', beni kurtarmış gibiydi. Artık aşkım binde bir uyanıyordu. Bir şey yapıyordum yalnız: Her doğum gününde, ilk aşk gecemizden sonra bana verdiğin güllerin hep aynı olan bir demet beyaz gül yolluyordum sana. Bu on, on bir yıl içinde bunları kimin yolladığını hiç düşündün mü? Bir gün, kendisine böyle güller verdiğin kişiyi hiç anımsadın mı? Bilmiyorum, bunu da hiçbir zaman öğrenemeyeceğim. Beni sorarsan, sana bunları yılda bir kez armağan etmek ve bu anın anısını canlandırmak bana yetiyordu.

"Sen hiç tanımadın yavrumuzu. Bugün onu senden sakladığım için kendime kızıyorum, çünkü onu seve-

cektin. Hiç tanımadın zavallı çocuğu, göz kapaklarını kaldırıp da zeki ve kara gözleri –senin gözlerin– üzerime, tüm dünyanın üzerine şen ve aydınlık ışıklarını saçarken, gülümseyişini görmedin. Öyle şen, öyle sevimliydi ki! Varlığının tüm çekiciliği onda çocukça canlanıyordu. Senin canlı, devingen imgelemin onda da görülüyordu. Senin yaşamla oynamaktan zevk aldığın gibi, herhangi bir şeyle saatler boyunca, çılgınca eğlenebiliyordu. Sonra birden ciddileşir, kaşlarını çatıp kitabın önüne otururdu. Benzerliği her gün artıyordu. Sana özgü o ciddilik ve neşe ikiliği onda şimdiden gelişmeye başlamıştı. Sana benzedikçe daha çok seviyordum onu. Derslerini iyi öğreniyordu, Fransızca gevezelik edip duruyordu; defterleri sınıfının en temiz defterleriydi. O kara kadifeden giysisi ya da beyaz gemici gömleğiyle ne kadar da kibar, ne kadar da zarifti! Nereye gitse en çok dikkati çeken oydu. Onunla birlikte Grado plajından geçtiğimiz zamanlarda kadınlar durup durup uzun, sarı saçlarını okşuyorlardı. Semmering'de kızak kayarken herkes hayran hayran ona bakıyordu! Öylesine güzel, öylesine ince, öylesine cana yakındı ki! Geçen yıl Marie-Theresa kolejine yatılı girdiği zaman, formasını ve küçük kılıcını nasıl taşıdığını görenler, on sekizinci yüzyılın küçük bir beyzadesi derdi. Şimdi yalnız bu gömlek var üstünde zavallı çocuğun, oraya yatmış öyle, dudakları solmuş, elleri birleşmiş...

"Ama onu böyle nasıl lüks içinde yetiştirdiğimi, kibar çevre çocuklarının bu parlak, bu şen yaşamını nasıl yaşattığımı da bilmek istersin belki. Sana karanlıkların

kucağından sesleniyorum, sevgilim! Utanmıyorum, söyleyeceğim sana, ama korkma, sevgilim, kendimi sattım! Tümden bir sokak kadını, bir orospu olmadım, ama sattım kendimi. Çok zengin dostlarım, âşıklarım oldu; önce kendim aradım onları. Sonra onlar beni aradılar. Çünkü –hiç ayrımına vardın mı, bilmem– çok güzeldim. Kendimi verdiğim adam zevkle alıyordu beni, hepsi de minnettar kaldı, hepsi bana bağlandı, hepsi beni sevdi... Hepsi, senden, yalnız senden başka hepsi, ey benim sevgilim!

"Kendimi sattığımı söylediğim için beni aşağı mı görüyorsun? Hayır, biliyorum, aşağı görmüyorsun. Her şeyi anladığını, kendimi sattımsa bunu öteki 'sen' için, çocuğun için yaptığımı da anlayacağını biliyorum. Doğumevinde yoksulluğun korkunçluğunu görmüştüm; bu dünyada harcananların, ayaklar altında ezilenlerin hep yoksullar olduğunu biliyordum. Çocuğunun, güzelliği gözler kamaştıran çocuğunun çukurlarda büyümesini, sokak insanlarının kaba dostluğuyla bozulmasını, dört yanı kapalı, basık bir evin pis havasında solmasını istemiyordum. O güzelim ağzı derenin çamurunu tanımamalıydı, bembeyaz bedenine yoksulların sert ve küflü çamaşırları değmemeliydi. Çocuğunun her şeyden, dünyanın tüm zenginliklerinden, tüm rahatlıklarından yararlanması gerekirdi: Onun da senin yaşam düzeyine yükselmesi gerekirdi.

"İşte bu yüzden, yalnız bu yüzden sattım kendimi. Benim için bir özveri değildi bu; çünkü herkesin onur, onursuzluk diye adlandırdığı şeyler benim için yoktu.

Kendisinin olduğum kişi beni sevmediğine göre bedenim hiç umurumda değildi, içlerinden birçoklarına karşı büyük bir sevgi beslememe, kendi yazgımı anımsatan karşılıksız aşkları önünde içim sızlamasına karşın erkeklerin sevgileri, hatta en derin aşkları yüreğime ulaşamıyordu. Tüm tanıdıklarım iyi davrandılar bana, beni şımarttılar, beni sevdiler. Başta krallık ailesinden dul ve yaşlı bir kont olmak üzere hepsi, babasız çocuğu, senin çocuğunu Marie-Theresa kolejine kabul ettirmek için kapıları tekmeleye tekmeleye bir hal oldular. Kont beni bir baba gibi seviyordu. Üç kez, dört kez evlenme önerisinde bulundu. Bugün bir kontes olacaktım, Tylor'da, peri şatolarını andıran bir şatonun hanımı olacaktım; hiçbir kaygım olmayacaktı, çocuğumun iyi yürekli bir babası olacaktı, benim de iyi mi iyi, saygın bir kocam olacaktı. Çok fazla üstelemesine karşın, reddetmenin onu çok üzmesine karşın, kabul etmedim. Belki de delilik ettim, çünkü şimdi bir köşeye çekilecek, bu çocuk, bu sevgili çocukla rahat rahat yaşayacaktım. Ama neden saklayayım senden, bağlanmak istemiyordum, her an senin isteğine hazır olmak istiyordum. Yüreğimin derinliklerinde hep o çocukluk düşü yaşamaktaydı, bir saatçik de olsa belki beni bir kez daha çağırırdın. Bu biricik saatin düşüyle her şeyi teptim, çünkü ilk çağırışında hazır olmak istiyordum. Çocukluktan çıkalı beri tüm yaşamım bir bekleyişten, senin çağrını bekleyişten başka ne olmuştu ki?

"Bu saat gerçekten de geldi. Ama ne zaman, bilmezsin. Aklının ucundan bile geçmez, sevgilim. O zaman

bile beni tanımadın. Hiçbir zaman tanımadın sen beni, hiçbir zaman, hiçbir zaman! Daha önce tiyatrolarda, konserlerde, sokakta sana sık sık rastlamıştım. Seni her görüşümde içim titrerdi, ama beni görmeden geçerdin. Dışarıdan bakınca ben bambaşka biriydim kuşkusuz. O çekingen, utangaç çocuk, bir kadın, güzel bir kadın olmuştu, görkemli giysiler içindeydi, hayranlarıyla çevriliydi. Yatak odanın solgun ışığında gördüğün utangaç genç kızın bu kadın olabileceği nereden aklına gelirdi! Birlikte dolaştığım adamlardan biri seni bazı bazı selamlardı. Selamını alır, gözlerini benden yana çeviririrdin, ama bakışın kibar olduğu kadar da yabancıydı; benden hoşlanıyordu yalnız, tanımıyordu; benden uzaktı, korkunç uzaktı. Hâlâ aklımda, neredeyse alışmış olduğum bu unutuş benim için işkence olmuştu bir gün. Bir ahbapla birlikte, operada bir locadaydım, sen de bizimkinin yanındaki locaya oturmuştun. Işıklar sönmüştü, artık yüzünü göremiyordum, ama soluğunu o aşk gecesindeki kadar yakından duyuyordum. Localarımızı ayıran kadife kaplamalı bölmenin üzerinde de elin, ince, güzel elin duruyordu. Sonsuz bir istek uyandı içimde: Eğilmek ve bu yabancı eli, bir zamanlar bana sarılmış olan bu sevgili eli öpmek! Çevreme müziğin içe işleyen dalgaları yayılıyordu, arzum gittikçe alevleniyordu. Kalkmamak için sinirlerime zor hakim oldum, dudaklarımı senin sevgili eline doğru çeken arzum öylesine ateşliydi. Birinci perdenin sonunda 'Gidelim', dedim dostuma. Senin, karanlıkta, yanı başımda, öylesine yakın ve öylesine yabancı durmana daha fazla dayanamazdım.

"Ama öylesine beklenen saat en sonunda geldi çattı, bir kez daha geldi, yazgının elinde sürüklenen yaşamıma son bir kez daha geldi. Tam bir yıl önceydi, doğum yıl dönümünün ertesi günüydü. İşin tuhafı hep seni düşünmüştüm. Doğum yıl dönümünü de öbür bayramlar gibi kutluyordum çünkü. Sabah erkenden çıkmıştım, unuttuğun bir dakikanın anısı olarak her yıl yolladığım beyaz gülleri almıştım. Öğleden sonra çocuğu gezintiye çıkardım. Demel Pastanesine götürdüm, akşam da tiyatroya gittik. O da, nedenini bilmeden, bu günü bir bayram saysın istiyordum. Ertesi günü de o zamanki dostumla, iki yıldır birlikte yaşadığım genç ve zengin adamla geçirdik. O da evlenmek istiyordu benimle. Beni şımartıyor, bana tapıyordu. Çocuğumu ve beni armağanlara boğmasına, iyiliği için sevilmeye değer olmasına karşın, onu da öbürleri gibi, neden göstermeden geri çevirdim. Birlikte konsere gittik, çok neşeli bir toplulukla karşılaştık orada, Ringstrasse'de yemek yedik. Ben, bir dans salonuna, Tabarin'e gitmeyi önerdim. Böyle yerler hiç hoşuma gitmezdi. Ama bu kez orada beni olağanüstü şeyler bekliyormuş gibi, anlatılmaz bir istek duymuştum birden. Büyülü, anlatılmaz bir şey beni oraya çeker gibiydi. Önerimi herkes sevinçle kabul etti. Beni daima hoş görmeye hazırlardı. Hep birden kalktılar, Tabarin'e gittik. Şampanya içtik. Birdenbire çılgın bir neşeyle, hatta hiç tanımadığım, acı bir neşeyle doldu içim. Öbürleri gibi bayağı şarkılar söylüyor, içiyor, içiyordum. Dayanılmaz bir istek vardı içimde, dans etmek, haykırmak istiyordum. Birdenbire –sanki soğuk

ya da yakıcı bir şey koymuşlardı yüreğimin üstüne– yerimden sıçradım: Sen, dostlarınla birlikte komşu masaya oturmuştun, hayranlık dolu, istek dolu bir bakışla, ruhumu her zaman ta derinliklerinden sarsmış olan o bakışla bana bakıyordun. On yıldan beri ilk kez yeniden üzerime dikilmişti gözlerin. Titriyordum. Neredeyse elimdeki kadeh düşüverecekti. Bereket versin ki masa arkadaşlarım heyecanımı fark etmediler, kahkahaların ve müziğin gürültüsü içinde silindi.

"Bakışının yakıcılığı gittikçe artıyor, tüm bedenimi ateşlere daldırıyordu. Beni en sonunda, en sonunda tanımış mıydın, yoksa hiç kollarının arasına almadığın bir kadın gibi, bir başkası, bir yabancı gibi mi arzu ediyordun, bilmiyordum. Yanaklarım kıpkırmızı kesilmişti, yanımdakilere ilgisizce yanıtlar veriyordum. Bakışının beni ne kadar heyecanlandırdığını ayrımsamıştın kuşkusuz. Ötekilerin anlayamayacağı bir baş işaretiyle, bir an dışarıya çıkmak isteyip istemeyeceğimi sordun. Sonra hesabı verdin, arkadaşlarınla vedalaşıp çıktın, dışarıda beklediğini işaret etmeyi de unutmadın. Üşüyormuşum gibi, korkunç ateşim varmış gibi titriyordum. Sorulan sorulara yanıt veremiyordum artık, kaynayan kanıma egemen olmam olanaksızdı. Tam bu sırada bir zenci çifti çıktı ortaya, topuklarını yere vurup tiz sesler çıkararak yeni bir dansa başladılar. Herkes gözlerini onlara dikti, bu saniyeden yararlandım; kalktım, dostuma hemen döneceğimi söyledim, ardından gittim.

"Vestiyerin önünde beni bekliyordun. Geldiğimi görünce bakışların aydınlandı. Gülümseyerek bana

doğru koştun. Beni tanımadığını, küçücük kız çocuğunu da, geçmiş günlerin genç kızını da tanımadığını hemen anladım. Elini uzatırken, ilk kez rastlanmış bir kadına, bilinmeyen bir kadına doğru ilerliyordun. 'Bir gün bana, bana da bir saatinizi veremez misiniz?' diye sordun içtenlikle. Beni geceleyin satılan kadınlardan sanıyordun. 'Evet', dedim. On yıl önceki genç kızın, sokağın alacakaranlığında titreyerek ama doğal bir biçimde söylediği 'evet' ti bu. 'Peki, ne zaman görüşebiliriz?' 'Ne zaman isterseniz.' Senin önünde hiç utanç duymuyordum. Eskiden, kabulümün çabukluğu karşısında gösterdiğin aynı şaşkınlık, aynı merakla bana baktın. Biraz duraladın, 'Şimdi serbest misiniz acaba?' diye sordun. 'Evet, gidelim', dedim. Vestiyere, mantomu almaya gittim. O zaman mantomun dostumunkinin yanında, vestiyer fişinin de onda olduğunu anımsadım. Hiçbir sebep göstermeden geri dönmek olanaksızdı. Bir yandan da seninle geçirebileceğim saatten, uzun süredir şiddetle arzuladığım bu saatten vazgeçmeyi hiç arzu etmiyordum. Bir saniye bile duralamadım, giysimin üstüne şalımı atmakla yetindim, bir yabancının ilk göz kırpışıyla yıllardır beni yaşatan, yıllardır metresi olduğum bu adamı arkadaşlarının içinde ne kadar mahcup edeceğimi düşünmedim bile. Samimi bir dosta karşı alçaklık, nankörlük ettiğimi biliyordum; gülünç bir şey yaptığımı biliyordum, çılgınlık ediyordum, bana çok iyi davranmış bir adamı aşağılıyordum. Ölümüne kırıyordum onu; yaşamımı altüst ettiğimin ayrımındaydım, ama dudaklarının dokunuşunu bir kez daha duymak,

sevgi dolu sözlerini işitmek için duyduğum sabırsızlığın yanında dostluğun ne önemi vardı, yaşamımın ne önemi vardı? Ben seni böyle sevdim işte, şimdi her şey geçtikten, her şey bittikten sonra söyleyebilirim. Ve ölüm döşeğinde bile beni çağırsan bir kez daha kalkma, sana gelme gücünü bulabilirim sanıyorum.

"Kapının önünde bir araba duruyordu, bindik, evine gittik. Yeniden sesini işittim, sana yakın olmanın mutluluğunu duydum; eski günlerin o çocuksu mutluluğu, çocuksu sarhoşluğu içindeydim. On yılı aşkın bir süreden sonra geçmişle şimdiki zamanın nasıl bir olduğunu, geçmişte de, bugünde de nasıl yalnız seni gördüğümü anlatamam. Odanda fazla bir değişiklik yoktu. Birkaç tablo daha gelmişti, kitaplar büsbütün çoğalmıştı, birkaç tane de bilmediğim mobilya vardı. Ama hepsi de dostça selamlıyordu beni. Mavi vazo yazı masanın üstünde duruyordu, içinde güller, benim güllerim, bir gün önce doğum günün için, anımsamadığın, şimdi yanındayken bile, eli elinde, dudağı dudağındayken bile tanımadığın kadının anısı olarak yolladığım güller vardı. Ne olursa olsun, güllerime dikkat etmen beni sevindirdi. Böylece, çevrende varlığımdan bir soluk, aşkımdan bir koku dolaşıyordu.

"Beni kollarının arasına aldın. Yeniden bir eşsiz gece geçirdim seninle. Ama çıplakken bile tanımıyordun beni. Mutluydum, usta ellerine bırakmıştım kendimi. Kendini satan bir kadınla bir sevgili arasında hiçbir ayrım gözetmediğini anladım. Bana, bir batakhanede rastladığın kadına karşı öyle hoş, öyle iyi,

öyle dost, öyle dikkatliydin ki... Gene eski mutlulukla sarhoştum, varlığının biricik ikiliğini ayrımsıyordum; şehvetinde bir çocuğu kendine tutsak eden o aşkı buluyordum. Ben hiçbir erkeğin okşayışlarında, şimdiki zamandan böylesine kesin bir kopuş, böylesine bir 'bir oluş', varlığın derinliklerinde böylesine bir ışıklanma görmedim. Ama bu sonra sonsuz bir unutuş içinde sönecekti ve neredeyse insan dışıydı.

"Ama ben de unutuyordum kendimi. Şimdi karanlıkta, senin yanında kimdim? Eski günlerin o ateşli genç kızı mı, çocuğunun annesi mi, bir yabancı mı? Ah! Her şey bana öylesine dost, öylesine yakındı ki, bununla birlikte bu aşk gecesinde her şey, her şey yeni, öylesine yeni bir yaşamla titriyordu ki! Bu gecenin hiç bitmemesi için dua ediyordum!

"Ama sabah oldu. Geç kalktık. Kahvaltıya buyur ettin beni. Görünmez bir hizmetçinin hazırladığı çayı yemek odasında birlikte içtik, gevezelik ettik. Yeniden, sana özgü olan o dost içtenliğinle konuştun, yakışıksız sorular sormadın, hakkımda hiçbir merak göstermedin. Ne adımı, ne de oturduğum yeri sordun. Senin için yalnızca bir serüven, orta malı bir kadın, unutuşun buğuları içinde iz bırakmadan uçup giden bir şehvet saatiydim gene. Kuzey Afrika'da iki üç ay sürecek, uzun bir yolculuk yapacağını anlattın. Mutluluğumun ortasında titriyordum, çünkü, 'Bitti! Bitti gene! Gene unutuldun!' sözcükleri çınlıyordu kulaklarımda! Tüm yüreğimle ayaklarına kapanır, 'Beni de götür, en sonunda beni tanıman, en sonunda, en sonunda bunca yıldan sonra

tanıman için beni de götür!' diye haykırırdım. Ama senin önünde öylesine utangaç, öylesine korkak, öylesine zayıftım ki... 'Ne yazık!' diyebildim ancak. Gülümsedin, yüzüme baktın, 'Gerçekten üzülüyor musun?' diye sordun.

"Zorlu bir taşkınlığa kapıldım. Uzun uzun, ısrarla baktım sana. 'Bir zamanlar bir adama tutkundum, o da hep yolculuğa çıkardı böyle', dedim sonra. Sonra göz bebeklerine baktım. 'Şimdi, şimdi tanıyacak!' dedim içimden, titriyordum. Ama bir gülümsemeyle yanıt verdin, 'Evet, hep geri dönülür', dedin teselli için. 'Evet,' diye atıldım, 'hep geri dönülür, ama unuttuktan sonra...'

"Tuhaf bir biçimde, aşkla söylemiş olmalıydım bunu, çünkü sen de kalkıp şaşkınlıkla, büyük bir sevgiyle bana baktın. Omuzlarımdan tuttun. 'İyi olan unutulmaz, seni unutmayacağım', dedin. Bakışın varlığımın derinliklerine dalıyordu, görüntümün resmini çekmek ister gibiydi. Tüm varlığımı karıştırarak, arayarak, soluyarak baktığını duyarken beni tanımanı söyleyen büyünün bozulduğunu sandım, beni tanıyacak, tanıyacak! Tüm varlığım bu düşünceyle titriyordu.

"Ama tanımadın, hayır, tanımadın beni, senin için her zaman bir yabancı oldum, öyle olmasaydı birkaç dakika sonra yaptığını hiç yapar mıydın? Bir kez daha, şehvetle sarılmış, sarılmıştın. Saçlarımı düzeltmek zorunda kalmıştım. Aynanın önündeydim, –Ah! Utançtan, şaşkınlıktan bayılacaktım neredeyse!– Arkamda senin manşonuma birkaç iri banknot kıstırdığını gör-

düm. Bağırmamak, seni tokatlamamak için zor tuttum kendimi. Benim, çocukluğundan beri seni seven benim, benim, çocuğunun annesinin bu gecesini ödüyordun! Ben senin için bir Tabarin yosmasıydım, fazla bir şey değildim, verdiğim geceyi ödemiştin! Beni unuttuğun yetmemiş gibi bir de alçaltıyordun.

"Çarçabuk pılımı pırtımı topladım. Gitmek istiyordum, hemen gitmek! Çok acı çekiyordum. Şapkamı almak için elimi uzattım; yazı masanın üstünde, içinde beyaz güller, güllerim bulunan vazonun yanındaydı. Bu sırada bir istek, dayanılmaz, güçlü bir istek uyandı içimde: Anılarını canlandırmayı bir kez daha deneyecektim: 'Beyaz güllerinden birini bana verir misin?' dedim. 'Memnunlukla!' diye yanıtladın. Hemen aldın bir tanesini. 'Ama belki de bir kadın vermiştir onları sana, seni seven bir kadın,' dedim. 'Belki, ama tanımıyorum, bilmiyorum onu', dedin. 'Bilmediğim biri yolladı, onları bunun için seviyorum.' Yüzüne baktım. 'Kim bilir, belki de unuttuğun bir kadın yollamıştır,' dedim.

"Şaşkın şaşkın üzerime diktin gözlerini. Israrla gözlerinin içine baktım. 'Beni tanı, tanı artık!' diye haykırıyordu bakışım! Ama gözlerin anlamadan, dostça gülümsüyordu. Bir kez daha sarıldın bana, ama tanımadın.

"Gözlerimin yaşlarla dolduğunu duyuyordum, hemen kapıya koştum. Öylesine hızlı çıkmıştım ki, dış odada az kaldı Johann'a, uşağına çarpıyordum. Şaşırdı, yana sıçradı, bana yol vermek için birden kapıyı açtı. Ve

bir an, ona bakarken, duyuyor musun, bir saniyelik bir süre içinde, gözlerimde yaşlarla yaşlı adama bakarken gözlerinde bir parıltı gördüm birden. Bir saniyelik bir sürede, duyuyor musun, bu biricik saniyede, çocukluğumdan beri yüzümü görmeyen yaşlı uşağın beni tanıdı!

"Dizlerine kapanmak, ellerini öpmek isterdim! Manşonumdan banknotlarını çıkardım, eline sıkıştırdım. Titriyordu, bana şaşkınlıkla bakıyordu. Bu biricik saniyede, senin tüm yaşamında anladığından daha iyi anlamıştı beni belki. Tüm erkekler bana yüz verdi, tüm erkekler; hepsi de iyi davrandı bana; sen, yalnız sen beni unuttun. Sen, yalnız sen hiç tanımadın beni...

• • •

"Çocuğum öldü, çocuğumuz. Şimdi dünyada hiç kimsem yok, senden başka sevecek hiç kimsem. Ama sen, beni hiç tanımayan sen, yanımdan bir su kıyısından geçer gibi geçen, bir taş üzerinden geçer gibi üstüme basıp geçen sen, her zaman giden sen, her zaman yoluna devam eden, beni sonsuz bir bekleyişle baş başa bırakan sen, benim için nesin? Bir gün, seni tuttuğumu, durmaz bir yaratık olan seni bu çocukta tuttuğumu sandım. Ama o da senin çocuğundu; gece yolculuğa çıkmak için beni acımasızca bıraktı; beni unuttu, bir daha da dönmeyecek! Gene yalnızım, her zamankinden daha yalnızım; senden başka kimsem yok, hiçbir şeyim yok. Ne bir çocuk, ne bir satır yazı, ne bir sözcük, ne bir anı! Ve

önünde biri adımı söyleyecek olsa, bu ad sana hiçbir şey anlatmaz! Senin için var olmadıktan sonra ne diye kendi isteğimle ölmeyeyim? Sen beni bıraktıktan sonra ben neden bırakmayayım bu dünyayı? Hayır, sevgilim, bir kez daha söylüyorum, seni suçlu bulmuyorum; benim iniltilerimin evindeki neşeyi bozmasını istemem... Seni daha fazla rahatsız edeceğimden korkma; bağışla beni, çocuğumun cansız ve kimsesiz olarak uzanmış olduğu şu saatte bir kez tüm ruhumla haykırmam gerekiyordu. Bir kez, yalnız bir kez konuşmam gerekiyordu seninle. Sonra karanlıklarıma döneceğim, gene dilsiz olacağım, senin yanında her zaman olduğum gibi... Ama ben yaşadıkça bu çığlık sana ulaşmayacak. Bu vasiyetnameyi, seni herkesten çok seven, tanımadığın bir kadının, seni hep beklemiş olan, hiç çağırmadığın kadının vasiyetnamesini ancak ben öldükten sonra alacaksın. Belki, belki o zaman çağıracaksın beni, ama ben mezarda olacağım, çağrını duymayacağım, ilk kez sadık olmayacağım sana. Sana ne bir resim, ne de beni tanıtacak bir şey bırakıyorum, senin bana bir şey bıramadığın gibi... Beni hiçbir zaman tanıyamayacaksın, hiçbir zaman! Yaşamda alın yazım buydu, ölümümde de böyle olsun. Son saatimde seni çağırmak istemiyorum, sen adımı, yüzümü tanıyamadan gidiyorum. Tasasız, kedersiz ölüyorum, çünkü sen uzaktan hiçbir acı duymayacaksın. Ölümüm sana acı çektirecek olsaydı ben ölmezdim.

"Yazamıyorum artık... Başım öylesine ağır ki... Her yanım sızlıyor, ateşim var... Hemen şimdi ölüm döşeği-

ne uzanacağım sanıyorum... Belki hemen bitiverecek... Belki de talih bir kez gülecek ve karalı adamların çocuğumu götürdüğünü görmeyeceğim... Yazamıyorum artık. Allahaısmarladık! Sana teşekkür ederim. Gene de böylesi daha iyi oldu. Son soluğuma kadar teşekkür edeceğim sana... Hafiflediğimi duyuyorum: Her şeyi söyledim, şimdi seni ne kadar sevdiğimi biliyorsun – hayır, bilmiyorsun, seziyorsun yalnız– ve her şeye karşın bu aşk sana bir yük bırakmıyor. Sana karşı bir kusur işlemeyeceğim, bu beni avutuyor. O güzelim ışıklı yaşamında hiçbir değişiklik olmayacak. Ölümüm hiçbir sıkıntı vermeyecek sana... Bununla avunuyorum, sevgilim!

"Ama kim... Kim şimdi doğum günlerinde her yıl beyaz güller yollayacak sana? Ah, vazo boş kalacak, yaşamımın, yılda bir kez çevrende dolaşan bu zayıf soluğu da kesilecek artık! Sevgilim, dinle beni, yalvarırım... Bu senden ilk ve son dileğim... Benim aşkım için istediğimi yap: Her doğum gününde –anımsanabilecek bir gündür bu– beyaz güller bul. Vazoya koy. Yap bunu, başkalarının yılda bir kez, sevgili bir ölüye ayin yaptırdıkları gibi, bunu yap. Tanrı'ya inanmıyorum artık; ayin istemiyorum; yalnız sana inanıyorum, yalnız seni seviyorum ve yalnız sende yaşamak istiyorum...

"Ah, yılda bir kez ve sessizce, senin yanında yaşadığım gibi sessizce... Yalvarırım, sevgilim, istediğimi yap. Senden ilk dileğim bu, ilk ve son dileğim... Sana teşekkür ederim... Seni seviyorum... Seviyorum... Allahaısmarladık!.."

• • •

Yazarın titreyen elleri mektubu bıraktı. Sonra uzun uzun düşündü. Yakınlarda bir çocuğun, bir genç kızın, bir eğlence yerinde rastlanmış bir kadının belli belirsiz anısı uyanıyordu içinde, ama bu anı suyun dibinde parlayan, titreyen, ama biçimi anlaşılamayan bir taş gibi bulanıktı, karışıktı hep... Kafasında gölgeler ilerleyip geriliyordu, ama hiçbir zaman kesin bir hayal, bir resim oluşturamıyordu. Hoş anılar kımıldıyordu içinde, ama belirgin bir duruma gelemiyorlardı. Tüm bu yüzleri düşlerde görmüş, sık sık ve derinlemesine düşlerde görmüş ama yalnız düşlerde görmüş gibi geliyordu ona. O zaman önünde, yazı masasının üzerinde duran mavi vazoya dikildi gözleri. Boştu, doğum gününde ilk kez boştu. Ürperdi, titredi. Sanki birden görünmez bir kapı açılmış, odasının durgunluğu içine öbür dünyadan gelme, soğuk, buz gibi soğuk bir hava girmişti. Birinin öldüğünü hissetti; burada ölümsüz bir aşk yaşandığını hissetti, ruhunun derinliklerinde bir şeyler çiçeklendi, uzaklardan gelen bir ezgi gibi maddeden uzak ve öylesine aşkla, görünmez sevgiliyi düşündü.